

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

HUKUK DAVALARINDA DURUŞMA

HAZIRLAYAN

Memduh OCAK

TEZ DANIŞMANI

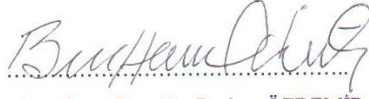
Yard. Doç. Dr. Nedim MERİÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

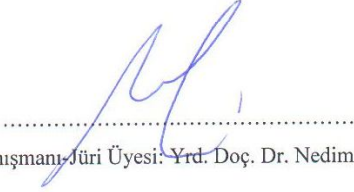
MERSİN, OCAK/2014

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE

“HUKUK DAVALARINDA DURUŞMA” başlıklı bu tez çalışması jürilerimiz tarafından oy birliği ile Özel Hukuk Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Burhan ÖZDEMİR

Tez Danışmanı, Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Nedim MERİÇ

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Elvin Kerime SİLAHTAROĞLU

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylım.

09 / 01 / 2014

Yrd. Doç. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖNSÖZ

Duruşmanın yargılama hukukunun en temel konularından biri olduğu düşünülduğünde, bu konuda yapılmış bilimsel çalışmaların ve yayımlanmış eserlerin azlığı şaşırtıcıdır. Bu nedenle yargılamanın bel kemiği olarak nitelendirebileceğimiz duruşma hakkında tez yazmak başından beri şahsıma ilgi çekici geldi.

Yazmış olduğum tezde duruşmanın varlık nedeni gibi temel konulara yer vermekle birlikte, bunun yanında yürürlükteki kanunumuz olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan duruşma ile ilgili düzenlemelere ayrıntılı olarak değindim. Konuların daha iyi anlaşılabilmesi bakımından ilgi çekici bulduğum Yargıtay kararlarından yararlanmaya çalıştım.

Duruşma ile yargılamanın geri kalan unsurları arasında sıkı bağlantı bulunması nedeniyle, şüphesiz böyle bir bilimsel çalışmada duruşmayı anlatırken bir yandan yargılamanın neredeyse tüm aşamalarına da ayrıntılı bir şekilde değinilebilirdi. Ancak asıl konum olan duruşmadan uzaklaşmamak ve bu bilimsel çalışmadan yararlanmasını umduğum kişileri uzun paragraflar arasında duruşmayı arayacak duruma getirmemek adına mümkün olduğunca böyle bir yaklaşımdan kaçındım. Umarım bu çalışmam hem uygulamada yer alan hem de bilimsel çalışmalar yapan meslektaşlarımın faydalanabileceği bir eser olmuştur.

Tezimi hazırlarken yardımlarını esirgemeyen, değerli görüşleri ile beni en doğru şekilde yönlendirdiğini düşündüğüm, birlikte çalışmaktan keyif aldığım danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Nedim MERİÇ'e teşekkürlerimi sunarım.

09.01.2014

Memduh OCAK

ÖZET

HUKUK DAVALARINDA DURUŞMA

Memduh OCAK

Yüksek Lisans Tezi,Özel Hukuk Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. Nedim MERİÇ

Ocak-2014,105 Sayfa

Yargılamanın başlıca aşamalarından olan duruşmanın, delillerin ortaya konulması ve tartışılması suretiyle gerçeğin bulunması amacına hizmet ettiğinden, önemi yadsınamayacak kadar fazladır. Bazı istisnalar dışında duruşma yapılmadan karar verilmesi halinde adil yargılamadan bahsedilemeyeceği, hem iç hukukta hem de uluslararası hukukta kabul edilmiştir. Çalışmamızın birinci bölümünde öncelikle kişilerin adil yargılanması açısından bu şekilde gerekli görülen duruşmanın bir hak olarak nitelendirilmesi gerektiğine değindik. Sonrasında yargılamaya hâkim ilkeler ışığında duruşma ve duruşma hakkı kavramlarını inceledik. İkinci bölümde duruşmanın asli unsurlarına değinmek suretiyle duruşmanın çerçevesini belirlemeye çalıştık. Son bölümde ise 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu çerçevesinde duruşma ile ilgili düzenlemelere değinerek çalışmamızı sonlandırdık.

Anahtar Kelimeler: Duruşma, Hak, Adil Yargılama

ABSTRACT

PROCEEDINGS IN CIVIL CASES

Memduh OCAK

Master's Thesis, Private Law Department

Advisor: Asist. Prof. Dr. Nedim MERİÇ

January 2014, 105 Page

The main stage of the proceedings of the trial, and discussion of evidence by the presence of the truth is to serve the purpose, much importance is undeniable. Without trial, with some exceptions mentioned case to be decided whether a fair trial, both in domestic law and in international law has been adopted. In the first part of our study, primarily of persons as deemed necessary from the viewpoint of a fair trial hearings have addressed should be considered as a right. After the trial judge in the light of the principles we have examined the concept of the right to hearing and the trial. In the second part of the trial proceedings by reference to the essential elements of the framework, we tried to identify. In the last section, in accordance with the Civil Procedure Law numbered 6100, we ended our work referring to the related regulations.

Key Words: Trial, Right, Fair Trial.

KISALTMALAR

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
Av.K.	: Avukatlık Kanunu.
B.K.	: Borçlar Kanunu.
C	: Cilt.
DEÜ	: Dokuz Eylül Üniversitesi.
DEÜHF	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
GÜHF	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
HD	: Hukuk Dairesi.
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu.
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu.
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi.
İİK	: İcra ve İflas Kanunu.
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname.
m.	: Madde.
s.	: Sayfa.
SEGBİS	: Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi.
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi.
TCK	: Türk Ceza Kanunu.
TMK	: Türk Medeni Kanunu.
TBB	: Türkiye Barolar Birliği.
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti.

- Tdk** : Türk Dil Kurumu.
- vb.** : ve benzeri.
- vd.** : ve devamı.
- YGK** : Yargıtay Genel Kurulu.

İÇİNDEKİLER

KAPAK	i
TEZ İMZA SİRKÜLERİ	iii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	vi
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.DURUŞMANIN GENEL GÖRÜNÜMÜ	3
1.1.Duruşma Kavramı ve Tanımı.....	3
1.2.Duruşmanın Amacı.....	4
1.3. Duruşma Hakkı.....	5
1.4.Usulün İlkeleri Çerçevesinde Duruşma.....	7
1.4.1.Tasarruf İlkesi.....	7
1.4.2. Taraflarca Getirilme İlkesi.....	9
1.4.3.Hukuki Dinlenilme Hakkı.....	10
1.4.3.1. Hukuki Dinlenilme Hakkı Çerçevesinde Duruşma Yapma Zorunluluğu.....	11
1.4.4.Aleniyet İlkesi.....	17
1.4.4.1.Duruşmaların Aleni Olması.....	18
1.4.4.2.Aleniliğin Amacı.....	19
1.4.4.3.Gizlilik Kararı.....	20
1.4.5. Usul Ekonomisi İlkesi.....	22
1.4.6.Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi.....	25
1.4.7.Yargılamanın Sevk ve İdaresi.....	27
1.4.8.Doğrudanlık İlkesi.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

2.DURUŞMA DÜZENİ	31
2.1.Duruşmanın Şekli Unsurları.....	31
2.1.1.Duruşma Salonu ve Oturma Düzeni	31
2.1.2.Duruşma Salonunun Fiziki Koşulları.....	32
2.1.3.Duruşma Salonunda Kim Nerede Oturur	34
2.1.4.Duruşma Salonundaki Diğer Şekli Şartlar	35
2.2.Mahkeme Görevlileri.....	36
2.2.1.Duruşmada Hâkim ve Savcı	36
2.2.1.1. Duruşmada Hâkim	36
2.2.1.2. Duruşmada Savcı.....	38
2.2.1.3. Duruşmada Hâkim ve Savcının Kıyafeti.....	40
2.3.Duruşmada Taraflar	43
2.4.Duruşmada Avukat.....	45
2.4.1.Vekaletname	45
2.4.2.Vekâletin Kapsamı.....	48
2.4.3.Avukatların Duruşmadaki Kıyafetleri.....	49
2.5.Duruşmada Kullanılan Dil	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU'NDA DURUŞMA İLE İLGİLİ

DÜZENLEMELER.....	51
3.1.Yazılı Yargılama Usulünde Duruşma.....	51
3.1.1.Ön İnceleme Aşaması.....	51
3.1.1.1.Ön İnceleme Duruşmasına Davet	51
3.1.1.2.Ön İnceleme Duruşması.....	52
3.1.2.Tahkikat Aşaması.....	57
3.1.2.1.Duruşmaya Davet	57
3.1.2.2.Duruşma Zamanı	60
3.1.2.3. Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma.....	62
3.1.2.4.Tarafların Duruşmaya Gelmemesi.....	64
3.1.2.5.Duruşma Disiplini.....	68
3.1.2.6.Soru Yöneltilme	69

3.1.2.7. Kayıt ve Yayın Yasağı	70
3.1.2.8.Duruşma Tutanağı.....	71
3.1.2.9. Duruşmada İsticvap	73
3.1.2.10.Duruşmada Yemin	75
3.1.2.11. Duruşmada Tanık Dinlenilmesi.....	76
3.1.3.Sözlü Yargılama Duruşması	81
3.2.Basit Yargılama Usulünde Duruşma	81
3.3.Kanun Yollarında Duruşma	85
3.3.1.Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na Göre Kanun Yollarında Duruşma	86
3.3.2.İstinafta Duruşma	87
3.3.3.Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Temyizde Duruşma	89
4.SONUÇ	91
5.KAYNAKÇA	93

GİRİŞ

Yargılamanın başlıca amacı mevcut bir uyuşmazlığı çözebilmek için gerçeğe ulaşmaya çalışmaktır. Günümüzde yargılama makamları, önlerine gelen uyuşmazlığı önceden konulmuş kuralların, yani kanunların mevcut olaylara uygulanması suretiyle çözmektedirler. Uygulanacak hukukun belirlenmesi aşamasında somut olayın tüm yönleri ile araştırılması, karanlık bir noktanın kalmaması, yargılamanın sıhhatli bir şekilde gerçekleşmesi açısından hayati bir önem arz etmektedir. Olay hakkında hatalı veya eksik bilgiye sahip yargılama makamının vereceği kararın da eksik veya hatalı olması muhtemeldir. Bu nedenle uygulanacak hukukun mükemmelliği kadar, somut olayı ortaya koyacak usullerin de mükemmel olması gerekmektedir. Bu açıdan somut olayın gözler önüne serildiği duruşma aşamasının önemi yadsınamaz. Karanlıkta yolunu bulmaya çalışan birisi için ışık ne kadar hayati bir önem taşıyorsa, gerçeğin araştırıldığı yargılama için, duruşmanın da o kadar önemli olduğu kanısındayız. Işık ne kadar güçlü ise varacağımız noktaya o kadar hızlı ve doğru bir şekilde varırız. Tabi bizim burada bahsettiğimiz aydınlatıcı duruşma, tarafların somut olay ile ilgili kendini ifade edebildiği, delillerini sunup, onları anlatabildiği, hâkimlerin bu sayede delilleri ve tarafları doğrudan gözlemlene imkânı bulduğu, delillerin usule uygun incelendiği ve tartışılabilirdiği bir aşamadır.

Biz bu çalışmamızla, duruşmanın yargılamanın vazgeçilmez bir aşaması olmasının yanında, özellikle yargılamanın tarafları açısından bir hak olarak ele alınması gerektiğini- belki de Türk hukuk literatüründe hak ile duruşma kavramını yan yana ilk kez kullanarak- dile getirmeye çalıştık ve tezimizi duruşmanın bir hak olduğu iddiası üzerine oturttuk. Bu çalışmamız sayesinde bu kadar önemli olduğunu düşündüğümüz duruşmanın, hem yargılama faaliyetini yürüten makamlar hem de hukuku bilimsel olarak ele alan akademisyenler tarafından yeterince irdelenmediğini fark ettik. Tüm dünyada belki de ebediyen devam edecek olan yargılamayı hızlandırma ve etkinliğini artırma arayışlarının duruşma kavramı üzerinde yeterince düşünmeden bir anlam ifade etmeyeceği kanısındayız. Bu nedenle biz hukukçuların bir yandan da özelden ideal duruşma arayışı içerisinde olmamız gerektiğini düşünmekteyiz. Tezimizi hazırlarken bu

bilinçle hareket etmeye ve zaman zaman kanaatimizi de dile getirerek ideal duruşma arayışına katkıda bulunmaya çalıştık

Çalışmamızın birinci bölümünde duruşmanın tanımına ve amacına değinmek suretiyle genel bir giriş yaptık. Sonrasında duruşmayı bir hak olarak ele aldık ve duruşmanın bir hak olduğu iddiamızı özellikle hukuki dinlenilme hakkı, aleniyet ve doğrudanlık ilkeleri başta olmak üzere usul hukukunun ilkeleri ile temellendirmeye çalıştık. İkinci bölümde duruşma düzeni başlığında duruşmanın; duruşma salonu, hakim, zabıt katibi gibi asli unsurlarına değindik. Bu şekilde duruşmanın çerçevesini belirledikten sonra, son bölümümüz olan üçüncü bölümde yürürlükte olan hukuk kapsamında, yani 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında duruşmanın ne şekilde düzenlendiğini ayrıntılı bir biçimde ele alarak çalışmamızı sonlandırdık.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.DURUŞMANIN GENEL GÖRÜNÜMÜ

1.1.Duruşma Kavramı ve Tanımı

Duruşma Türkçe kökenli bir sözcük olup, Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlüğünde “Davacı ve davalının yargıç karşısında hazır buldukları yargılama evresi” şeklinde tanımlanmaktadır.¹ Günlük hayatta sıklıkla duruşma terimi yerine kullanılan celse ve oturum gibi kavramlar, hukuk sözlüklerinde² dahi duruşmanın eş anlamalı olarak değerlendirilse de bu kavramların duruşma kavramını tam olarak karşılamadığını düşünmekteyiz. Celse ve oturum kavramları Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlüğünde “Bir kurul veya meclisin bir sorunu çözmek, konuşmak için yaptığı toplantı”³ şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere duruşma kavramı, yargıç huzurunda olması ve yargılamanın bir parçası olması ile celse ve oturum kavramlarından ayrılmaktadır. Bunun dışında Arapça kökenli murafaa terimi duruşmanın eş anlamalı olup, bu tabir günlük hayatta sıklıkla Yargıtay’da yapılan duruşmalar için kullanılmaktadır.⁴

Duruşmanın genel tanımı bu şekilde yapılmakla birlikte; yürürlükte bulunan kanunlar, mevcut uygulamalar ve öğretiler dikkate alındığında duruşmayı teknik açıdan; “Mahkemenin, yargılama konusu olayı aydınlatma amacıyla tarafları; önceden günü, saati belirlenmiş bir zaman diliminde usulüne uygun davet ederek gerekli gördüğü tahkikat işlemlerini yapmak ve tarafların iddia ve savunmalarını dinleyip tutanak altına almak üzere adliye içerisinde bu iş için özel olarak ayrılmış yerlerde yapmış olduğu toplantı” olarak tanımlayabiliriz.

---

1 <http://www.tdk.gov.tr>. Erişim: 24.03. 2013.

2 Yılmaz,E., “Hukuk Sözlüğü”,Yetkin, Ankara 2001.s.161,684.

3 <http://www.tdk.gov.tr>. Erişim: 24.03. 2013.

4 Yılmaz,sözlük,s.612; tr.wiktionary.org. Erişim: 24.03. 2013.

1.2.Duruşmanın Amacı

Tarihsel sürece ve özellikle modern hukukun temelini oluşturan Roma Hukukunun gelişim sürecine baktığımızda, kişiler önceleri haklarını elde etmek için kendi olanaklarını, kendi güçlerini kullanmak zorunda kalmışlardır.⁵ Sonraki dönemlerde devlet, anlaşmazlıkları kendi organları aracılığıyla yönetip çözmeye başlamıştır.⁶ İşte modern anlamda yargılamanın ilk kez yapıldığı bu dönemlerde yargılama sadece sözlü olarak yapılmakta idi. Sonraki dönemlerde yargılamaya, kişilerin iradelerini yazı ile mahkemeye ilettikleri yazılı aşama eklense de, sözlü aşama yani duruşma, günümüze kadar yargılamanın vazgeçilmez unsuru olmaya devam etmiştir. Bu açıdan duruşmanın en temel amacı yargılamanın varlık amacıyla paralel bir şekilde, bir uyuşmazlığı çözmek için gerçeğe ulaşmaya çalışmaktır.

Yürürlükteki hukuku somut olaya uygulayacak olan hâkimin, olayı tüm yönleri ile tahlil edebilmesi ve buna göre bir kanaate varması gerekmektedir.⁷ Bu kanaatin en doğru şekilde oluşabilmesi için yargılamanın araya başkaca makam girmeden kararı verecek mahkeme önünde cereyan etmesi gerekmektedir. İşte bunun gerçekleşeceği zemin de duruşmanın ta kendisidir. Hâkim duruşmada edindiği bilgiler ve izlenimler neticesinde somut olayla ilgili bir yargıya varacak ve buna göre uygulayacağı hukuku belirleyecektir. Gerçeğe ulaşmada tarafların iddialarını ve delillerini bizzat kendi ağızlarından dinlemenin önemi yadsınamaz. John Stuart Mill, Hürriyet isimli kitabının “Düşünce ve Münakaşa Hürriyetine Dair” kısmında; hakikate ulaşmada delilleri, o delillere inanan ve onları müdafaa eden ve onlar için ellerinden gelenin azamisini yapan kimselerin ağzından dinlemenin önemini vurgulamıştır.⁸ Yine, hakikatin ancak; münakaşanın her iki tarafını aynı şekilde ve tarafsızlıkla dinlemiş ve her iki tarafın sebeplerini en kuvvetli bir ışık altında görmeye gayret etmiş olanların bileceğini dile getirmiştir.⁹

---

5 Karadeniz-Çelebican, Ö., “Roma Hukuku” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 7. Basım, Ankara 2000.s.302.

6 Karadeniz-Çelebican, s.302.

7 Hırş, E. “Pratik Hukukta Metod.” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları,3.baskı, Ankara 1978.,s.5-7.

8 Mill, J.S. “Hürriyet” MEB yayınları, Ankara 1988.s.69.

9 Mill, s.70.

1.3. Duruşma Hakkı

Tarihsel sürece bakıldığında çok eski zamanlardan beri davanın taraflarının adil şekilde dinlenilmesi; tarafların, iddia ve savunmalarını açık bir şekilde ortaya koymalarının sağlanması adil yargılama kaygısı güden yargılama sistemlerince olmazsa olmaz görülmüştür.¹⁰ Özellikle bir uyuşmazlığın tarafı olan kişilerin haklılıklarını anlatabilmek için, kendilerini ifade edebilme istekleri oldukça güçlüdür.¹¹ Kişilere bu imkan tanınmadan yapılan yargılama sonunda verilen kararlar kişileri tatmin etmeyecektir. Bu açıdan duruşma ile sadece mahkeme önüne gelen uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması sağlanmamakta, aynı zamanda taraflara kendini ifade edebilme, yargılamaya katılma, iddia ve savunmalarını sunabilme ve bunu mahkeme önünde tartışma şansı tanınmaktadır. Günümüzde bu şansın taraflara tanınması gerektiği hem iç hukukumuzda hem de uluslararası hukukta düzenlenmiştir.

10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 10. maddesinde “Herkes, haklarının ve ödevlerinin ya da kendisine yöneltilen ve ceza niteliği taşıyan herhangi bir suçlamanın saptanmasında, davanın bağımsız ve tarafsız bir mahkemece, tam bir eşitlikle, adil ve açık olarak görülmesi hakkına sahiptir.” denilmektedir. Maddede düzenlenen “davanın bağımsız ve tarafsız bir mahkemede açık olarak görülmesi” hakkının gerçekleşmesi, duruşma yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

“Adil Yargılanma Hakkı”nın düzenlenmiş olduğu 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde “Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.” denilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin İkinci Dairesinin 7076/05 Başvuru Nolu Akbulut-Türkiye Davasında vermiş olduğu 01/12/2009 tarihli kararında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi gereğince duruşmanın gerekliliğine ve somut olayda yargılama esnasında

---

10 Sungurtekin Özkan, M.; Türkoğlu Özdemir, G., “Roma Hukukundan Günümüze Medeni Yargılamanın Esasları”,Seçkin, Ankara 2008. s.54-55.

11 Özekes, M.; “Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı” Yetkin, Ankara 2003.s.22.

duruşma yapılmamasının kişinin savunma hakkının ihlaline yol açacağı değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinden, açık bir duruşma yapılması zorunluluğunun, sadece kişilere yöneltilen suçlamaların konu yapıldığı ceza yargılamasında geçerli olduğu çıkarılmamalıdır. Bu zorunluluk medeni hak ve yükümlülüklerle ilgili nizaların konu edildiği hukuk davalarında da geçerlidir.¹²

Duruşma yapılması ile ilgili uluslararası hukukta durum bu olmakla birlikte iç hukukumuza bakacak olursak; mevcut Anayasamız olan 1982 Anayasasının “Hak arama hürriyeti” başlıklı 36. maddesinde “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.” şeklinde düzenlemeye yer verilmiştir. Usul Hukukumuzda ise duruşma yapılması zorunluluğu ilk olarak 1086 sayılı mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 73. maddesinde “Kanunun gösterdiği istisnalar haricinde hakim her iki tarafı istima veyahut iddia ve müdafaalarını beyan etmeleri için kanuni şekillere tevfikan davet etmedikçe hükmünü veremez” hükmüyle güvence altına alınmıştır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 28.05.2003 tarih ve E. 2003/6-391 K. 2003/359 sayılı kararında “Hemen belirtmek gerekir ki; kural olarak her davada duruşma yapılması ve tarafların duruşmaya usulüne uygun bir biçimde çağrılmaları HUMK.'nın 73. maddesinin emredici hükmü gereğidir. Duruşma yapılmadan karar verilebilecek istisnai haller kanunla belirlenir. Tarafların duruşmaya çağrılmadan, eş anlatımca; taraf teşkili sağlanmadan hüküm verilmemesi, Anayasanın 36. maddesi ile düzenlenen iddia ve savunma hakkının kullanmasına olanak tanınması ilkesinin doğal sonucudur.” denilerek duruşmanın önemi ve zorunluluğu vurgulanmıştır.

Hukuk literatüründe “hak” kavramını “hukuken korunan menfaat” olarak tanımladığımıza göre¹³, yukarıda belirttiğimiz şekilde hem uluslararası hukukla hem de iç hukukla koruma altına alınmış duruşmanın, bir hak olduğu kuşkusuzdur.

---

12 Mole,H.; “A.İ.H. S.'nin 6. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz” Türkiye Barolar Birliği Yayınları,Ankara 2001.s.37.

13 Yılmaz,sözlük,s..333.

Burada hemen duruşma hakkı kapsamında kanun yollarında duruşma yapılmasının gerekip gerekmeyeceği hususuna değinmek gerekmektedir. Uluslararası hukukta ve iç hukukta yer alan düzenlemeler dâhilinde uygulamada üst yargı mercilerinin iş yükü dolayısıyla kanun yolu denetimi sırasında duruşmasız yargılama yapması adil yargılanma ilkesine aykırı görülmemektedir.¹⁴ Bizim buradaki görüşümüz; üst mercii tarafından yapılan denetimin kapsamı sadece şekli bir denetim ile sınırlı ise duruşmanın yapılmamasının makul görülebileceği; fakat yapılan denetim aynı zamanda esasa ilişkin ise açık bir duruşma yapılmasının gerektiği yönündedir. Davanın esasına girerek yapılacak bir yargılama işleminde taraflara duruşma hakkının verilmemesinin adil yargılanma hakkını ihlal edeceğini düşünmekteyiz.

Duruşma hakkı ve zorunluluğuna ilişkin yürürlükteki kanunumuz olan 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki düzenlemelere, Hukuki Dinlenme Hakkı başlığında ayrıntılı olarak değinilecektir.

1.4.Usulün İlkeleri Çerçevesinde Duruşma

1.4.1.Tasarruf İlkesi

Tasarruf ilkesi, genel anlamda tarafların yargılamanın başlangıcını, konusunu ve sona ermesini belirleyebilmeleri, dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edebilmeleri anlamına gelir.¹⁵ Medeni usul hukukumuzda tasarruf ilkesi geçerlidir.

Duruşma, tasarruf ilkesi gereğince tarafların tasarruf yetkisini kullanmasında bir araç olarak kendini göstermektedir. Buna göre davacının duruşmaya katılması -aksine bir beyanda bulunmadığı sürece- dava dilekçesinde belirttiği talebinin sürdüğü ve davanın devam edip sonuçlanmasını istediği anlamına gelir. Bu nedendir ki Usul Kanunumuzun 150. maddesinde “Usulüne uygun şekilde davet edilmiş taraflar, duruşmaya gelmedikleri veya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilir.” şeklinde düzenleme bulunmaktadır. Duruşmaya katılmamanın katılmayan taraf aleyhine hüküm

---

14 Altıparmak,C.; “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Maddesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Esasları”,TBB Dergisi,Sayı 63,Ankara 2006,s.257.

15 Pekcanitez,H.;Atalay,O.;Özkes,M.;“Medeni Usul Hukuku”, Yetkin,Ankara 2011.,s.243.

doğuracağına ilişkin düzenlemeler çok eski zamanlara dayanmaktadır. Roma Hukukunda tarafların duruşmaya katılmamasına günümüzden daha ağır yaptırımlar öngörülmüştür.¹⁶ O dönemde yargıç önünde hazır olmayan taraf davayı kaybetmiş sayılıyordu.¹⁷ Ancak Oniki Levha Kanunu'nda, taraflardan biri, haklı bir özür dolayısıyla saptanmış olan günde yargıç önünde gelemecekse, kendisine belli bir süre tanınabileceği hükme bağlanmıştı.¹⁸ Tarafların duruşmaya katılmaması ve sonuçları ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı ele alınacaktır.

Duruşmanın tasarruf ilkesi bakımından etkisi sadece davanın takip edilip edilmeyeceği ile sınırlı değildir. Taraflar duruşmada bulunacakları beyanlarla dava konusu üzerinde usul hukukunun imkân verdiği ölçüde tasarrufta bulunabilirler. Örneğin duruşma sırasında davacı davasından feragat ederek, davalı davayı kabul ederek veya her iki taraf sulh olarak dava ile ilgili tasarrufta bulunabilirler. Bu tür tasarruflarda; tarafların feragat,kabul veya sulh iradeleri tutanağa geçirilmeli, taraflara okunmalı ve bizzat imzalatılmalıdır.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunumuz ile yeni getirilen bir kurum olan ön inceleme aşaması özellikle tarafların, tahkikat aşamasına geçmeden, ön inceleme aşamasında ve yapılacak ön inceleme duruşmasında tasarruf ilkesi ile paralel olarak yargılamanın konusunu net bir şekilde belirlemeleri ve şartları varsa yargılamayı neticelendirmelerine hizmet etmektedir.Bu nedenle Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzla tasarruf ilkesinin, özellikle ön inceleme duruşmasında kendisini göstermesi amaçlanmıştır.Kanunumuz ön inceleme duruşmasında hâkimin tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit etmesi gerektiğini, uyuşmazlık konularının tespitinden sonra hâkimin, tarafları sulha teşvik edeceğini; bu konuda sonuç alınacağı kanaatine varırsa, bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin etmesi gerektiğini düzenlemiştir. Ön inceleme duruşmasının sonunda, tarafların sulh faaliyetinden bir sonuç alıp almadıkları, sonuç alamadıkları takdirde anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğu tutanakla tespit edilir. Bu tutanağın altı, duruşmada hazır bulunan taraflarca imzalanır. Tahkikat bu tutanak esas alınmak suretiyle yürütülür.(HMK m.140) Ön inceleme duruşmasına

---

16 Günal, A. N.; "Roma Medeni Usûl Hukukunda Yargılama Süreci ve İstinaf".Yetkin, Ankara 2007.s.41.

17 Karadeniz-Çelebican, s..322.

18 Karadeniz-Çelebican, s..322.

tarafardan biri mazeretsiz olarak gelmezse, gelen taraf onun muvafakati aranmaksızın iddia veya savunmasını genişletebilir yahut değiştirebilir. Ön inceleme aşamasının tamamlanmasından sonra iddia veya savunma genişletilemez yahut değiştirilemez. İddia ve savunmayla ilgili durum böyle olmakla birlikte davacının davasından feragat etmesinin, davalının davayı kabul etmesinin veya her iki tarafın sulh olmasının davanın her aşamasında mümkün olacağı unutulmamalıdır.

Hukuk davalarında kural olarak tasarruf ilkesi uygulanmakla birlikte bir kısım hukuk davasında re'sen harekete geçme ilkesi geçerlidir. Bu tip davalar genellikle kamu düzenini ilgilendiren davalardır ve bu davalarda Cumhuriyet savcıları da hazır bulunurlar. HMK'nın 70. maddesine göre Cumhuriyet savcısının yer aldığı bu dava ve işler üzerinde taraflar serbestçe tasarruf edemezler. Örn: Derneğin feshi davası, nüfusta kayıt düzeltme davaları, evlenmeye itiraz, evliliğin butlanı, nesebin reddi, nesebin düzeltilmesi davaları vb.

1.4.2. Taraflarca Getirilme İlkesi

Taraflarca getirilme ilkesine göre hâkim, iki taraftan birinin söylemediği şeyi veya vakıaları kendiliğinden dikkate alamaz ve onları hatırlatabilecek davranışlarda dahi bulunamaz. Kanunla belirtilen durumlar dışında, hakim kendiliğinden delil toplayamaz.(HMK m.25) Bu ilkenin sonucu olarak taraflar dayandıkları vakıaları eksiksiz, somut olarak ileri sürmeli ve mahkeme önüne getirmelidir. Taraflar bunu dava dilekçelerinde ve sonraki beyan dilekçelerinde yapabilecekleri gibi duruşma esnasında da yapabilirler. Örneğin; taraflar taleplerini ve iddialarını dayandırdıkları bilgi ve belgeleri duruşma esnasında mahkemeye sunabilecekleri gibi yine taleplerinin ve iddialarının haklılığını duruşma esnasında dinletecekleri tanıklarla ispat edebilirler. Unutmamak gerekir ki taraflar dayandıkları vakıaları mahkeme önüne getirmekle birlikte bu vakıaların takdiri bağımsız mahkemelere aittir. Bunun dışında hakim ileri sürülmeyen def'ileri (örneğin zamanaşımı def'ini) dikkate alamaz; fakat itirazları (ödeme gibi) kendiliğinden göz önüne alır.¹⁹

Hukuk Muhakemeleri Kanunumuza göre davacı delillerini dava dilekçesinde(HMK m.119,1/f), davalı da delillerini cevap dilekçesinde(m.129,1/e)

---

19 Yılmaz, şerh, s.276.

gösterir.²⁰ Taraflar, kanunda belirtilen süreden sonra delil gösteremezler. Ancak bir delilin sonradan ileri sürülmesi yargılamayı geciktirme amacı taşııyorsa veya süresinde ileri sürülememesi ilgili tarafın kusurundan kaynaklanıyorsa, mahkeme o delilin sonradan gösterilmesine izin verebilir.(HMK m.145)

Ön inceleme duruşmasında, taraflara dilekçelerinde gösterdikleri, ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirtilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları için iki haftalık kesin süre verilir. Bu hususların verilen kesin süre içinde tam olarak yerine getirilmemesi hâlinde, o delile dayanmaktan vazgeçilmiş sayılmasına karar verilir.(HMK m.140/5)

Taraflarca getirilme kuralının istisnası kamu düzenini ilgilendiren davalardır. Bu davalarda kendiliğinden araştırma ilkesi geçerlidir.²¹ Böyle davalarda hâkim vakıaları ve delilleri araştırabilir.

1.4.3.Hukuki Dinlenilme Hakkı

Hukuki Dinlenilme Hakkı çerçevesinde davanın tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahiptirler. Bu hak; a)Yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmasını, b)Açıklama ve ispat hakkını, c)Mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini içerir.(HMK m. 27)²² Buna göre hukuki dinlenilme hakkı, bir kimsenin kendisi ile ilgili yargılamada

---

20 Yılmaz, şerh, s.905.

21 Pekcanitez,Atalay;Özekes,s.252.

22 HMK m.27 Hükümet Gerekçesi:“Hukuki dinlenilme hakkı, Anayasanın 36. maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının en önemli unsurudur.Zira, insan onurunun yargılamadaki zorunlu bir sonucu olarak, yargılama süjelerinin, yargılamada şeklen yer almaları dışında, tam olarak bilgi sahibi olmaları, kendilerini ilgilendiren yargılama konusunda açıklama ve ispat haklarını tam ve eşit olarak kullanmaları ve yargı organlarının da bu açıklamaları dikkate alarak gereği gibi değerlendirme yapıp karar vermesi gereklidir. Hukuki dinlenilme hakkı olarak maddede ifade edilen ve uluslar arası metinlerde de yer bulan bu hak, çoğunlukla, “iddia ve savunma hakkı” olarak bilinmektedir. Ancak, hukuki dinlenilme hakkı, iddia ve savunma hakkına göre daha geniş ve üst bir kavramdır.Bu hak yargılamanın tarafları dışında, müdahiller ve yargılama konusu ile ilgili olanları da kapsamına almaktadır. Ancak, her yargılama stüjesi kendi hakkıyla bağlantılı ve orantılı olarak bu hakka sahiptir. Hakkın temel unsurları maddede tek tek belirlenmiş, böylece uygulamada bu yargısal hak konusunda tereddütlerin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede, öncelikle tarafların gerek yargı organlarıncı gerekse karşı tarafça yapılan işlemler konusunda bilgilendirilmeleri zorunludur.Kişinin kendisinden habersiz yargılama yapılarak karar verilmesi kural olarak mümkün değildir. Bu hakkın ikinci unsuru, açıklama ve ispat hakkıdır. Taraflar, yargılamayla ilgili açıklamada bulunma, bu çerçevede iddia ve savunmalarını ileri sürme ve ispat etme hakkına sahiptirler.Her iki taraf da bu haktan eşit şekilde yararlanırlar.Bu durum “ silahların eşitliği ilkesi” olarak da ifade edilmektedir. Bu hakkın üçüncü unsuru, tarafların iddia ve savunmalarını yargı organlarının tam olarak dikkate alıp değerlendirmesidir. Bu değerlendirmenin de, kararların gerekçesinde yapılması gerekmektedir. Eksik, şekli ve görünüşte gerekçe yazılması, bu hakkın ihlali sonucunu doğuracaktır. Yargı organları, her iki tarafın iddia ve savunmaları ile delillerini değerlendirip, hangi maddi ve hukuki sebeplerle karar verdiklerini gerekçelerine yansıtmalıdırlar.Ortaya çıkacak karar, hukukun genel ilkelerine, mevzuata ve yerleşik içtihatlarla tamamen aykırı ve sürpriz sayılacak nitelikte olmamalıdır.Bu durum,

tam bilgi sahibi kılınmasını, bilgi sahibi olduğu yargılamada açıklama ve ispat hakkını tam olarak kullanabilmesini, yargı organının bu açıklamaları tam olarak dikkate alıp değerlendirerek karar vermesini ve kararların sürprizlere açık olmamasını gerekli kılmaktadır.²³ Hukuki dinlenme hakkı Anayasamızın 36. maddesinde yer alan hak arama hürriyetinin bir sonucudur.²⁴ Buna göre 36. maddedeki düzenleme “Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.” şeklindedir

1.4.3.1. Hukuki Dinlenme Hakkı Çerçevesinde Duruşma Yapma Zorunluluğu

Hukuki dinlenme hakkının bir sonucu olarak taraflara kendini açıklama ve ispat hakkı tanınabilmesi için kural olarak duruşma yapılması zorunludur. Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin 07/05/2013 tarih ve 2013/5237 E. 2013/11706 K. sayılı kararında “Savunma hakkı Anayasanın 36. maddesinde güvence altına alındığı gibi, karar tarihinde yürürlükte bulunan HMK’nın 27. maddesi hükmüne göre de, davanın tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenme hakkına sahip olup, başka bir anlatımla, davalıya savunma hakkını kullanma olanağı verilmeden hüküm kurulamaz. HMK’nın 320/1. maddesinde mahkeme mümkün olan hallerde tarafları duruşmaya davet etmeden dosya üzerinden karar vereceği belirtilmişse de bunun ancak ön inceleme aşamasında ve mümkün olan hallerde olduğu belirtmek suretiyle yasanın uygulama alanı dar bir çerçeve ile belirlenmiştir. HMK’nın 27. maddesinde belirtildiği üzere davanın taraflarının, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenme hakları mevcut olup, bu hak çerçevesinde tarafların açıklama ve ispat hakkını kullanabilmeleri gerekmektedir... Bu bağlamda, tarafların hukuki dinlenme hakkı bağlamında ilk derece mahkemesince duruşma yapılması kural olup, mahkemece tarafların iddia ve savunmalarının toplanarak duruşma açılması ve tarafların açıklamaları dinlendikten sonra sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken dosya üzerinde karar verilmesi hatalı olup, bozmayı gerektirir.” denilerek hukuki dinlenme hakkı kapsamında duruşma zarureti vurgulanmıştır.

“sürpriz karar yasağı” olarak da ifade edilmektedir. Yargı organları özellikle yerleşik içtihatlarının dışında yeni karar verebilirler. Ancak bu konuda gerekçelerini tam ortaya koymalı ve tarafların açıklamalarını da değerlendirmelidirler. Maddede yapılan düzenlemeyle, en temel yargısal hak olarak kabul edilen ve uluslararası sözleşmelerle anayasalarda yerini bulan hukuki dinlenme hakkı, tüm unsurlarıyla ortaya konulmuştur.”

23 Pekcanitez, H.; “Hukuki Dinlenme Hakkı”, Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan, DEÜ Yayınları, İzmir 2000, s.753.

24 Tanrıver, S.; “Hukuk Yargısı (Medeni Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı.” TBB Dergisi Sayı 53, Ankara 2004, s.204.

Kural, her davada duruşma yapılması olmakla birlikte bazı durumlarda ve davalarda mahkeme duruşma yapmadan da karar verebilir. Hangi davaların duruşmasız yapılacağı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 320. maddesinin 1. fıkrasında basit yargılama usulü ile ilgili olarak "Mahkeme, mümkün olan hallerde tarafları duruşmaya davet etmeden dosya üzerinden karar verir." denilmektedir. Her ne kadar düzenleme basit yargılama usulüne tabi bütün işlerde uygulanabilir gözükse de burada "mümkün olan haller" tabirinden kanunun duruşmasız dosya üzerinden karar verilmesine cevaz verilen hallerini anlamak gerekmektedir. Bununla ilgili olarak Yargıtay 6. Hukuk Dairesinin 16.01.2013 tarih ve 2012/17309 E. 2013/345 K. sayılı kararında "01.11.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 Sayılı HMK'nın 320/1 maddesinde: "Mahkeme, mümkün olan hallerde tarafları duruşmaya davet etmeden dosya üzerinden karar verir." hükmü öngörülmüştür. Mahkemece, bu madde hükmü gözetilerek, dosya üzerinden karar verilmişse de, varılan sonucun maddenin yanlış yorumlanmasından kaynaklandığı anlaşılmıştır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki; anılan maddeye göre, duruşma yapmadan karar verilebilmesi için, hukuken bunun mümkün olması gerekir. Başka bir anlatımla, ancak hukukun cevaz verdiği hallerde duruşma açmadan dosya üzerinden karar verilebilir. (Örneğin ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararları gibi) veya kanunun duruşma açılmadan dosya üzerinden karar verilmesinde hakime takdir hakkı tanındığı hallerde dosya üzerinden karar verilebilir. (Örneğin İİK.'nın 17-18. maddelerinde öngörülen şikayet davası gibi) Kanunun açıkça duruşma açılarak yargılama yapılmasını emrettiği hallerde dosya üzerinden karar verilemez." denilmektedir. Buna göre Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda duruşma yapılmadan karar verilebileceği düzenlenen durumlar şu şekildedir:

1)Yargı Yerinin Belirlenmesine İlişkin İnceleme(m.23)

Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzun 23. maddesi yargı yerinin belirlenmesine ilişkin incelemenin dosya üzerinden yapılabileceğini düzenlemiştir. Bu maddenin hükümet gerekçesinde benzer şekilde yargı yeri belirlenmesi, bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay tarafından dosya üzerinden yapılabileceği gibi, gerekli görülürse, duruşma yapılarak incelenmesinin mümkün olduğu düzenlenmiştir. Bu

düzenlemelerden Yargı yerinin belirlenmesi davalarının duruşmalı olup olmayacağı hususunun hâkimin takdirine bırakıldığı anlaşılmaktadır.²⁵

2)Hâkimin Reddine İlişkin Kararlar(m.42)

Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzun 42. maddesinin 1. fıkrasında hakimin reddi talebine ilişkin kararların dosya üzerinden inceleme yapılarak da verilebileceği düzenlenmiştir. Yani burada da duruşma yapılıp yapılmayacağına takdiri ret talebini inceleyecek mahkeme veya hâkimdedir.

3)Dava Şartları ve İlk İtirazlar Hakkında Verilecek Kararlar(m.138)

Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzun 138. maddesinin 1. fıkrasında Mahkemenin, öncelikle dava şartları ve ilk itirazlar hakkında dosya üzerinden karar vereceği, gerektiği takdirde kararını vermeden önce, bu konuda tarafları ön inceleme duruşmasında dinleyebileceği düzenlenmiştir. Bu düzenlemeden dava şartları ve ilk itirazlar hakkında asıl olanın dosya üzerinden karar vermek olduğu, ancak gerek görüldüğü takdirde Mahkemece yapılacak ön inceleme duruşmasında taraflar dinlendikten sonra da karar verilebileceği anlaşılmaktadır.Burada duruşmasız karar verilecek durumlar özellikle dava şartı yokluğu veyahut ilk itirazların kabulü sebebiyle davanın reddinin gerektiği durumlardır.

4)Bilirkişinin Görevden Alınmasına, Ret Talebine ve Bilirkişinin Kendisini Reddetmesi Talebine İlişkin Kararlar (m.272)

---

25 HMK 21. madde:

Yargı yeri belirlenmesini gerektiren sebepler

(1) Aşağıdaki hâllerde, davaya bakacak mahkemenin tayini için yargı yeri belirlenmesi yoluna başvurulur:

- a) Davaya bakmakla görevli ve yetkili mahkemenin davaya bakmasına herhangi bir engel çıkarsa.
- b) İki mahkeme arasında yargı çevrelerinin sınırlarının belirlenmesi konusunda bir tereddüt ortaya çıkarsa.
- c) İki mahkeme de görevsizlik kararı verir ve bu kararlar kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşirse.
- ç) Kesin yetki hâllerinde, iki mahkeme de yetkisizlik kararı verir ve bu kararlar kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşirse.

HMK 21. madde:

İnceleme yeri

(1) Yetkili mahkemenin bir davaya bakmasına herhangi bir engel bulunduğu yahut iki mahkeme arasında yargı çevrelerinin sınırlarının belirlenmesinde tereddüt ortaya çıktığı takdirde, yetkili mahkemenin tayininde, ilk derece mahkemeleri için bölge adliye mahkemelerine, bölge adliye mahkemeleri için Yargıtaya başvurulur.

(2) İki mahkemenin aynı dava hakkında göreve veya yetkiye ilişkin olarak verdikleri kararlar kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleştiği takdirde, görevli veya yetkili mahkeme, ilgisine göre bölge adliye mahkemesince veya Yargıtaya belirlenir.

Hukuk Muhakemeleri Kanununun 272. maddesinin 4. fıkrasında “Görevden alınma, ret ve bilirkişinin kendisini reddetmesine yönelik talep, bilirkişiyi görevlendiren mahkemece dosya üzerinden incelenir ve karara bağlanır.” denilmek suretiyle bu kararların yalnızca dosya üzerinden verileceği düzenlenmiştir. Madde gerekçesinde bu durumun yargılamanın sürüncemede kalmasının önlenmesini sağlamak amacıyla bu şekilde düzenlendiği belirtilmiştir.

5)Hükümün Tashihi (m.304) ve Tavzihi (m.306)

Hükümdeki yazı ve hesap hataları ile diğer benzeri açık hatalar, mahkemece re’sen veya taraflardan birinin talebi üzerine düzeltilebilir. Bu duruma hükümün tashihi denilmektedir. Hüküm tebliğ edilmişse hâkim, tarafları dinlemeden hatayı düzeltemez. Davet üzerine taraflar gelmezse, dosya üzerinde inceleme yapılarak karar verilebilir. Burada tarafların gelmemesi durumunda dosya üzerinden karar verileceği düzenlenmiştir.

Hükümün tavzihinde ise hüküm yeterince açık değildir veya icrasında tereddüt uyandırıyor yahut birbirine aykırı fıkralar içeriyordur, böyle bir durumda icrası tamamlanıncaya kadar taraflardan her biri hükümün açıklanmasını, tereddüt ya da aykırılığın giderilmesini isteyebilir. Tavzih, dilekçeye tarafların sayısı kadar nüsha eklenmek suretiyle hükmü veren mahkemeden istenebilir. Dilekçenin bir nüshası, cevap süresi mahkemece belirlenerek karşı tarafa tebliğ edilir. Cevap, tavzih talebinde bulunan tarafa tebliğ olunur. Mahkeme, cevap verilmemiş olsa bile dosya üzerinde inceleme yaparak karar verir; ancak gerekli görürse iki tarafı sözlü açıklamalarını yapabilmeleri için davet edebilir. Buradan da anlaşılacağı gibi duruşma ihtiyaridir.Hakim gerekli görürse tarafları dinlemek amacıyla duruşma yapabilir.

6)Görevsizlik, yetkisizlik veya gönderme kararından sonra davaya bir başka mahkemede devam edilmemiş ise talep üzerine davanın açıldığı mahkemece yargılama gideri ile ilgili olarak dosya üzerinden bir karar verilebilir.(m.331/2)

7)İhtiyati Tedbir Kararına İtirazda İlgililer Davete Rağmen Gelmezlerse (394/4)

İhtiyati tedbir kararına itiraz dilekçeyle yapılır. İtiraz eden, itiraz sebeplerini açıkça göstermek ve itirazının dayanağı olan tüm delilleri dilekçesine eklemek

zorundadır. Mahkeme, ilgilileri dinlemek üzere davet eder; gelmedikleri takdirde dosya üzerinden inceleme yaparak kararını verir. İtiraz üzerine mahkeme, tedbir kararını değiştirebilir veya kaldırabilir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 394. maddesinin 4. maddesinde düzenlenen dosya üzerinden inceleme yapılarak karar verilmesi durumunun, madde gerekçesinde geçici hukuki korumanın kısa sürede açıklığa kavuşturulması amacına hizmet ettiği belirtilmiştir.

Hukuki Dinlenme Hakkı kapsamında mahkemenin, yargılama ile ilgili olarak tarafların bilgisi dışında herhangi bir işlem yapmaması esastır. Bu sebeple örneğin, mahkeme tarafları usulüne uygun çağırıp dinlemedikçe, onların bilgisi olmadan bilirkişiye başvuramaz; eğer başvurursa taraflara buna karşı savunma olanağı verir.²⁶ Bununla ilgili olarak Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 07/06/2005 tarih ve 2005/7978 E. 2005/5860 K. sayılı kararında "HUMK'nın 73. ve Anayasa'nın 36. maddesi hükmü, uyarınca mahkeme, Kanunun gösterdiği istisnalar dışında yanları dinlemeden onları, iddia ve savunmalarını bildirmeleri için usulüne uygun olarak davet etmeden, hükmünü veremez. Zira, dava dilekçesi kendisine tebliğ edilen davalı bununla Anayasa'nın 36. maddesi ile güvence altına alınmış olan savunma hakkını kullanabilir. Dava konusu olayda, mahkemece bozma kararına uyulmak suretiyle taraf teşkili sağlandıktan sonra ilk celse davalının haberdar olmadığı süreçte alınan bilirkişi raporuna göre karar verilmiştir. Oysa, davalı Y vekili, bu celse yokluklarında yapılan usulü işlemleri kabul etmediklerini beyan ederek davanın reddini talep etmiştir. Bu itibarla mahkemece, davalı Y'nin yokluğunda mahkemece yapılan işlemlere ve alınan bilirkişi raporuna karşı diyeceklerini sunma imkanı verilmeden karar verilmesi usul ve kanuna aykırı olduğundan kararın bozulması gerekmiştir" şeklinde hüküm kurulmuştur.

Hâkimin daha önce belirleyip taraflara bildirdiği duruşma gün ve saatinden önce duruşma yapılması, savunma hakkının ihlali niteliğinde olduğundan adil yargılanma hakkına aykırı olup, mutlak bozma sebebidir.²⁷ Bu konuda Yargıtay 19. Hukuk Dairesinin 02/11/2006 tarih ve 2006/2957 E. 2006/10185 K. sayılı kararında "Mahkeme, 28.10.2005 tarihli celsede duruşma gününü 26.12.2005 günü saat 16.00'ya bırakmıştır. Ancak, aynı gün saat 15.30'da duruşma açarak hüküm kurmuştur. Anayasa'nın 36. maddesine göre herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak

---

²⁶ Yılmaz, şerh, s.292.

²⁷ Yılmaz, şerh, s.302.

suretiyle yargı mercileri önünde iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Adil yargılanma hakkı, hak arama özgürlüğünün uygulamaya yönelik uzantısı niteliğinde olduğundan, duruşma gün ve saatinden önce dosyanın ele alınarak hüküm kurulması, savunma hakkının kısıtlanması niteliğinde olduğundan, adil yargılanma hakkı ve hukuki dinlenilme hakkına aykırıdır. Mahkemenin bu uygulaması esaslı bir usul hatası olup, mutlak bozma nedenidir.” şeklinde hüküm kurulmuştur.

Unutmamak gerekir ki yapılacak ilk duruşmanın taraflara tebliği yine hukuki dinlenilme hakkı gereği bir zorunluluktur. İddia ve savunma hakkının taraflarca tam olarak kullanılabilmesi için ilk duruşmanın taraflara usulüne uygun yapılacak tebligat ile bildirilmesi gerekir. Yalnız hemen belirtmek gerekir ki mahkemece ön inceleme için duruşma açılıp usulünce duruşma tarihi taraflara tebliğ edildikten sonra yapılan ön inceleme duruşmasında tahkikat duruşması için ayrıca duruşma günü verilirse, bu duruşma günü de gelmeyen tarafa ayrıca usulüne uygun olarak bildirilmelidir. Bununla ilgili olarak Yargıtay 2.Hukuk Dairesinin 27.05.2013 tarih ve 2013/9597 E. 2013/14404K. sayılı kararında “Mahkemece; karşılıklı dilekçelerin verilmesi aşaması(HMK m.126-136) tamamlandıktan sonra, ön inceleme aşamasına(HMK.m.137-142) geçilmiş, ön incelemenin duruşmalı yapılmasına karar verilerek davalıya ön inceleme duruşmasına çağrı davetiyesi tebliğ edilmiş ancak, davalı taraf belirlenen ön inceleme duruşmasına gelmemiştir. Mahkemece, ön inceleme duruşmasında dava nihai olarak karara bağlanmayıp tahkikat aşamasına geçildiğine göre; davalının Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 147. maddesi gereğince tahkikat duruşmasına davet edilmesi zorunludur. Bu yasal zorunluluğun gereği yapıp, davalının tahkikat duruşmasına katılmasına olanak sağlanmaksızın, tahkikat yapılarak davanın esası hakkında hüküm kurulması; davalının hukuki dinlenilme hakkına(HMK md. 27) aykırı olup; bozmayı gerektirmiştir.” şeklinde hüküm kurulmuştur.

Hukuki Dinlenilme Hakkı kapsamında mahkemece taraflara kendilerini ifade edebilmeleri için yeterli süre tanınmalı, ayrıca tarafların beyanları mümkün olduğunca eksiksiz ve doğru bir şekilde tutanağa geçirilmelidir. Özellikle tarafların davayla doğrudan ilgili beyanlarda bulunurken sözü kesilmemelidir. Bunun dışında kanımızca mahkemenin tarafların beyanlarını davayla ilgili görmeyip müdahale etmesi hukuki dinlenilme hakkına aykırılık teşkil etmez.Yine hakim tarafları dinlerken silahların eşitliği gereği her iki tarafa eşit imkanları sunmalıdır.

1.4.4.Aleniyet İlkesi

Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlüğünde “aleni” kavramı “Açık, ortada, meydanda, herkesin içinde yapılan”²⁸ şeklinde tanımlanmaktadır. Aleniyet çeşitli hukuk dallarında bir ilke olarak benimsenmiştir. Aleniyet İlkesi Medeni Usul Hukukunda kendisini; hem halkın yargılamayı izleyebilmesi yani duruşmaların halka açık olması, hem de yargılama sonucunda verilen kararın halkın huzurunda tefhimi şeklinde gösterir.²⁹

Aleniyet İlkesi HMK’nın 28 inci maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“(1)Duruşma ve kararların bildirilmesi alenidir.

(2)Duruşmaların bir kısmının veya tamamının gizli olarak yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut re’sen mahkemece karar verilebilir.

(3) Tarafların gizlilik talebi ön sorunlar hakkındaki hükümler çerçevesinde gizli duruşmada incelenir ve karara bağlanır. Hâkim, bu kararının gerekçelerini, esas hakkındaki kararı ile birlikte açıklar.

(4) Hakim, gizli yargılama işlemleri sırasında hazır bulunanları o yargılamayla ilgili edindikleri bilgileri açıklamamaları hususunda uyarır ve 26/09/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun gizliliğinin ihlaline ilişkin hükmünün uygulanacağını ihtar ederek bu hususu tutanağa geçirir.” şeklinde düzenlenmiştir. Hukuki dinlenilme hakkından sonra duruşma kavramı açısından en önemli yargılama ilkesi aleniyettir.

Bu ilke sadece HMK da değil, Anayasamızda da düzenlenmiştir. Buna göre Anayasamızın 141. maddesinde “Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır.” şeklinde düzenlemeye yer verilmiştir.Madde gerekçesinde ise aleniyet ilkesi “Duruşmaların açık olması yargılamanın tarafsızlığının etkin bir teminatıdır. Bu açıklık kamuoyunda ve ilgililerin gönüllerinde huzur ve güven yaratır. İnsan, tabiatının gereği olarak en çok gözünün gördüğüne inanır. Bu itibarla duruşmanın açık olması ilgililerin inanç

28 <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim: 25.03.2013.

29 Kurt,N.; “Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi”.Adalet,Ankara 2009 s.10.

beslemesi bakımından gerekli ve hatta zorunludur. Bununla beraber duruşmanın açıklığının doğru olmadığı haller de mevcuttur. Örneğin bir çocuğun duruşmasının açıklığı ona kötü etki yapabilir, tutumunun herkesçe bilinmesinin moral hayatında zararlı etkileri olabilir. Yetişmekte olan bir kimsenin bu gibi hallere maruz bırakılması kamu için zararlı olabilir. Bundan başka genel ahlâkın ve kamu güvenliğinin zorunlu kıldığı durumlarda da gizliliğe değer vermekte yine kamu yararı vardır. Bu nedenlerle de duruşmalar kural olarak açık yapılır, istisnaen gizli de olabilir.” şeklinde düzenlenmiştir. HMK’nın 154. maddesi gereği duruşmanın açık mı yoksa gizli mi yapıldığı duruşma tutanağında belirtilmelidir.

1.4.4.1.Duruşmaların Aleni Olması

Aleniyet ilkesi gereği duruşmalar aleni, yani herkese açıktır. Duruşmaların aleniyeti asıl olarak duruşmanın tarafı olmayan ve hatta o yargılama faaliyetinden dolayı veya dolaysız olarak etkilenmeyen kimselere dahi o duruşmanın açık olması, sonuç olarak isteyen herkesin duruşmayı izleyebilmesi anlamına gelmektedir. Tabi ki bu aleniyet, duruşma salonunun fiziki şartları ile sınırlıdır. Aleniyet ilkesi çerçevesinde duruşma salonlarında, salonun büyüklüğüne göre izleyen kişilerin duruşmayı izleyebilmeleri için oturacak yer ayrılmalıdır. Bu ayrılan yer sayısını aşan sayıda kimselerin duruşmayı izlemek istemeleri durumunda hâkimin fiziki şartların yetersizliği ve yargılamanın sıhhati gerekçeleri ile bu kişilerin bir kısmının dışarı çıkmasını istemesinin aleniyet ilkesinin ihlali anlamına gelmeyeceğini düşünmekteyiz. Duruşma salonunda gereğinden fazla kişinin bulunmasının, hem hâkimin yargılama işlemi üzerindeki hâkimiyetini hem de tarafların savunma ve iddialarını olumsuz etkileyeceği ortadadır. Aleniyet ilkesi kapsamında duruşmalara yazılı ve görsel basın görevlileri de katılabilir. Yalnız böyle bir durumda HMK’nın 153. maddesi gereğince bu kişilerin ve hazır bulunan diğer kişilerin fotoğraf çekemeyeceği, ses ve görüntü kaydı yapamayacağı unutulmamalıdır.

1.4.4.2. Aleniğin Amacı

Aleniyetin getirdiği şeffaflık ile sağlanmak istenilen asıl amaç devletin yargılama faaliyetinin kişilerin gözü önünde yapılmak suretiyle keyfiyetin önlenmesi ve kişilerin adalete olan güveninin sağlanmasıdır.³⁰ Yargılamayı izleyenler, hâkimin, yargılamanın taraflarına nasıl davrandığı, hangi sözlerle hitap ettiğini, ses tonunu, hoşgörü veya şiddetle yaklaşıp yaklaşmadığını gözlemleyerek, hâkimle taraflar arasında ilişkinin hukuka uygunluğunu ve yerindeliğini denetleyebilirler³¹ Bu şekilde aleniyet ilkesi, yargı fonksiyonunu icra edenlerin görevlerini daha dikkatli ve özenli yapmalarını sağlar.³² Sadece hakimler değil, avukatlarda halk tarafından izlenmenin etkisi ile üzerindeki kamu denetimini hissederek, mesleklerinin icrasında daha dikkatli ve özenli davranırlar.³³

Aleniyet İlkesi bunun dışında yargıya olan güvenin sağlanmasına da hizmet etmektedir. Taraflar ve üçüncü kişilerin mahkemenin önceden konulmuş kurallara riayet ederek yargılama yaptığını görmeleri ile yargılama yapan makama olan güvenleri artacaktır.³⁴ Tarafların ve 3. kişilerin yargılamaya bizzat katılmasalar da yargılamanın açık olduğunu bilmeleri yargının objektifliğine inançlarını artıracaktır. Tam tersi bir durumda, yani yargılamanın taraflara ve 3. kişilere kapalı bir şekilde yapılması durumunda bu durum kişilerde, yargılamanın objektif olup olmadığı şeklinde şüphelere neden olacaktır.

Aleniyet ilkesi aynı zamanda hâkimlerin bağımsızlığı açısından da olmazsa olmaz bir ilkedir.³⁵ Yargılamanın herkese açık yapıyor olması hâkimleri etkilemeye çalışacak kişileri ve güçleri engelleyici bir vazife görmektedir.

Yalnız burada şunu belirtmek gerekmektedir; aleniyet adil yargılanma açısından olmazsa olmaz bir ilke olmakla birlikte tek başına adil yargılamaya yetmez. Yani bir yargılamanın sadece aleni olması o yargılamanın adil olduğunu göstermez.

---

30 Pekantez, Atalay, Özekes, s.278.

31 Vietmeyer, K.; Vor-und Nachteile von Fernsehöffentlichkeit; Eine Untersuchung der Diskussionum Fernsehcameras im Gerichtssaal vor dem Hintergrund der amerikanischen Erfahrungen, Abington, Göttingen 2002, s. 239.

32 Kuru,B.;Arslan,R.;Yılmaz,E.,“Medeni Usul Hukuku”,Yetkin,Ankara 2013,s.116.

33 Kurt,s.25.

34 Kurt, s.26.

35 Kurt, s.26.

1.4.4.3.Gizlilik Kararı

Duruşmalar aleniyet ilkesi gereği herkese açık olmakla birlikte HMK'nın 28/2. maddesine göre genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut re'sen mahkemece, duruşmanın bir kısmının veyahut tamamının gizli yapılmasına karar verilebilir. Duruşmaların çeşitli sebeplerle gizli yapılabileceği hem Anayasamız hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile de kabul edilmiştir. Bununla ilgili olarak Anayasamızın 141. maddesinde "Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir" şeklinde HMK ile paralel bir düzenlemeye yer verilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bu konuda daha geniş bir düzenlemeye yer vermiştir. Buna göre Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/1. maddesinde "Hüküm açık oturumda verilir; ancak, demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına, küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir." denilerek duruşmanın gizli yapılmasını gerektirecek sebepler daha geniş düzenlenmiştir.

Tarafların gizlilik talebi ön sorunlar hakkındaki hükümler çerçevesinde gizli duruşmada incelenir ve karara bağlanır. Buna göre HMK'da ön sorunlarla ilgili düzenlemelere bakacak olursak 164.madde "Hâkim, taraflardan birinin ileri sürdüğü ön sorunu incelemeye değer bulursa, belirleyeceği süre içinde, varsa delilleriyle birlikte cevabını bildirmesi için diğer tarafa tefhim veya tebliğ eder. Ön sorun hakkında iki taraf arasında uyuşmazlık varsa, hâkim gerekirse tarafları davet edip dinledikten sonra kararını verir." şeklindedir. Buna göre taraflardan biri duruşman gizli yapılması talebinde bulunursa ve hakim bu talebi incelemeye değer bulursa kendisinin belirleyeceği süre içinde cevap vermesi hususunu karşı tarafa bildirir.Hakim gerekirse bu hususu duruşma yaparak karara bağlar.Kanun gereği bu duruşma gizli yapılır ve bu husus karara bağlanır.Burada hemen şunu belirtelim ki duruşmalar gizli yapılsa da nihai karar açık duruşmada verilir.Bu durum aleniyet ilkesi gereğidir.(HMK m.28/1)

Mahkemenin bu şekilde vereceği gizlilik kararı mutlaka gerekçeli olmalıdır; fakat bu kararın gerekçesi HMK'nın 28/3. maddesi gereği gizlilik kararı ile değil de esas hakkındaki karar ile birlikte açıklanır. Bunun amacını anlamak adına HMK'nın 28/3. maddesinin gerekçesine bakmak gerekmektedir: “Üçüncü fıkrada, gizlilik kararının verilebilmesi için araştırmanın da gizli duruşmada yapılacağı ve gizlilik kararı gerekçesinin hemen değil de esas hakkındaki kararlar ile birlikte açıklanması uygun bulunmuştur. Zira yargılamanın her noktasında karara ulaşmak için bir araştırma yapılması, tarafların diyeceklerinin sorulması, bu konuda delillerin toplanıp incelenmesi zorunludur. Bu zorunluluğu yerine getirirken dahi gizliliğin amacını yok edecek açıklamaların alenen yapılması uygun olmayabilir. Doğaldır ki Anayasamızın 141. maddesinin üçüncü fıkrasında ifade olunduğu üzere, gizlilik kararının da gerekçesi gösterilmelidir. Yine gizliliğin amacını korumak için bu gerekçenin açıklanmasının da davanın sonuna tehir edilmesi uygun bulunmuştur.”

Gizlilik kararının gerekçeli olması ile ilgili olarak Yargıtay 18. Hukuk Dairesinin 07/02/2012 tarih ve 2012/6905 E. 2012/8337 K. sayılı kararında “Duruşmanın açık yapılmasının adap ve genel ahlaka hakikaten aykırı olduğu hallerde mahkeme, gerekçesini göstermek suretiyle yargılamanın gizli olarak yapılmasına karar verebilir. Mahkemece yukarıda belirtilen hususlar dikkate alınmadan hangi gerekçe ile gizlilik kararı verdiğini de açıklamadan, gizlilik kararı verilmesinin koşulları bulunup bulunmadığını tartışmadan gizlilik kararı verip hükmü gizli tefhim etmesi doğru görülmemiştir.” denilerek gizlilik kararının haklı nedene dayanması ve gerekçeli olması gerektiği vurgulanmıştır.

Mahkemece verilen gizlilik kararı ya da gizlilik talebinin reddi kararı nihai bir hüküm olmayıp, ara karar niteliğindedir. Bu nedenle bu kararlar tek başına kanun yoluna götürülemez.³⁶

Mahkemece gizlilik kararı verilmesinin ardından yapılacak duruşmaya, yargılama ile ilgili olan hâkim, zabıt katibi, mübaşir, taraflar, müdahiller, vekiller, tanık,

---

36 Yılmaz,şerh,,s.320.

bilirkişiden başka kimse alınmaz. Hâkim avukat ve hâkim stajyerleri ile uygun gördüğü diğer kişilerin duruşmaya katılmasına izin verebilir.³⁷

HMK'nın 28/4. maddesi gereği hâkim, gizli yargılama işlemleri sırasında hazır bulunanları o yargılamayla ilgili edindikleri bilgileri açıklamamaları hususunda uyarır ve 26/09/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun gizliliğinin ihlaline ilişkin hükmünün uygulanacağını ihtar ederek bu hususu tutanağa geçirir. Adliyeye karşı suçlardan olan gizliliğin ihlali TCK'nın 285. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre kanun gereği kapalı yapılması gereken veya kapalı yapılmasına karar verilen duruşmadaki açıklama ve görüntülerin gizliliğini alenen ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak bu suçun oluşması için tanığın korunmasına ilişkin olarak alınan gizlilik kararına aykırılık açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz. Bu suçların basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde, ceza yarı oranında artırılır.

Aleniyet ilkesi duruşmanın aleni olması dışında kararların da açık duruşmada taraflara bildirileceğini kapsar. Burada bildirilen kararın gerekçeli olmasına gerek yoktur. Kısa kararın bildirilmesi yeterlidir.³⁸

1.4.5. Usul Ekonomisi İlkesi

Usul Ekonomisinin düzenlendiği Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 30. maddesi: "Hâkim, yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir biçimde yürütülmesini ve gereksiz gider yapılmamasını sağlamakla yükümlüdür." şeklindedir. Usul ekonomisi ile yargılamada gereksiz zaman kaybına ve gereksiz masrafa sebebiyet vermeden adil karara varılması amaçlanmaktadır.³⁹ Usul Ekonomisi İlkesi anayasada da düzenlenmiştir. Anayasamızın 141. maddesinin son fıkrasına göre davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması yargının görevine girmektedir.

Burada duruşma, her ne kadar tarafların kendilerini ifade edebilmeleri bakımından bir hak, mahkeme açısından ise davanın aydınlatılmasında bir araç olarak değerlendirilse de bu amaca hizmet etmeyecek ve yargılamayı uzatacak şekilde gereksiz duruşmaların yapılması usul ekonomisi ilkesi ile uyuşmamaktadır. Ayrıca duruşmalar

³⁷ Yılmaz,şerh,s.321.

³⁸ Pekcanitez, H.; "Medeni Yargıda Adil Yargılanma." İzmir Barosu Dergisi sayı 2,İzmir 1997,s.44.

³⁹ Yılmaz,E.; "Usül Ekonomisi." AÜHF Dergisi, c 57, Ankara 2008. s.45.

arasında gereğinden fazla zaman olması da yine yargılamanın uzaması sonucunu doğuracak bu durumda usul ekonomisi ilkesine hizmet etmeyecektir. Her iki durumda yani hem gereksiz duruşma yapılması hem de duruşmalar arasında gereğinden fazla zaman olması durumunda mahkemelerin iş yükü artacağı gibi yargılama da geç tecelli edeceğinden tarafların mağduriyetine sebebiyet verilecektir. Bu durum ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının unsurlarından biri olan makul sürede yargılanma hakkına da aykırılık teşkil edecektir.

Burada özellikle HMK'nın yürürlüğe girmesinden sonra tartışma konusu olan ön inceleme aşaması tamamlanmadan ya da ön inceleme duruşması yapılmadan tahkikat aşamasına geçilmesinin usul ekonomisi ilkesi içerisinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusuna değinmek gerekir. Bu konuda Yargıtay Genel Kurulunun 13/03/2013 tarih ve 2012/14-802 E. 2013/347 K. sayılı kararında "Dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra öncelikle dosya üzerinden dava şartları ve ilk itirazların incelenmesi; bu konularda olumlu veya olumsuz bir karar verilmesi, dosya üzerinden karar verilemeyen dava şartları ile ilk itirazlar hakkında karar verilmek ve diğer öninceleme işlemlerini yapmak üzere tarafların öninceleme duruşmasına davet edilmesi, kanun maddelerine göre öninceleme duruşmasında gerekli usul işlemleri yapıldıktan sonra, tahkikat duruşmasına geçilmesi gerekirken, öninceleme işlemlerinin dosya üzerinden yapılarak tahkikat duruşmasına geçilmesi ve esas hakkında karar verilmesi doğru bulunmamış kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir." denilmiştir. Buna göre ön inceleme duruşması yapılmadan tahkikat aşamasına geçmek usul ekonomisi içerisinde değerlendirilmeyecek bu durum bozma sebebi teşkil edecektir. Bu durumda hâkim dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra dosyayı incelemeli ve dosya üzerinden karar verilmesi mümkün olan dava şartları ve ilk itirazlarla ilgili bir durum söz konusu ise duruşma yapmadan karar vermelidir. Dava şartları ve ilk itirazlarla ilgili olarak nihai karar vermeye gerek yoksa bu durumda mutlaka ön inceleme duruşması açılmalıdır. Buna göre dava şartları ve ilk itirazlarla ilgili bir durum söz konusu ise yani davanın dava şartı yokluğundan ya da ilk itiraz nedeniyle reddi gerektiğinden usul ekonomisi gereği dosya üzerinden reddi gerekmektedir. Böyle bir durumda gerekmediği halde Mahkemece duruşma günü açılması halinde usul ekonomisi ilkesine aykırı hareket edilmiş olacaktır. Bununla ilgili olarak Yargıtay 4.Hukuk Dairesinin 12.06.2012 tarih ve 2012/7130 E. 2012/1031 K. sayılı kararında şöyle denmektedir: "Açılan her

davanın yasal dayanağının bulunması ve davanın açıldığı anda davacının dava açmakta hukuki yararının bulunması dava şartlarındandır. Usul ekonomisi de nazara alınarak dava şartlarının bulunup bulunmadığının mahkemece davanın başında re'sen araştırılıp değerlendirilmesi gerekir.”

HMK'nın 320. maddesinde basit yargılama usulünde mümkün olan hallerde dosya üzerinden karar verilebileceği düzenlenmiştir. Buna göre dosya üzerinden karar verilebilecek böyle hallerde usul ekonomisi gereği mahkemece duruşma günü açılmadan dosya üzerinden karar verilmelidir.

Yine usul ekonomisi ilkesi gereğince mahkemece verilen hükmün Yargıtay'ca bozulması halinde yeniden yargılamaya başlanacak olduğundan mahkemenin tarafları kendiliğinden duruşmaya çağırması gerekmektedir. Mahkemenin böyle yapmak yerine tarafların talebini ve tebligat masrafı yatırmasını beklemesi yargılamayı uzatacağından usul ekonomisi ilkesine aykırılık teşkil eder.⁴⁰ Bununla ilgili Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 05/02/1997 tarih ve 1996/1-833 E. 1997/39 K. sayılı kararında “Yargıtay'ın temyiz edilen kararı bozması halinde tarafları kendiliğinden duruşmaya davet etmekle yükümlü olan mahkemenin, öncelikle bu davet yönünden ve Yargıtay kararının taraflara tebliği veya bildirilmesi için gerekli ve yeterli giderleri tespit etmek ve tutacak miktarı temyiz isteğinde bulunandan peşin olarak almak görev ve yükümlülüğü ile donatıldığı kabulü zorunludur. Hal böyle olunca, tarafların oturum gününün saptanması için mahkemeye başvurması da zorunlu değildir. Anılan usul hükümleri buyurucu nitelikte, hâkime kendiliğinden harekete geçme yetki ve yükümlülüğü tanıyan kamu düzeni ile de doğrudan ilgili hükümlerdir. Gerçekte de bir dava mahkeme önüne getirildikten sonra artık kamu yararı alanına girmiş sayılacağı açıktır. Bu değişikliklerle yasa koyucu; temyiz eden tarafı, Yargıtay kararının sonucunu sürekli bir şekilde takip etmenin güçlüğünden ve zaman kaybından kurtarmayı, usulüne uygun biçimde çağrıldıkları halde duruşmaya gelinmemesi hallerinde de dosyanın işlemde kaldırılmasını sağlamayı amaçlamıştır. Öte yandan; T.C.Anayasası'nın md. 141/son ve HUMK. m. 77'de anlamını bulan davaların mümkün olduğu kadar çabukluk, basitlik ve ucuzluk ilkesine uyularak, düzenli bir şekilde sonuçlandırılması kurallarına paralel;

---

40 Yılmaz, şerh,s.344.

uyumlu ve destekleyici hükümler getirilmiştir. Öyleyse, yasanın bu amaç ve öneminin ağırlığı altında; mahkemelerin sözü edilen yasa maddesini uygulamakta, özellikle temyiz edilen kararın Yargıtay'ca bozulabileceği de göz önünde tutularak tarafları kendiliğinden duruşmaya davet edebilmek için gerekli ve yeterli giderleri temyiz dilekçesinin verilmesi sırasında almaya özen gösterilmesinin yasal bir zorunluluk olduğundan kuşku ve duraksamaya yer olmamalıdır.” denilerek bozma halinde mahkemenin tarafları kendiliğinden duruşmaya çağırması gerektiği vurgulanmıştır.

Usul ekonomisi ilkesi ile paralel bir şekilde Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları'nın 22. maddesinde avukatların savunma için zorunlu olmadıkça davanın uzaması sonucuna varacak isteklerden kaçınması gerektiği düzenlenmiştir.

1.4.6.Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi

Hukuk Muhakemeleri Kanununun 31. maddesinde düzenlenen hâkimin davayı aydınlatma ödevi ilkesine göre hâkim, uyuşmazlığın aydınlatılmasının zorunlu kıldığı durumlarda, maddi veya hukuki açıdan belirsiz yahut çelişkili gördüğü hususlar hakkında, taraflara açıklama yaptırabilir; soru sorabilir; delil gösterilmesini isteyebilir.

Tasarruf ilkesi ve taraflarca getirilme ilkesi uyarınca hâkim iki taraftan birinin söylemediği şeyi ve vakıaları kendiliğinden dikkate almaz.⁴¹ Kural bu olmakla birlikte hâkim tarafların sundukları beyanları ve vakıaları karşısında yeterli bilgiye erişemeyip, mevcut verileri davanın aydınlatılmasında yeterli görmüyorsa; bu ilke uyarınca maddi veya hukuki açıdan belirsiz yahut çelişkili gördüğü hususlar hakkında, taraflara açıklama yaptırabilir; soru sorabilir; tarafların iddia ve savunmalarıyla ilgili delil gösterilmesini isteyebilir. Yargılamaya getirilmeyen ya da getirilemeyecek olan delillere ilişkin hâkimin davayı aydınlatma yükümlülüğü bulunmamaktadır.⁴²

Bu ilke adından da anlaşılacağı üzere hâkim açısından bir ödevdir.⁴³ Yani hâkim mevcut iddia ve savunmalar karşısında yeterli kanıya ulaşamadıysa bu madde gereğince hareket etme yükümlülüğündedir. Konuyla ilgili Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 26.05.2003 gün ve 2003/2424 E. 2003/6935 K. sayılı kararında “Hukuk yargılamasının,

---

41 Yılmaz, şerh,s.354.

42 Meriç,N.; “Hâkimin Davayı Aydınlatma Yükümlülüğü.” D.E.Ü.H.F. Dergisi Özel Sayı,İzmir 2009,s.403.

43 Yılmaz, şerh,s.355.

tarafarca hazırlama ilkesine uygun olarak yürütülmesi asıldır. (HUMK. m.75/1) Fakat bu ilke, soruşturmanın tarafarca yapılacağı anlamına gelmez. Aksine iddia ve savunma çerçevesinde soruşturmayı yürütmek hâkimin görevidir. (HUMK. m.213 vd.) Diğer yandan, kural olarak, zararı ve kapsamını kanıtlamak davacıya düşer. (BK. m.42/1) Ancak, zararı ve miktarını kanıtlamak mümkün olmadığı takdirde, hâkim olayın özelliğini ve oluş biçimi ile zarar görenin aldığı önlemler ve diğer olguları da gözeterek, giderim sorumluluğunu ve kapsamını belirler. (BK. m.42/2, MK. m.4) Burada, hâkim bakımından bir yetkinin kullanılmasının ötesinde, bir ödevin söz konusu olduğu da unutulmamalıdır” denilerek hâkimin davayı aydınlatma ödevine vurgu yapılmıştır.

Hâkimin davayı aydınlatma ödevi açısından özellikle ön inceleme duruşması ayrı bir önem arz etmektedir. Bu duruşmada mahkemece, tarafarca sunulan dilekçelerde yer alan beyanlar yeterli görülmezse yargılama konusunun belirlenmesi açısından açıklama yaptırılmalıdır. Mesela dilekçenin açıklamalar kısmı ile talep kısmı arasında çelişkiler var ise veyahut dava dilekçesinin talep kısmı yeterince açık değilse mahkeme, hâkimin davayı aydınlatma ödevi ilkesi gereğince taraflara soru sorabilir ve açıklama yaptırabilir. Bu şekilde uyuşmazlık konusunun tespiti ön inceleme duruşmasının amaçlarından biridir.

Tabi sadece ön inceleme aşamasında değil tahkikat aşamasında da Mahkeme tarafları dinleyebilir. Ön inceleme aşamasında uyuşmazlık konusu belirlendiği için tahkikat aşamasında yapılan dinleme daha çok tarafarca ileri sürülen vakıaların açıklanması amacıyla hizmet etmektedir.⁴⁴

Hâkim, davayı aydınlatma ödevini yerine getirirken usul kurallarına uygun hareket etmelidir. Hâkim, tarafın sürdüğü vakıaya zımnen dâhil olan vakıaların getirilmesini taraftan isteyebilir.⁴⁵ Bu durum iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağına aykırılık teşkil etmez; fakat tarafın hiç ileri sürmediği bir

---

44 HMK 144. madde:

Tarafların dinlenilmesi

(1) Tahkikat aşamasında mahkeme, her iki tarafı usulüne uygun olarak davet edip, davada ileri sürülen vakıalar hakkında dinleyebilir.

(2) Mahkemenin, dinlenilmek üzere mahkemeye gelmeleri için iki tarafa vereceği süre iki haftadan az olamaz. Bu süre, gerektiğinde, mahkemece resen veya iki taraftan birinin talebi üzerine uzatılabileceği gibi kısaltılabilir.

44 Pekcanitez, Atalay,Özekes, s.259.

vakıanın, davayı aydınlatma ödevi çerçevesinde tarafça ileri sürülmesi veya getirilmesi istenemez. Bu durum hem iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağına aykırı bir hareket olacak hem de hakimin tarafa yol göstermesi anlamına gelecektir ki bu da hakimin reddi sebebine yol açacaktır.⁴⁶

Hâkimin davayı aydınlatma ödevi çerçevesinde tarafları dinlemesi ile isticvap birbirine karıştırılmamalıdır. İsticvap (HMK 169-175) ispata yönelik iken, tarafların dinlenilmesi davada açık olmayan çelişkili olan hususların ortadan kaldırılmasına yöneliktir.⁴⁷ İsticvap sadece tahkikat aşamasında mümkün iken, hâkimin davayı aydınlatma ödevi çerçevesinde tarafları dinlemesi davanın her aşamasında mümkündür.⁴⁸

1.4.7. Yargılamanın Sevk ve İdaresi

Yargılamanın sevk ve idaresi Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzun 32. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre yargılamayı, hâkim sevk ve idare eder; yargılama düzeninin bozulmaması için, gerekli tedbiri alır. Maddenin hükümet gerekçesinde “Yargılama terimi kendi içinde duruşmayı ve oturumları içerir. Mukayeseli hukukta sevk yetkisi şeklî anlamda ve maddî anlamda olmak üzere iki şekilde anlaşılmaktadır. Duruşma günü tayini, tebligatların yapılmasına karar verilmesi gibi işlemler yargılamanın şeklî anlamda yürütülmesine ilişkindir. Maddî anlamda sevk yetkisinden vakıaların aydınlatılmasına yönelik işlemler anlaşılmaktadır.” denilerek duruşmanın sevk ve idaresinin hâkime ait olduğuna değinilmiştir. Tarafların tasarruf alanları dışında kalan tüm hususlar hâkime aittir. Buna göre, süre verilmesi, hâkimin takdirinde olan sürelerin uzatılması veya kısaltılması, tarafların ve ilgililerin davet edilmesi, tebligat yapılması, delilleri taraflar gösterse de delillerin gereğinde zor kullanılarak temini, tanık, bilirkişilerin hazır bulundurulması gibi hususlar yargılamanın sevk ve idaresi kapsamında hâkimin yetkisindedir.⁴⁹

Madde gerekçesinde de belirttiği gibi duruşma günlerinin tespiti mahkemeye ait bir iştir. Bu konuda tarafların talebi ve anlaşması hâkimi bağlamamakla birlikte, hâkim duruşma gününü belirlerken taraflara ve özellikle avukatlara belirlenen günün uygun

---

46 Pekcanitez, Atalay, Özekes, s.259.

47 Pekcanitez, Atalay, Özekes, s.261.

48 Pekcanitez, Atalay, Özekes, s.261.

49 Pekcanitez, Atalay, Özekes, s.257.

olup olmadığını sormalı, mahkemenin de duruşma programı göz önünde bulundurulmak suretiyle uygun olan bir gün belirlemelidir.⁵⁰ Yine duruşmalarda taraflara söz verilmesi, tarafların taleplerinin değerlendirilmesi, tanıkların ne surette dinleneceği kısacası yargılamanın programlanması ve aşamaları kanunun izin verdiği ölçüde hâkime aittir.

1.4.8.Doğrudanlık İlkesi

Doğrudanlık İlkesi yargılamanın araya başkaca makam girmeden kararı verecek mahkeme önünde cereyan etmesi ve onun tarafından yürütülerek neticelendirilmesi anlamına gelmektedir.⁵¹ Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzun 197.maddesinde doğrudanlık ilkesi ile paralel bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu madde hükmüne göre kanunda belirtilen hâller dışında, deliller davaya bakan mahkeme huzurunda, mümkün olduğu kadar birlikte ve aynı duruşmada incelenir. Zorunlu hâllerde, bazı delillerin incelenmesi başka bir duruşmaya bırakılabilir. Başka yerde bulunan ve mahkemeye getirilemeyen deliller, o yerde istinabe yoluyla toplanabilir. Delillerin incelenmesi veya beyanların dinlenmesi sırasında taraflar, istinabe olunan mahkemede hazır bulunabilir ve delillerle ilgili açıklama haklarını kullanabilirler. Bu hususu sağlamak için, taraflara incelemenin yapılacağı tarih ve yer bildirilir. Bu davet üzerine taraflar istinabe olunan mahkemede hazır bulunmasalar dahi deliller incelenir veya beyanlar dinlenir.

Duruşma, doğrudanlık ilkesi gereği vazgeçilmez bir evredir. Kararı verecek mahkeme; duruşmada tarafları, tanıkları bizzat dinleyecek, bu sıradaki ve yargılamanın genelindeki hal ve hareketlerini bu suretle daha iyi tahlil edebilecektir. Bu açıdan yargılamada görev yapan hâkimlerin vücut dilini iyi okuyabilmeleri adına özellikle staj eğitimleri sırasında bu konuda yeterli eğitimi almaları gerektiğini düşünmekteyiz. Yine tarafların hâkim önünde bir arada oldukları duruşma evresinde beyanda bulunacak taraf, olayın diğer taraflarının da orada hazır olmasının baskısını üzerinde hissedecek ve bu durum beklide onu doğru söylemeye itecektir. Kişilerin yargılamanın diğer taraflarının olmadığı bir ortamda olayı yazıya dökerken, çok daha rahat davranıp kendi lehlerine beyanda bulunarak gerçeği saptırmaları mümkündür.Oysa ki söylediğimiz gibi kişiler duruşma sırasında tarafların orada hazır bulunmasının yaratacağı baskı ile gerçeği

---

⁵⁰ Pekcanitez, Atalay,Özekes, s.257.

⁵¹ Pekcanitez, Atalay,Özekes, s.260.

söylemeler bile, hal ve hareketleri ile gerçeğe ilişkin ipucu verebilirler. Görüleceği üzere doğrudanlık ilkesi en başta gerçeğin bulunması amacıyla hizmet etmektedir.

Bunun dışında bu ilke ile yargılama kişiler önünde gerçekleştiğinden yargıda güvenin sağlanması amacıyla da hizmet edilmiş olur.⁵² Kişiler kendileri hakkında karar verecek makamı görüp, bizzat ona iddia ve savunmalarını anlatmak isteyeceklerdir. Kapalı kapılar ardında yapılan, taraflar ile yargılama makamının karşılaşmadığı bir yargılamanın kişilere güven vermeyeceği kuşkusuzdur.

Hukuki Dinlenme Hakkı kapsamında HMK'nın 149. maddesi ile yeni getirilen ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşmanın icrası düzenlemesine de değinmek gerekmektedir. Bu düzenleme ile mahkeme, tarafların rızası olmak şartıyla, kendilerinin veya vekillerinin, aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden duruşmaya katılmalarına ve usul işlemleri yapabilmelerine izin verebilir. Tarafların rızası olmak kaydıyla, mahkeme; tanığın, bilirkişinin, uzmanın veya bir tarafın dinlenilmesi esnasında başka bir yerde bulunmalarına izin verebilir. Dinleme, ses ve görüntü olarak aynı anda duruşma salonuna nakledilir.

Doğrudanlık ilkesi gereği yargılamanın kararı verecek mahkeme önünde cereyan etmesi esastır. Bu açıdan tarafların, tanıkların veya bilirkişilerin ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla dinlenilmelerinin, doğrudanlık ilkesi uyarınca istinabe yolundan daha sağlıklı olduğunu düşünmekteyiz. Bununla ilgili olarak 149. maddenin gerekçesine baktığımızda "Madde, taraflara modern teknolojiye ve Adalet Bakanlığınca uygulamaya konulan Ulusal Yargı Ağı Projesinden yararlanma imkânı hazırlamaktadır. Bu yolla, yargılamanın herhangi bir işlemine uzaktan katılma, tarafın isticvabı, şahidin veya bilirkişinin dinlenilmesi mümkün olacak, hâkim uzaktan da olsa delillerle bizzat temas kuracak; Anayasanın da amir hükmü olan "usul ekonomisi çerçevesinde daha az emek ve daha az masrafla" davanın karara bağlanması sağlanacaktır.

Maddenin birinci fıkrasında, yapılan işleme muhatap olmayan tarafın, bu işlemi görüntü ve ses nakli yoluyla izlemesi mümkün hâle getirilmekte, ikinci fıkrada ise

---

52 Arslan, A.S.; "Medeni Usul Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi" Adalet, Ankara 2012, s.14.

tanığın, bilirkişinin ya da tarafın başka bir yerden elektronik araçlarla dinlenmesine imkân yaratılmaktadır. Bu işlemlere ait masrafın, o işlemin elektronik ortamda yapılmasını isteyen tarafın yatırdığı avansttan karşılanacağı tabiidir.

Her iki fıkrada da tarafların rızası özel olarak aranmıştır. Çünkü doğrudanlık ilkesi gereğince, hâkimin kural olarak delilleri doğrudan ve tarafların huzurunda incelemesi gereklidir. Bu çerçevede, daha iyi değerlendirilme yapılabilmesi açısından, taraflar birbirleri ile ve tanık ya da bilirkişi ile doğrudan aynı ortamda bulunarak soru sormak, cevaplarını tartışmak isteyebilirler. Taraflar kabul etmezlerse, ses ve görüntü nakli yoluyla diğer tarafın, tanığın veya bilirkişinin uzaktan dinlenmesi mümkün olmayacaktır. Böyle bir durumda ya aynı mahkemede veya istinabe yoluyla başka bir mahkemede doğrudan dinlenilme gerçekleştirilecektir.” denilerek ses ve görüntü nakli yoluyla diğer tarafın, tanığın veya bilirkişinin uzaktan dinlenmesinin tarafların rızası ile olabileceği düzenlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.DURUŞMA DÜZENİ

2.1.Duruşmanın Şekli Unsurları

2.1.1.Duruşma Salonu ve Oturma Düzeni

Yargılama faaliyetleri kural olarak bu iş için yapılmış olan adliye binalarında görülür. Kural bu olmakla birlikte kimi yargılama faaliyetleri özellikleri gereği adliye binası dışında gerçekleştirilebilir. Örneğin uyuşmazlık konusu şeyin bulunduğu yerde keşif yapıлып, bu yerde tanık dinlenebilir. Ancak mahkeme binası dışında yapılan bu gibi işlemlerin duruşma olmadığı unutulmamalıdır.

Adliye içerisinde duruşmalar için ayrılan yere “Duruşma Salonu” denir. Duruşma düzenine uygun olarak hazırlanan bu salonlarda kimin nerede duracağı önceden belirlenmiş, salonun fiziki yapısı ona göre hazırlanmıştır. Özellikle günümüzde adliyelerin büyüklüğüne göre duruşma salonlarının sayısı değişmektedir. Yargılamanın sıhhati açısından her mahkemenin bağımsız duruşma salonu olması gerekmekte iken günümüzde hala fiziki koşulların yetersizliği nedeniyle birden fazla mahkemenin tek duruşma salonunu kullandığı yerler bulunmaktadır. Hatta kimi adliyelerde duruşma salonu yetersizliğinden duruşmaların duruşma salonu yerine hâkim odalarında dahi yapıldığı görülmektedir. Bu ve benzeri nedenlerden mevcut adliyelerin fiziki yapılarının sıhhatli yargılama yapmaya uygun olduğunu söyleyemeyiz. Bu durumun en baştaki nedeni adliyelerin yargıda gün geçtikçe artan iş yükü öngörülmeden yapılmasıdır. Son yıllarda bu şekilde yapılan adliyelerin birçoğu artan iş yükü karşısında kısa sürede ihtiyacı karşılayamaz hale gelmiştir.

Unutulmamalıdır ki adalet hizmeti eğitim, sağlık ve güvenlik hizmetleri ile birlikte devletin en temel hizmetlerinden biridir. Sadece modern kanunlar yapmanın bu hizmetin gereği gibi yerine getirilmesi için yeterli olmayacağı ortadadır. Sağlıklı bir yargılama için yeterli sayıda ve yetkin adalet personeli ile birlikte ihtiyacı karşılayacak büyüklükte, iyi planlanmış ve dizayn edilmiş adliye binalarının varlığı da şarttır. Bugün

birçok ilçe ve ilde yer alan “adliye sarayları” adına yakışır bir görüntü sergilememektedir. Yargılama makamlarının ciddiyetinin meşruiyetinin ve gücünün kişiler tarafından kabul edilmesi açısından adliye binalarının iç ve dış görünümünün önemli olduğunu düşünmekteyiz. Bu bakımdan adliye binaları estetik, geniş ve muntazam olmalıdır. Bu özellikleri taşımayan, köhne ve iç karartıcı ortamı olan bir mahkemenin kişiler üzerinde, pek de önemli bir mercii olmadığı izlenimi uyandırması mümkündür.⁵³

Burada adliyelerin ve tabi ki duruşma salonlarının bakım konusuna değinmekte fayda olduğunu düşünmekteyiz. Duruşma salonlarının boyanması, tamir edilmesi, ısıtma ihtiyacı için yakıt alınması gibi işler cumhuriyet başsavcılığının görevidir.⁵⁴ Cumhuriyet savcılarının iş yükü düşünüldüğünde bu gibi işlerle uğraşmalarının sağlıklı ve doğru olmadığı ortadadır. Bununla ilgili olarak Adalet Bakanlığı ve Avrupa Konseyi Proje Ofisi ile birlikte ortak yürütülen ve şimdilik pilot bölgelerde uygulansa da yakında tüm adliyelerde hayata geçirilmesi planlanan “ Mahkeme Yönetiminin Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında Cumhuriyet savcılarının adliye binası ile ilgili idari işlerini yeni ihdas edilen “adliye müdürleri” tarafından yerine getirilecek olması sevindirici bir gelişmedir.⁵⁵ Bu proje kapsamında adliyelerin temizlik, güvenlik, aydınlatma, ısıtma ve soğutma, bakım ve onarım işlerinin yerine getirilmesi artık Cumhuriyet savcılarının değil, adliye müdürlerinin görevi olarak planlanmıştır.⁵⁶ Bu durumun daha akılcı ve profesyonelce olacağı aşikârdır. Bu uygulamanın ülkemizde en kısa zamanda yaygınlaşmasını ve en iyi şekilde hayat bulmasını dileriz.

2.1.2. Duruşma Salonunun Fiziki Koşulları

Bugün için mahkemelerin yargı yükü göz önünde bulundurulduğunda bu yargı yükü ile orantılı duruşma yoğunluğunun olacağı aşikârdır. Bu nedenle öncelikle duruşma için ayrılan salonlarının büyüklüğünün bir standardının olması gerektiğini düşünmekteyiz. Ayrıca mevcut durumda duruşma salonlarının sadece duruşma için

---

53 Balcı, Umut. "Franz Kafka'da Mekân Ve Yabancılaşma".s.38.

http://www.jasstudies.com/Makaleler/896020568_balc%C4%B1_umut_TT.pdf Erişim:10.04.2013.

54 Yaz,B.; “Kalem Mevzuatı”, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir 2013, s.133.

55 <http://www.myd.adalet.gov.tr/> Erişim:19.04.2013.

56 http://www.myd.adalet.gov.tr/dokumanlar/adliye_mudurleri.pdf Erişim:19.04.2013.

kullanılmadığı mahkeme kaleminde yeterli yer olmadığı için duruşma salonlarında bulunan dolaplara mahkeme dosyalarının yerleştirildiği görülmektedir. Bu durumda duruşma salonlarındaki kullanım alanını kısıtlamaktadır.

Duruşma salonlarının dışında mutlaka o yerin hangi mahkemenin duruşma salonu olduğunu gösteren açıklayıcı bir tabelanın bulunması gerekmektedir. Örneğin “1. Asliye Hukuk Mahkemesi Duruşma Salonu” gibi. Bu şekilde ayırt edici bir işaretin veya tabelanın olmadığı bir duruşma salonunda yapılan duruşmada tarafların sırf bu nedenle hazır bulunamaması durumunda, hukuki dinlenilme hakkına aykırı hareket edilmiş olacağını düşünmekteyiz. Böyle bir durumda yapılacak duruşmaları izleyecek kişiler dolaylı olarak engellenmiş sayılacağından burada aleniyet ilkesinin de ihlali söz konusu olacaktır.

Bir duruşma salonunda mutlaka hâkim ve savcı kürsüsü, taraflar, tanıklar ve dinleyiciler için ayrılmış ayrı ayrı yerler bulunması gerekmektedir. Taraflar için ayrılan yerin, tarafların duruşmalara avukatları ile birlikte katılabilecekleri ve kimi davalarda davacı veya davalı sayısının birden fazla olabileceği değerlendirilerek yeterli büyüklükte hazırlanması gerekmektedir. Daha öncede belirttiğimiz gibi aleniyet ilkesi gereği hem Anayasamızda hem de Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzda duruşmaların herkese açık olduğu düzenlenmiştir. Bu hükmün tam olarak uygulanabilmesi için her duruşma salonunda mutlaka ve mutlaka duruşmaları oturarak izlemek isteyenler için yeterli miktarda yer ayrılmış olması gerekmektedir.

Son yıllarda adliyede tarafların da önüne monitör konulmak suretiyle onlara da duruşma zaptını görme imkânı tanınması oldukça yerinde bir uygulamadır. Böylece duruşma zaptı yazılırken taraflar zaptın yazılışını anlık takip edebilecek yazım esnasında oluşacak eksik veya yanlışlara zamanında müdahale edebileceklerdir. Bu nedenlerle bu uygulamanın en kısa sürede ülkemizin tüm adliyelerinde hayata geçirilmesini temenni ederiz.

Yine duruşma salonlarının ısıtma ve soğutma tesisatları, bulunduğu yörenin iklim koşulları göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.

2.1.3.Duruşma Salonunda Kim Nerede Oturur

Daha önceden söylediğimiz gibi duruşma salonunun önceden belirlenmiş bir düzeni vardır. Yani duruşma esnasında kimin nerede duracağı belirlenmiştir. Buna göre Hâkim ve Cumhuriyet savcısı “Kürsüde” oturur. Eğer Mahkeme heyet halinde toplandı ise yani üç hâkim var ise her üç hakim de kürsüde oturur. Böyle bir durumda bir başkan ve iki üyeden oluşan heyette başkan kürsüde, iki üyenin ortasına oturur. Hâkimin veya hâkimlerin sağ tarafında Cumhuriyet savcısı durur. Hâkime göre sağ taraf davacının(iddia eden- şikâyetçi) sol taraf ise davalının (savunma yapan-sanık)yeridir. Buna göre kürsünün her iki yanında davacı ve davalı taraf için masa ve sandalye yer alır. Hâkim kürsüsünün tam önünde mahkeme kâtibi yer alır. Eğer Mahkemede tanık dinlenilecekse tanık, kâtibin önünde yer alan tanık için hazırlanmış bölümden dinlenilir. Tarafların avukatları varsa asil ile avukat birlikte yan yana otururlar. HMK 28. madde gereği duruşmalar alenidir. Yani duruşmalar kural olarak herkese açıktır. Bu nedenle duruşma salonlarında duruşmayı izlemeye gelenler için de fiziki şartlara göre belirlenecek büyüklükte yer ayrılmalıdır.

Burada, ülkemizde yıllardır tartışılan bir konu olan savcıların kürsüde oturması durumuna da değinmek gerektiğini düşünmekteyiz. Türkiye’de özellikle avukatların çoğunlukta olduğu bir grup hukukçu tarafından yıllardır “silahların eşitliği ilkesi” gereği savcıların kürsüde değil de avukatlarla aynı hizada oturması gerektiği savunulmaktadır. Bunun karşısında yer alan görüş ise savcının devleti temsil ettiği, bu nedenle hakimle aynı kürsüde yer almasında herhangi bir sakıncanın bulunmadığını savunmaktadırlar. Konuyla ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin 38560/04 Başvuru numaralı davasında davacı kural olduğu üzere duruşma salonunda savcının daha yüksek bir yerde oturmasına rağmen kendisinin ve avukatının daha aşağı seviyede bulunmasının silahların eşitliği ilkesini ihlal ettiği iddiasında bulunmakta ayrıca avukatı halkın girdiği kapıyı kullanırken savcının hakimler ile aynı zamanda ve aynı kapıdan duruşma salonuna girdiğini ifade ederek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde yer alan adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini iddia etmiştir. Dava sonunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İkinci Dairesinin 31.05.2012 tarihinde vermiş olduğu kararında, Cumhuriyet Savcısının duruşma salonunda savunmaya göre daha yüksek bir

yerde oturması, savunmayı somut bir şekilde daha güç bir hale getirmediği sürece silahların eşitliği ilkesini ihlal etmediği yönünde hüküm kurulmuştur.⁵⁷

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararı bu yönde olmakla birlikte, şahsi görüşümüz bu durumun silahların eşitliği ilkesine göre yargılama makamına eşit mesafede olması gereken iddia makamı ile savunma makamının yargı gözünde aslında eşit mesafede olmadığını gösterdiği yönündedir. Totaliter rejimlere özgü güçlü iddia makamı güçsüz savunma anlayışının kanunlar ile benimsenmesi de fiziki şartlar ile böyle bir durum yaratılmasının modern hukuk sisteminde yeri olmadığı aşikârdır. Bu durumun yıllarca “marangoz hatası” olarak değerlendirildikten sonra bu marangoz hatasında ısrar edilmesinden de aslında konunun marangoz hatasından çok bir anlayış sorunu olduğu anlaşılmaktadır. En kısa zamanda ülkemizde savcının ve avukatın hakime eş uzaklıkta olduğu anlayışının benimsenmesini temenni ederiz.⁵⁸

2.1.4.Duruşma Salonundaki Diğer Şekli Şartlar

HMK 233. maddede yemin ile ilgili olarak “yemin eda edilirken, hakim de dahil olmak üzere hazır bulunan herkes ayağa kalkar” düzenlemesine yer verilmiştir. Buna göre yemin eda edilirken duruşma esnasında içeride olan herkes, yapılan yemini ayakta ve sessiz bir şekilde dinlerler. Bu hükümle ilgili olarak hükümet gerekçesinde bu düzenlemenin yeminin manevi etkisini artırmak amacıyla Ceza Muhakemesi Kanununa paralel bir şekilde kabul edildiği belirtilmiştir. Bunun dışında HMK 294. maddede “hükmün tefhimini duruşmada bulunanlar ayakta dinler” düzenlemesine yer verilmiştir. (Bu düzenleme yeni olup 2011 den önce yürürlükte olan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda böyle bir düzenleme bulunmamaktaydı.) Burada kanun hüküm ifadesini kullandığından ara kararı okunurken ayağa kalkmak kanuni zorunluluk değildir. Bu düzenlemeler dışında duruşma esnasında salonda bulunanların oturmalarına veya ayakta durmalarına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.⁵⁹ Lakin uygulamada kendisine mahkemece söz verilen kişilerin ayakta konuşması bir teamül olmuştur.⁶⁰

---

57 AİHM, Diriöz-Türkiye davası.

58 “Türkiye Cumhuriyetinde Yargı Sisteminin İşleyişi” Ankara Barosu Avrupa Birliği Merkezi Yayını , Ankara 2004,s.112

59 Yazıcıoğlu, Y.; “Avukatın Duruşma Sırasında Ayağa Kalkma Zorunluluğu Hakkında Değerlendirme” ,İBD Ceza Özel Sayısı, İstanbul Ocak 2007, s.39-41.

60 Pınar, A.; “Yargısal İmajımız Yargı Faaliyetleri Sırasında “Oturarak Konuşmaya ” Dair Bir Deneme ve Çözüm Önerileri”-TBB Dergisi, sayı 97, Ankara 2011s.322.

2.2.Mahkeme Görevlileri

Yargılama faaliyetlerini yerine getirmek üzere mahkemelerde yeterli sayıda bu hizmeti yerine getirecek kamu görevlileri istihdam edilir. Bu görevlilerden özellikle hâkim, savcı, zabıt katibi, mübaşir ve hizmetli duruşma safhasında doğrudan görev alırlar.

2.2.1.Duruşmada Hâkim ve Savcı

2.2.1.1. Duruşmada Hâkim

Hâkim, kanunların yargısal uyumsuzluklar ve talepler hakkında yargılama yapma ve karara bağlama yetkisini verdiği kişidir.⁶¹ Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzun 32. maddesine göre yargılamayı hâkim sevk ve idare eder. Buna göre duruşmanın yönetimi ve disiplini duruşmaya bakan hâkime aittir. 11.12.2010 tarihli ve 6087 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu'na (m.4) göre hâkimlerin, mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetkilendirme, her türlü yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun görevidir. Hâkim ve Savcılarının bu belirtilenler dışında kalan özlük işleri Adalet Bakanlığınca yerine getirilir. Her hâkim görevlendirildiği ve yasaklı olmadığı (HMK m.34) mahkeme dosyaları ile ilgili yargılama işlemlerini yapabilir. Hâkimler bazı hallerde davaya bakamaz, taraflar talep etmese bile çekinmek zorundadır. Bu davalar HMK 34. maddede şu şekilde sayılmıştır:

“a) Kendisine ait olan veya doğrudan doğruya ya da dolayısıyla ilgili olduğu davada.

b) Aralarında evlilik bağı kalksa bile eşinin davasında.

c) Kendisi veya eşinin altsoy veya üstsoyunun davasında.

ç) Kendisi ile arasında evlatlık bağı bulunanın davasında.

d) Üçüncü derece de dâhil olmak üzere kan veya kendisini oluşturan evlilik bağı kalksa dahi kayın hısımlığı bulunanların davasında.

---

⁶¹ Yılmaz, şerh,s.399.

e) Nişanlısının davasında.

f) İki taraftan birinin vekili, vasisi, kayyımı veya yasal danışmanı sıfatıyla hareket ettiği davada.”

Hakimin çekinme sebepleri bunlar olmakla birlikte bunun dışında hakimin tarafsızlığından şüpheyi gerektiren önemli bir sebebin bulunması halinde, taraflardan biri hakimi reddedebileceği gibi hakim de bizzat çekilebilir.HMK 36. maddede bazı hallerde hakimin reddi sebebinin varlığı kabul edileceği düzenlenmiştir.Bu haller:

“a) Davada, iki taraftan birine öğüt vermiş ya da yol göstermiş olması.

b) Davada, iki taraftan birine veya üçüncü kişiye kanunen gerekmediği hâlde görüşünü açıklamış olması.

c) Davada, tanık veya bilirkişi olarak dinlenmiş veya hâkim ya da hakem sıfatıyla hareket etmiş olması.

ç) Davanın, dördüncü derece de dâhil yansoy hısımlarına ait olması.

d) Dava esnasında, iki taraftan birisi ile davası veya aralarında bir düşmanlık bulunması.”

Hem hâkimin çekinme şartları oluştuğunda hem reddi gerçekleştiğinde çekinen veya reddedilen hakim davaya bakamayacağından dolayısıyla duruşmayı da yönetemez. Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları'nın 23. maddesinde “Hâkimin reddi, savcılarının ve başkaca adalet görevlilerinin reddi veya şikâyet edilmesi konusunda ve genellikle konuşmalarında ve yazılarında avukat, kanunun gerektirdiği gerekçeleri amacı aşmayacak biçimde açıklar” denilerek avukatların hâkimin reddi talebini içeren dilekçelerinde amacı aşan açıklamalarda bulunmaktan sakınmaları gerektiği düzenlenmiştir.

Hâkimler görevlendirilmediği yargılama işlemini gerçekleştiremez. Kural olarak her mahkemede sürekli görevlendirilmiş yeterli hâkim bulunur. Böyle bir durumda mahkemede görevlendirilmiş hâkim o mahkemenin görevine giren yargılama faaliyetlerini ayrıca bir görevlendirme olmadan yerine getirir. Herhangi bir nedenle (izin,hastalık,ölüm gibi) görevine gelemeyen hakim yerine, bu hakim görevine başlayıncaya veya Hakimler ve Savcılar Kurulunca yetkilendirme yapılıncaya kadar, o yerdeki hakimler arasından adalet komisyonu başkanınca görevlendirme yapılır.(HSK m.115)

Burada özellikle hâkimlerin iş yüküne değinmek gerektiğini düşünmekteyiz. Duruşmaların sağlıklı olabilmesi için öncelikle hâkimlerin bir günde yapacağı duruşma sayısının makul sayıda olması gerekmektedir. Örneğin bir hâkimin 15 ve üzeri duruşmayı aynı günde yapması durumunda o duruşmaların sağlıklı olamayacağı şüphesizdir. Bunun dışında yine hâkimin bir haftada duruşma yapacağı gün sayısının belli sayıyı aşmaması gerektiğini, yani hâkimin dava dosyalarını inceleyebilmesi açısından boş günlerinin bulunması gerektiği kanaatindeyiz. Ülkemizde bugün hâkimlerin bakmakla yükümlü oldukları dosya sayısının standartların çok üstünde olduğu görülmektedir. Bu bakımdan sağlıklı bir duruşma ve yargılama için en kısa zamanda hâkimlerin iş yükünün azaltılarak gelişmiş ülkelerdeki standartların sağlanması gerekmektedir. Yine yargılamanın ve dolayısıyla duruşmaların etkinliği bakımından hâkimlerin uzmanlaşması sağlanmalı, görevlendirmeleri de buna göre yapılmalıdır.⁶² Örneğin uzun yıllar ceza mahkemelerinde görev yapmış olan bir hakimin daha sonra bir hukuk mahkemesinde görevlendirilmesi durumunda -iki mahkemede uygulanan yargılama sistemi farklı olduğundan- zorluk yaşayacağı ve böyle bir durumun yargılamanın etkinliğini azaltacağı kuşkusuzdur.

2.2.1.2. Duruşmada Savcı

Cumhuriyet savcılarını kamu adına hareket etmekle görevlidir. Hukuk davalarında tasarruf ilkesi geçerli olup, buna göre genel anlamda taraflar yargılamanın başlangıcını, konusunu ve sona ermesini belirleyebilir ve dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edebilirler. Bu nedenle hukuk usulünde cumhuriyet savcılığının yer aldığı davalar sınırlıdır.⁶³ Cumhuriyet savcılarını yalnız kanunda açıkça hüküm bulunan hallerde hukuk davalarını açar veya açılmış olan hukuk davasında taraf olarak yer alırlar. HMK'nın 70. maddesine göre Cumhuriyet savcısının yer aldığı dava ve işler üzerinde taraflar serbestçe tasarruf edemezler. Genel itibarı ile Cumhuriyet Savcılarının görevlendirildiği hukuk davaları kamu düzenini ilgilendiren davalardır.Örn:Derneğin feshi davası(TMK m.89),evlenmeye itiraz(TMK m.138), evliliğin butlanı(TMK m.138) vb.

---

62 Tanrıver, S.; "Hukuk Yargısında Etkinliğin Sağlanması İçin Alınması Gereken Önlemler Üzerine." AUHF Dergisi c.49, Ankara 2000, s.73.

63 Yılmaz ,E.; "Savcının Hukuk Davalarındaki Görevleri" AÜHF Dergisi, Sayı 28, Ankara 1971.s.259.

Peki Cumhuriyet savcılarının kamu düzenini ilgilendiren davaların duruşmalarında hazır bulunması gerekmekte midir?⁶⁴ Bu konuda HMK’da düzenleme bulunmamaktadır. Fakat savcılar tarafından açılan ve yasal taraf olarak takip ettikleri nüfus kayıtlarına ilişkin davalarını düzenleyen 5490 Sayılı Nüfus Kanununun 36. maddesinde “Kayıt düzeltme davaları Cumhuriyet savcısı ve nüfus müdürü veya görevlendireceği nüfus memuru huzuru ile görülür ve karara bağlanır.” şeklinde düzenlemeye yer verilmiştir. Bu maddenin lafzından nüfus kayıtlarının düzeltilmesine ilişkin davalarda duruşmalarda Cumhuriyet savcısının da yer almasının gerektiği anlaşılmaktadır. Bununla ilgili olarak Yargıtay 18. Hukuk Dairesinin 2007/9857 E. 2007/10653K. sayılı kararında “Nüfus Kanunu'nun 36. maddesi hükmüne göre, nüfus kayıtlarının düzeltilmesine ilişkin davalarda Cumhuriyet Savcısı ile Nüfus Müdürü veya Memurunun hazır bulunması ve kararın onların önünde verilmesi zorunludur. Mahkemenin oluşumuna ilişkin bu yasa hükmü dikkate alınmadan Cumhuriyet Savcısı ile Nüfus idaresi Temsilcisinin yokluğunda yargılama yapılarak hüküm kurulması... doğru görülmemiştir” şeklinde hüküm kurulmuştur.

Nüfus davaları ile ilgili olarak savcının durumu bu olmakla birlikte Yargıtay, Cumhuriyet savcısını ilgilendiren hukuk davalarında, nüfus kanunda olduğu gibi açık bir düzenleme bulunmadığı müddetçe Cumhuriyet savcısının duruşmada hazır bulunmasına lüzum olmadığı yönünde içtihat kurmaktadır. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 17/01/1972 tarih 1971/3 E. 1972/2 K. sayılı kararının özetinde “Kanun koyucu ilke olarak ceza mahkemelerinde savcının huzuruna lüzum görmüş, gerekli görmediği halleri de ayrıca göstermiş, Hukuk Mahkemelerinde ise savcının bulunmayacağı kuralını benimsemiş, istisnaları kanunlarında belirtmiştir. Derneğin feshi davalarında, savcılara duruşmada bulunma görevi verilmemiştir. Onun için istidlal yoluyla savcının davada huzurunu zorunlu kılmak mevcut usul kanunlarına uygun düşmez. Derneğin feshi davasında cumhuriyet savcısının davacı sıfatıyla hazır bulunmasına lüzum olmadığına, karar verilmiştir.” ifadeleri ile hukuk davalarında kanunda açıkça Cumhuriyet savcısının hazır bulunması gerektiği düzenlenmediği sürece Cumhuriyet savcısının duruşmalarda yer almasının gerekli olmadığı hükmüne yer vermiştir.

---

64 Yılmaz,savcı, s.280.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzda savcının reddi veya çekinmesine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle savcının reddi söz konusu olamayacağı gibi savcı da çekinmek zorunda değildir.⁶⁵ Hâkim ve zabıt katibi açısından düzenlenmiş bulunan ret ve çekinme kurumlarının savcı ile ilgili olarak düzenlenmemesi kanımızca yerinde değildir.

2.2.1.3. Duruşmada Hâkim ve Savcının Kıyafeti

Hâkimler ve savcılar duruşmada giymeye mecbur oldukları kıyafet Hâkim ve Savcılar Resmi Kıyafet Yönetmeliği'nde düzenlenmiştir. Hâkim ve savcılar duruşmaya yönetmelikte şekli belirlenmiş cübbe ile katılmak zorundadırlar. Buna göre hâkim ve savcılar resmi kıyafeti, siyah parlak kumaştan yapılmış, geniş kollu, düğmesiz cübbedir. Bu cübbelerin yakalarından başlamak üzere ön kısımları ile iki kol ağzlarında ve sert yaka kısmının iç ve dışında, Ceza mahkemelerindeki hâkimlerle savcı sınıfından olanlar için kırmızı, Hukuk mahkeme ve mercilerindeki hâkimler için yeşil, İdari yargı hâkimleri için gri renkli, astar bulunur. Savcı sınıfından olanlar ayrıca cübbenin ön yüzünde, sağ omuzdan sarı bir düğme ile başlayış göğüs orta kısmı hizasında biten ve sarkık bir şekilde duran sarı simden yapılmış geniş örgü kordon takarlar.

Cübbe yakaları sert ve dik olup üzerine Adli yargıda mahkeme başkanı ile ağır ceza cumhuriyet başsavcısı, idari yargıda ise bölge idare mahkemesi başkanı unvan ve sıfatını taşıyanlar için tüm yakayı çeviren defne dalı biçiminde sarı sırma, Adli yargıda diğer hâkim ve savcılarla, idari yargıda diğer mahkeme başkanları ile bölge idare mahkemesi üyeleri için yakanın sadece üst ve yan kenarlarına defne dalı biçiminde sarı sırma, İdare ve vergi mahkemeleri üyeleri için de yakanın sadece üst kenarına defne dalı biçiminde sarı sırma işlenir. Cübbeler, "Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Personelin Kılık ve Kıyafetine Dair Yönetmeliği'nin" 5. maddesinde belirtilen kıyafetin üzerine giyilir. Hâkim ve Savcılar Resmi Kıyafet Yönetmeliği'ne göre cübbelerin kullanım süresi 5 yıl olup, cübbeler Adalet Bakanlığınca sağlanır. Cübbe giyilmediği vakit ne gibi bir yaptırım uygulanacağına dair açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 65/b bendinde kılık ve kıyafetinde mesleğin gerektirdiği saygınlığı gözetmemenin kınama cezasını gerektirdiği

---

⁶⁵ Yılmaz,savcı, s.280.

düzenlenmiştir.⁶⁶ Aynı kanununun 63. maddesinde görevde kayıtsızlık ve uyarma cezasını gerektirdiği düzenlenmiştir. Buna göre hâkim veya savcının haklı bir neden olmaksızın cübbesiz duruşmaya çıkmakta ısrar etmesi durumunda bu madde kapsamında uyarma cezası uygulanması gerektiğini düşünmekteyiz.

2.2.2.Duruşmada Zabıt Kâtibi, Mübaşir ve Hizmetli

Zabıt kâtipleri yargılamanın yapılaş şeklini tutanağa geçirmek ve verilen kararları yazmak suretiyle hâkimin yargılama faaliyetine yardımcı olurlar. Zabıt kâtibi, hâkimin gözetim ve emri altındadır. Gerek duruşmada, gerek mahkeme dışında hâkim(ve naip) huzuruyla yapılacak bütün işlemlerde zabıt kâtibinin bulunması şarttır.(HMK m.157) Zabıt kâtibi, hâkimin gözetimi altında yargılamanın işleyişini tutanağa yazar.(HMK m.154) Duruşmanın bitiminde, tutanak hazır bulunan hâkimlerle zabıt kâtibi tarafından derhal imza edilir.(HMK m.155) Zabıt kâtibinin tutanağı imza etmemiş olması, Yargıtay’ca bozma nedenidir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği’nin 6. maddesine göre zabıt kâtibinin; duruşma ve keşiflere katılmak, hâkim tarafından yazdırılanlar ile doğrudan yazılmasına izin verilen beyanları tutanağa yazmak, karar ve tutanakları dikkat ve itina ile yazarak imzasız bırakmamak gibi görevleri bulunmaktadır.⁶⁷

Hukuki veya fiilî engellerle zabıt kâtibi görev yapamayacak durumda olur ve işin gecikmesinde sakınca bulunursa, görevin niteliğine uygun yemin ettirilmek koşuluyla, başka bir kimse, zabıt kâtibi olarak görevlendirilebilir.⁶⁸

---

66 Ermenek, İ.; “Medeni Usul Hukukunda Şekilcilik.” G.Ü.H. F. Dergisi, Cilt IV, Sayı I-II, Ankara Haziran-Aralık 2000. s.22.

67 HMK Yönetmeliği m.6: (1) Mahkemelerde ve hukuk dairelerinde bir yazı işleri müdürü, yeterli sayıda zabıt kâtibi, memur, mübaşir, hizmetli ve diğer görevliler bulunur.(2) Yazı işleri hizmetleri ilgisine göre mahkeme hâkimi veya daire başkanının denetimi altında, ilgili yazı işleri müdürü ve onun yönetiminde zabıt kâtibi, memur, mübaşir, hizmetli ve diğer görevliler tarafından yürütülür.(3)Yazı işleri müdürünün görevleri şunlardır:a) Duruşma ve keşiflere katılmak, hâkim tarafından yazdırılanlar ile doğrudan yazılmasına izin verilen beyanları tutanağa yazmak.b) Ara kararları yerine getirmek.c) Gerekçeli kararları hâkimin bildirdiği şekilde yazmak.ç) Yargılaması devam eden dosyaları düzenli ve eksiksiz bir şekilde muhafaza etmek.d) Tamamlanıp kesinleşen dosyaları arşive kaldırmak.e) Tarafların dosyaları incelemesine nezaret etmek ve dosya inceleme tutanağını düzenlemek.f) Karar ve tutanakları dikkat ve itina ile yazarak imzasız bırakmamak.g) Cevabı gelmeyen müzakerelerin tekidini yapmak.ğ) Dizi pusulası düzenlemek.h) Mevzuattan kaynaklanan veya hâkim ya da yazı işleri müdürünün vereceği diğer görevleri yerine getirmek.

68 Yaz, s.21.

Davada görevli zabıt kâtibi, kendisine ait olan veya doğrudan doğruya ya da dolayısıyla ilgili olduğu davada, aralarında evlilik bağı kalksa bile eşinin davasında, kendisi veya eşinin altsoy veya üstsoyunun davasında, kendisi ile arasında evlatlık bağı bulunanın davasında, üçüncü derece de dâhil olmak üzere kan veya kendisini oluşturan evlilik bağı kalksa dahi kayın hısımlığı bulunanların davasında, nişanlısının davasında, iki taraflardan birinin vekili, vasisi, kayyımı veya yasal danışmanı sıfatıyla hareket ettiği davada, sebepleri bildirerek görevden çekinebilir

Zabıt kâtibinin saydığımız çekinme nedenlerinin olması veya davada, iki taraftan birine öğüt vermiş ya da yol göstermiş olması; davada, iki taraftan birine veya üçüncü kişiye kanunen gerekmediği hâlde görüşünü açıklamış olması; davada, tanık veya bilirkişi olarak dinlenmiş olması; davanın, dördüncü derece de dâhil yansoy hısımlarına ait olması; dava esnasında, iki taraftan birisi ile davası veya aralarında bir düşmanlık bulunması hâlinde ise ret talebinde bulunulabilir. Ret talebi, zabıt kâtibinin görev yaptığı mahkeme tarafından karara bağlanır. Bu konuda verilecek kararlar kesindir.

Duruşmada hâkim ve zabıt katibi dışında mahkeme görevlisi olarak mübaşir bulunur. Mübaşirlerin başlıca görevleri, duruşmaya çağrılan tarafları, tanıkları sıraları gelince çağırarak ve duruşma salonuna almak, bunların verdiği belgeleri hakime sunmak, duruşmanın disiplinini temin için hakim tarafından verilen emirleri yerine getirmektir. Mübaşirin Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği'nin 6. maddesinde sayılan görevleri şunlardır: a) Kâtip tarafından hazırlanan ve duruşması yapılacak dosyaları incelenmek üzere duruşma gününden önce hâkime götürmek.b) Günlük duruşma listesini yapmak ve görülebilecek bir yere asmak.c) Duruşma sırası gelenleri duruşma salonuna davet etmek.ç) Duruşmaya alınanların salondaki yerlerini göstermek ve buna uyulmasını sağlamak.d) Yemin verilmesi ve kararın açıklanması başta olmak üzere, duruşma ve keşif esnasında izlenmesi gereken davranış kurallarını taraflara ve ilgililere açıklamak.e) Müzekkereler ve tebligatların ilgili kurum ya da kişilere ulaşmasını sağlamak üzere posta ve zimmet işlemlerini yerine getirmek.f) Duruşmanın gizli yapılması kararı alındığında salonu boşaltmak.g) Hâkimin uygun bulunduğu kişilerin dosyadan fotokopi almasına yardımcı olmak.ğ) Ertelenen duruşma tarihini yazarak taraflara vermek.h) Arşive gitmesi gereken dosyalar ile arşivden çıkarılması gereken dosyalara ilişkin işlemleri yapmak ve arşivi düzenli tutmak.ı) Fiziki ortamda sunulan

evrakı en kısa sürede dosyasına düzenli bir şekilde takmak.i) Hâkimin ve yazı işleri müdürünün vereceği diğer görevleri yerine getirmek.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği'nin 6. maddesinde Mahkemelerde hizmetlilerin de bulunacağına değinilmiştir. Buna göre hizmetlilerin 6. maddede sayılan görevleri şunlardır: a) Mahkemeye ait alanları tertipli, düzenli ve temiz halde tutmak.b) Mübaşirin olmadığı ya da yetersiz kaldığı zamanlarda ona ait işleri yapmak ve yardımcı olmak.c) Hâkimin ve yazı işleri müdürünün vereceği diğer görevleri yerine getirmek.

Zabıt kâtibinden farklı olarak duruşmada mübaşir veya hizmetlinin bulunması bir geçerlilik şartı değildir.

2.3.Duruşmada Taraflar

Taraf teşkili sağlamak adına hem ön inceleme duruşmasının (HMK m.147) hem de tahkikat duruşmasının(HMK m.150) gününün her iki tarafa da tebliğ edilmesi zorunludur. Duruşma gününün taraflara tebliği zorunlu olmakla birlikte tarafların duruşmaya katılımı zorunlu değildir.

Davada taraf olabilmek için medeni haklardan yararlanma yani hak ehliyetine sahip olmak yeterlidir.(HMK m.50)Dava açabilmek ve davayı takip edebilmek için ise medeni hakları kullanma yani fiil ehliyetine ihtiyaç vardır. (HMK m.51) HMK 52. maddesi uyarınca medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmayanlar davada kanuni temsilcileri; tüzel kişiler ise yetkili organları tarafından temsil edilir. Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmayan gerçek kişi için kanuni temsilci duruma göre veli,vasi veya kayyım olabilir.Buna göre medeni hakları kullanmaya ehil olmayan ve velayet altında olan kişinin velisi, velayeti altında bulunan kişi adına dava açabileceği gibi velayet altında bulunan kişi aleyhine açılan davada da onu temsil edebilir.Velinin buradaki yetkisi tamdır.Veli bu davalarda velayeti altındaki kişinin (örneğin, davayı kabul veya davadan feragat da dahil)bütün hakları kullanım yetkisine sahiptir.⁶⁹ Kişi vesayet altında ise, vasiinin dava açabilmesi veya açılmış bir davada vesayet altındaki

---

69 Yılmaz, şerh,s.560.

bir kişiyi temsil edebilmesi için vesayet makamından izin alınması şarttır.(TMK m.462/8)

Kanuni temsilciler, davanın açılıp yürütülmesinin belli bir makamın iznine bağlı olduğu hâllerde izin belgelerini, tüzel kişilerin organları ise temsil belgelerini, dava veya cevap dilekçesiyle mahkemeye vermek zorundadırlar; aksi takdirde dava açamaz ve yargılamayla ilgili hiçbir işlem yapamazlar. Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mahkeme, kanuni temsilcilerin veya tüzel kişilerin organlarının, yukarıda belirtilen eksikliği gidermeleri şartıyla dava açmalarına yahut davayla ilgili işlem yapmalarına izin verebilir. İzin belgesinin alınması için mahkemeye müracaat edilmesi gerekiyorsa ilgiliye, müracaatı için kesin süre verilir. Bu süre içinde mahkemeye başvurulması hâlinde bu konuda karar verilinceye kadar beklenir. Süresi içinde belgelerin ibraz edilmemesi veya mahkemeye başvurulmaması hâlinde, dava açılmamış veya gerçekleştirilen işlemler yapılmamış sayılır.(HMK m.54)

Taraflardan birinin vesayet altına alınması veya kendisine yasal danışman atanması talebi mahkemece uygun bulunur ya da mahkemece gerekli görülürse, bu konuda kesin bir karar verilinceye kadar yargılama ertelenebilir. Taraflardan biri kanun gereğince tedavi, gözlem veya koruma altına alınmış yahut başkalarıyla görüşmekten yasaklanmış olup da kendisi veya vekilinin mahkemede bulunması mümkün değilse, o kimse hakkında davayı takip için kayyım atanıncaya kadar yargılama ertelenebilir.(HMK m.56)

Dava esnasında taraflardan birinin ölümü hâlinde, mirasçılar mirası kabul veya reddetmemişse, bu hususta kanunla belirlenen süreler geçinceye kadar dava ertelenir. Bununla beraber hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, talep üzerine davayı takip için kayyım atanmasına karar verebilir.(HMK m.55)

2.4.Duruşmada Avukat

Davaya vekâlet 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 71. ile 83. maddeleri arasında ve Avukatlık Kanunu'nda düzenlenmiştir. HMK'nın 71. maddesinde de "Dava ehliyeti bulunan herkes, davasını kendisi veya tayin ettiği vekil aracılığıyla açabilir ve takip edebilir." demektedir. Bu madde hükmünden anlaşılacağı üzere hukukumuzda vekil aracılığıyla davayı takip zorunluluğu yoktur. Ancak vekil aracılığıyla dava takip edilmek isteniyorsa ilke olarak avukata vekâletname verilmesi gerekir. Çünkü dava takip tekeli kural olarak avukatlara verilmiştir(Av. K. m.35) Kadastro işlerinde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun tanıdığı imkânlar saklı kalmak ve davada menfaatleri zıt olmamak şartıyla karı koca birbirlerini vekil tayin edebilirler. (Kadastro Kanunu m. 31/1) Avukatlık Kanunu'nun 35. ve 63. maddeleri uyarınca avukatlık sözleşmesinin bir tarafının baro levhasına kayıtlı avukat olması gerekmektedir.

2.4.1.Vekaletname

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 76. maddesinde "Avukat, açtığı veya takip ettiği dava ve işlerde, noter tarafından onaylanan ya da düzenlenen vekâletname aslını veya avukat tarafından onaylanmış aslına uygun örneğini, dava yahut takip dosyasına konulmak üzere ibraz etmek zorundadır. Kamu kurum ve kuruluşlarının avukatlarına, yetkili amirleri tarafından usulüne uygun olarak düzenlenip verilmiş olan temsil belgeleri de geçerli olup, ayrıca noterce onaylanmasına gerek yoktur." denilmektedir. Bunun yanında 77. maddede ise avukatların vekâletsiz dava açabilecekleri ve işlem yapabilecekleri istisnai haller düzenlenmiştir. Buna göre "Vekâletnamesinin aslını veya onaylı örneğini vermeyen avukat, dava açamaz ve yargılamayla ilgili hiçbir işlem yapamaz. Şu kadar ki, gecikmesinde zarar doğabilecek hâllerde mahkeme, vereceği kesin süre içinde vekâletnamesini getirmek koşuluyla avukatın dava açmasına veya usul işlemlerini yapmasına izin verebilir. Bu süre içinde vekâletname verilmez veya asıl taraf yapılan işlemleri kabul ettiğini dilekçeyle mahkemeye bildirmez ise dava açılmamış veya gerçekleştirilen işlemler yapılmamış sayılır."

Ayrıca Avukatlık Kanunu'nun 56. maddesinde "Vekâletnameler Türkiye için tek tip olup, vekâletnamenin biçim ve içeriği Türkiye Barolar Birliği ile Türkiye Noterler Birliği tarafından hazırlanır." denilmektedir.

Avukatlık Kanunu'nun 56. maddesinin 5.fıkrasında "Avukatlar veya avukatlık ortaklığı başkasını tevkil etme yetkisini haiz oldukları bütün vekâletnamelerini kapsayacak şekilde bir başka avukata veya avukatlık ortaklığına vekaletname yerine geçen yetki belgesi verebilir. Bu yetki belgesi vekâletname hükmündedir" denilerek avukatların vekaletnamelerde yer alan yetkilerini, verecekleri yetki belgesi ile bir başka avukata da aktarabileceğini düzenlemiştir. Buna göre taraf vekilinden yetki belgesi alan bir avukat, duruşmalara katılarak tarafı vekalet verdiği vekil gibi temsil edebilir. Verilecek yetki belgesi ile ilgili bir şekil şartı öngörülmemiş olup, yazılı olması yeterlidir.

Bunun dışında 659 sayılı KHK'ya tabi kamu idarelerinde görevli hukukçular hmk da bahsedilen nitelikte vekaletname olmaksızın da bağlı buldukları idareyi temsil edebilirler. Bununla ilgili olarak 659 sayılı KHK'nın 6. maddesinin 5. bendinde "İdareleri vekil sıfatıyla temsile yetkili olan hukuk birimi amiri, hukuk müşaviri ve avukatların bir listesi, idaresince yazılı olarak veya Adalet Bakanlığınca belirlenen esaslar dairesinde elektronik ortamda ilgili Cumhuriyet başsavcılığına, bölge idare mahkemesi başkanlıklarına; askeri savcılıklara ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkanlığına verilir. Bu listeler, Cumhuriyet başsavcılığı tarafından adli yargı çevresinde, bölge idare mahkemesi başkanlığınca idari yargı çevresinde bulunan mahkemelere gönderilir. Yüksek mahkemeler ve bölge adliye mahkemesindeki duruşmalarda temsil yetkisini kullanacakların isimleri ilgili mahkemelerin başsavcılıklarına veya başkanlıklarına bildirilir. Listede isimleri yer alanlar, baroya kayıt ve vekâletname ibrazı gerekmeksizin idare vekili sıfatıyla her türlü dava ve icra işlemlerini takip edebilirler. Vekil sıfatıyla temsil yetkisi sona erenlerin isimleri anılan mercilere aynı usulle derhal bildirilir." denilerek vekâletnamesiz temsilin şartları düzenlenmiştir.

Daha önce söylediğimiz gibi dava takip tekeli kural olarak avukatlara aittir. Yani davalarda taraflar sadece avukatları vekil kılabilirler. Avukatların vekil olabilmeleri staj

bitiminde kendilerine verilecek ruhsatname ile mümkündür; fakat kanunumuz bazı hallerde stajyer avukatların da duruşmalara katılabileceklerini düzenlemiştir. Avukatlık Kanununun 26. maddesinde “Stajyerler, avukat yanında staja başladıktan sonra, avukatın yazılı muvafakati ile ve onun gözetimi ve sorumluluğu altında, sulh hukuk mahkemeleri, sulh ceza mahkemeleri ile icra tetkik mercilerinde avukatın takip ettiği dava ve işlerle ilgili duruşmalara girebilir ve icra müdürlüklerindeki işleri yürütebilirler.” denilerek avukat stajyerlerinin avukat yanında staj yaptıkları dönemde yani stajlarının ikinci altı ayında yanında staj yaptıkları avukatın muvafakati ve gözetimi altında sulh hukuk mahkemeleri, sulh ceza mahkemeleri ile icra mahkemelerinde vekil sıfatıyla duruşmalara katılabilirler.

Vekillikten istifa eden avukatın görevi, istifasını müvekkiline tebliğden itibaren 15 gün daha devam eder. Kural olarak mahkeme bu 15 günlük süre içerisinde, istifa eden vekil ile duruşma yapamaz.⁷⁰

Avukatın istifa etmesi, azledilmesi veya dosyayı incelememiş olması sebebiyle yargılama başka bir güne bırakılamaz. Ancak, dosyanın incelenmemiş olması geçerli bir özre dayanıyorsa, hâkim bir defaya mahsus olmak üzere, kısa bir süre verebilir. Verilen süre sonunda, dosya incelenmemiş olsa bile davaya devam olunur.(HMK m.77/4) Yine taraflardan birinin avukat tutmak istemesi sebebiyle, yargılama hiçbir şekilde başka bir güne bırakılamaz.(HMK m.77/3)

Kural olarak vekaletnamesinin aslını veya onaylı örneğini mahkemeye sunmayan avukat yargılamaya ilgili hiçbir işlem yapamaz. Yalnız gecikmesinde zarar doğabilecek hallerde mahkeme, vekaletnamenin ibrazı için kesin süre vermek koşulu ile avukatın dava açmasına veya usul işlemlerini yapmasına izin verebilir.(HMK m.77/1) Buna göre kanımızca vekaletnameyi ibraz etmediği halde duruşmaya katılan ve taraflardan birinin vekili olduğunu söyleyen avukat duruşmalara kabul edilmeli yalnız vekaletname ibrazı için kesin süre verilmelidir. Kesin süreye uymayan avukat vekâletnameyi sunmadığı sürece duruşmalara alınmamalıdır.

Vekâletnamesiz işlem yapmasına izin verilen ancak haklı bir sebep olmaksızın süresi içinde vekâletname ibraz etmeyen avukat, celse harcı ile diğer yargılama giderleri

---

70 Ulukapı,Ö.; “Medeni Usul Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi.” Mimoza, Konya 1997,s.27.

ve karşı tarafın uğradığı zararları ödemeye mahkûm edilir. Bunu kötü niyetle yapan avukat aleyhine, ceza ve disiplin soruşturması açılmasını sağlamak üzere, Cumhuriyet başsavcılığına ve vekilin bağlı olduğu baro başkanlığına durum yazıyla bildirilir.(HMK m.77/2)

Avukatlık Kanunu'nun 27. maddesinde avukatların vekâletname sundukları durumlarda vekâletnamelerine baro pulu yapıştırmaları gerektiği, pul yapıştırılmamış veya pulu noksan olan vekâletname ve örneklerinin sunulan makamca kabul edilmeyeceği düzenlenmiştir. Mahkemece gerektiğinde ilgiliye bu eksikliği gidermesi için on günlük süre verilebilir. Bu süre içinde pul tamamlanmadıkça vekâletname işleme konulamaz. Avukatlarca düzenlenen yetki belgelerinde de baro pulu olması gerekmektedir.

2.4.2.Vekâletin Kapsamı

Avukat duruşma esnasında davanın takibi için gereken bütün işlemleri yapabilir müvekkili adına beyanda bulunabilir. Yalnız bazı işlemler ve beyanlar için kanun genel vekaletname dışında özel yetki verilmesini aramıştır. Buna göre avukat duruşmada özel yetki olmadığı sürece sulh olamaz, hâkimi reddedemez, davanın tamamını ıslah edemez, yemin teklif edemez, yemini kabul, iade veya reddedemez, karşı tarafı ibra ve davasını kabul edemez.Bunlar için vekaletnamede özel yetki verilmiş olması gerekmektedir.

HMK 150. maddeye göre duruşmaya katılan taraf avukatları, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılan diğer kişilere duruşma disiplinine uygun olarak doğrudan soru yöneltebilirler. Taraflar ise hakim aracılığıyla soru sorabilirler.

150. maddenin TBMM Adalet Komisyonu Gerekçesinde “Duruşma, yargılamada sözlü ve canlı bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç ve aşama,yargılamada doğrudanlık ilkesine, adil yargılanma ve hukukî dinlenilme hakkına ve bunlara bağlı olarak gerçeğin anlaşılması ve ortaya çıkmasına hizmet etmektedir; ayrıca sözlülük ilkesinin de en somut tezahür şeklidir. Bu aşamanın etkin bir şekilde kullanılması, yargılamanın en iyi şekilde sonuçlanmasını sağlayacaktır. Canlı ve sözlü gerçekleşen bu aşamada, tanık, taraf, bilirkişi ve diğer kişilere soru sorulması önemli bir yargılama işlemidir. Ancak, yargılamanın amacına hizmet etmeyen sorular sorulması, bu amacın dışına çıkılması sonucunu doğurabilir. Hukukî dinlenilme hakkı, bir içini dökme hakkı

değildir. Bu sebeple, bu konuda hukukçu olmayan ve mesleğini bir hukukî bilgiyle yürütmeyenlerle, hukukçu olarak yargılamada yer alanlar arasında bir ayırım yapılması gereklidir. Soru sormak, hem taraf hem de onun vekili olan avukat için, yargılama içindeki bir haktır. Ancak, yukarıda belirtilen gerekçelerle ikisi arasında bir ayırım yapılmıştır. Kamu hizmeti ifa eden, yargılamanın bir parçası kabul edilen, bu konuda eğitim almış olan avukatın, doğrudan soru sorma yoluyla gerçeğin ortaya çıkartılmasına bilgi ve tecrübesiyle hizmet etmesi amaçlanmıştır. Bu durum aynı zamanda ceza yargılamasında avukatın konumuyla da uyumludur. Avukat, duruşma disiplinine ve bu çerçevede yargılamanın amacına uygun olarak, tanık, bilirkişi ve diğer kişilere (müdahil ve uzman gibi) hâkim araya girmeksizin doğrudan soru sorabilecektir. Bu durum, gereksiz şekilde duruşmanın uzamasının önüne geçecektir. Taraflar bakımından, özellikle soruların duruşma disiplini bozmaması, amacına uygun olması, soru sorulmanın doğru anlaşılması için, hâkim aracılığıyla soru yöneltilmesi kabul edilmiştir.” denilmektedir.

Taraflar hazır oldukları duruşmada, vekili tarafından yapılan açıklamalara derhâl ve açıkça itiraz etmezse, bu açıklamalara rıza göstermiş sayılır.(HMK m.78)

2.4.3. Avukatların Duruşmadaki Kıyafetleri

Avukatlık Kanununun 49. maddesine göre avukatlar, mahkemelere, Türkiye Barolar Birliğinin belirteceği resmi kılıkla çıkmak zorundadırlar.⁷¹ Türkiye Barolar Birliği tarafından çıkartılan avukatların resmi kılığına ilişkin yönergede resmi kılığın nasıl olması gerektiği düzenlenmiştir. Buna göre Avukatlar duruşmaya yönergede şekli belirlenmiş cübbe ile katılmak zorundadırlar. Cübbe üç renkten oluşmuştur. Genel görünümü siyahtır. Yaka kırmızı, ön tarafın dış yüzü boydan boya parlak siyah, bu siyahın arka yüzü ile kol kapakları yeşildir. Yakanın altındaki dikiş sırma ile kapalıdır. Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları'nın 20.maddesinde avukatların ve stajyerlerin mesleğe yakışır bir kılık kıyafet ile mahkemelerde görev yapacakları, duruşmalara Türkiye Barolar Birliğince şekli saptanmış cübbe ile ve temiz bir kıyafet ile çıkacakları ve erkek avukatların iklim koşullarının elverdiği ölçüde kravat takacakları

---

71 Çelik, M.L.; “Meslek Kurallarında Avukat-Mahkeme İlişkileri”, TBB Dergisi, sayı 74, Ankara 2008, s.291-296.

düzenlenmiştir. Tıpkı hakim ve savcılarda olduğu gibi avukatlar içinde cübbe giyilmediği vakit ne gibi bir yaptırım uygulanacağına dair açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Avukatlık Kanunu'nun 134. maddesinde “Avukatlık onuruna, düzen ve gelenekleri ile meslek kurallarına uymayan eylem ve davranışlarda bulunanlarla, mesleki çalışmada görevlerini yapmayan veya görevinin gerektirdiği dürüstlüğe uygun şekilde davranmayanlar hakkında bu kanunda yazılı disiplin cezaları uygulanır.” denilmektedir. Buna göre avukatların haklı bir neden olmaksızın cübbesiz duruşmaya katılmakta ısrar etmesi durumunda Avukatlık Kanunu'nun 135. maddesinde öngörülen uyarma cezasının uygulanması gerektiğini düşünmekteyiz.

2.5.Duruşmada Kullanılan Dil

Anayasamızın 3. maddesinde resmi dilin Türkçe olduğu düzenlenmiştir. Bu nedenle yargılama esnasında, duruşmalarda ve dilekçelerde kullanılacak dil de Türkçedir. Başka dille yazılmış olan dilekçe Mahkemece kabul edilmez.⁷² Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinde her sanığın duruşmada kullanılan dili anlamadığı veya konuşmadığı takdirde bir tercümanın yardımından para ödemeksizin yararlanmak hakkının bulunduğu düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile paralel olarak tarafların da Türkçe bilmemeleri durumunda ve tarafların duruşmalarda kendilerini ifade etmeleri gerektiğinde kendilerine bir tercümanın yardımı ile konuşma imkânı tanınmalıdır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzun 263. maddesinde tanığın Türkçe bilmemesi durumunda tercüman aracılığıyla dinleneceği düzenlenmiştir. Tanık, sağır ve dilsiz olup okuma ve yazmayı biliyorsa, sorular kendisine yazılı olarak bildirilir ve cevapları yazdırılır; okuma ve yazma bilmediği takdirde, hâkim, kendisini işaret dilinden anlayan bilirkişi yardımıyla dinler. Okuma ve yazma bilen sağır veya dilsizler, yemin hakkındaki beyanlarını yazıp imzalayarak yemin ederler. Okuma ve yazma bilmeyen sağır veya dilsizler, işaretlerinden anlayan bir bilirkişi aracılığıyla yemin ederler.

---

72 Kuru,Arslan,Yılmaz, s.112.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.HUKUK MUHAHEMELERİ KANUNU'NDA DURUŞMA İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

3.1.Yazılı Yargılama Usulünde Duruşma

HMK'ya göre duruşma ön inceleme aşamasında duruşma ve tahkikat aşamasında duruşma şeklinde ikiye ayrılarak incelenmiştir. Açılmış davada tarafların karşılıklı dilekçe vermelerinin ardından ön inceleme aşamasına geçilir.

3.1.1.Ön İnceleme Aşaması

Ön inceleme aşaması duruşmasız şekilde görülebileceği gibi duruşmalı şekilde de görülebilir. Hâkim dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra dosyayı incelemeli ve dosya üzerinden karar verilmesi mümkün olan dava şartları ve ilk itirazlarla ilgili bir durum söz konusu ise duruşma yapmadan karar vermelidir. Dava şartları ve ilk itirazlarla ilgili olarak nihai karar vermeye gerek yoksa bu durumda ön inceleme duruşması açılmalıdır. Yani davanın usulden reddi gerekmiyorsa yargılamaya devam edebilmek için duruşma açılması gerekmektedir.

3.1.1.1.Ön İnceleme Duruşmasına Davet

Ön inceleme aşamasına davet 139. maddede düzenlenmiştir. Bu maddeye göre mahkeme, dilekçelerin karşılıklı verilmesinden ve yukarıda belirtilen incelemeyi tamamladıktan sonra, ön inceleme için bir duruşma günü tespit ederek taraflara bildirir. Çıkarılacak davetiyede, duruşma davetiyesine ve sonuçlarına ilişkin diğer hususlar yanında, taraflara sulh için gerekli hazırlığı yapmaları, duruşmaya sadece taraflardan birinin gelmesi ve yargılamaya devam etmek istemesi durumunda, gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği ve diğer tarafın, onun muvafakati olmadan iddia ve savunmasını genişletebileceği yahut değiştirebileceği ayrıca ihtar edilir.

Bu maddenin gerekçesinde belirtildiği üzere ön inceleme için bir oturum günü belirlenmesi ile, ön inceleme konusundaki bazı işlemlerin bu oturumda, iki taraf veya vekilleri huzurunda gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Ön inceleme oturumu için gün tespiti, dilekçelerin karşılıklı verilmesi aşaması tamamlandıktan sonra yapılacaktır. Özellikle, tarafların sulh olmalarını sağlamak; sulh olmayacaklar ise uyuşmazlık noktalarını tam olarak tespit edebilmek için, böyle bir oturuma ihtiyaç vardır. Ayrıca, usule ilişkin kararlar dosya üzerinden verilemiyorsa, bu oturumda incelenerek karara bağlanacaktır. Ancak, ön inceleme oturumunun etkin bir şekilde yürütülmesi, tarafları bu oturuma gelmeye zorlayıcı tedbirlerin alınmasına, tarafların bu oturuma hazırlıklı gelmelerine, bu oturumun kötüye kullanılmasının önüne geçilmesine bağlıdır. Bu sebeple davette, oturuma sadece taraflardan biri gelirse, gelmeyen tarafın, yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği ve kendisinin muvafakati olmasa da diğer tarafın iddia ve savunmasını genişletip değiştirebileceği belirtilecektir. Tüm bunlar gözetilerek ön inceleme oturumuna davet, ayrı bir maddede düzenlenmiştir. Bu davete rağmen, gelmeyen taraf, davetiyede belirtilen sonuçlarla karşılaşacaktır.

Görüleceği üzere ön inceleme aşamasında yapılacak duruşmanın davetiyesi ile oldukça ayrıntılı ihtarlar yapılmaktadır. Yani Tebligat Kanunu'nun 9. maddesinde sayılan tebligatta bulunması zorunlu kayıtlar dışında ayrıca HMK 139. maddede sayılan kayıtların da davetiyede yer alması gerekmektedir. Buna göre yapılacak tebligatta ayrıca taraflara sulh için gerekli hazırlığı yapmaları, duruşmaya sadece taraflardan birinin gelmesi ve yargılamaya devam etmek istemesi durumunda, gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği ve diğer tarafın, onun muvafakati olmadan iddia ve savunmasını genişletebileceği yahut değiştirebileceği ihtar olunur.

3.1.1.2.Ön İnceleme Duruşması⁷³

---

73 HMK 140. madde:

Ön inceleme duruşması

(1) Hâkim, ön inceleme duruşmasında, dava şartları ve ilk itirazlar hakkında karar verebilmek için gerekli görürse tarafları dinler; daha sonra, tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde, anlaşlıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit eder.

(2) Uyuşmazlık konularının tespitinden sonra hâkim, tarafları sulhe teşvik eder; bu konuda sonuç alınacağı kanaatine varırsa, bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin eder.

(3) Ön inceleme duruşmasının sonunda, tarafların sulh faaliyetinden bir sonuç alıp almadıkları, sonuç alamadıkları takdirde anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğu tutanakla tespit edilir. Bu tutanağın altı, duruşmada hazır bulunan taraflarca imzalanır. Tahkikat bu tutanak esas alınmak suretiyle yürütülür.

(4) Ön inceleme tek duruşmada tamamlanır. Zorunlu olan hâllerde bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin edilir.

(5) Ön inceleme duruşmasında, taraflara dilekçelerinde gösterdikleri, ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirtilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları için iki haftalık kesin

duruşmadır.Hakim gerekli görürse bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin edilir.

Ön inceleme duruşmasında, taraflara dilekçelerinde gösterdikleri, ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirtilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları için iki haftalık kesin süre verilir. Bu hususların verilen kesin süre içinde tam olarak yerine getirilmemesi hâlinde, o delile dayanmaktan vazgeçilmiş sayılmasına karar verilir. Kanun hükmü bu şekilde olduğundan, taraflara dilekçelere gösterdikleri delilleri veya belgeleri ön inceleme duruşmasından önce gönderilecek tensip tutanağı ile kesin süre verip, bu kesin sürede sunmaları istenemez.⁷⁴ Kanun, dilekçede dayanılan belgeleri sunmak için ön inceleme duruşmasında iki haftalık kesin süre verileceğini düzenlemiştir. Buna göre taraflara daha önce kesin süre verip dilekçelerinde dayandıkları belgeleri sunmalarını istemek kanuna uygun değildir.

HMK'nın 141. maddesine göre taraflar, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri ile serbestçe; ön inceleme aşamasında ise ancak karşı tarafın açık muvafakati ile iddia veya savunmalarını genişletebilir yahut değiştirebilirler. Ön inceleme duruşmasına taraflardan biri mazeretsiz olarak gelmezse, gelen taraf, gelmeyenin muvafakati aranmaksızın iddia veya savunmasını genişletebilir yahut değiştirebilir. Ön inceleme aşamasının tamamlanmasından sonra iddia veya savunma genişletilemez yahut değiştirilemez. Buna göre ön inceleme duruşmasına taraflardan biri mazeretsiz olarak gelmezse, gelen taraf onun muvafakati aranmaksızın iddia ve savunmasını genişletebilir yahut değiştirebilir. Ön inceleme aşamasının tamamlanmasından sonra ise diğer tarafın açık muvafakati ve ıslah dışında iddia ve savunma genişletilemez yahut değiştirilemez.⁷⁵

---

74 Y. 2. HD 03.07.2013 6356/18904,sinerji.

75 HMK 141. maddenin Hükümet Gerekçesi: "Ön inceleme, yargılamanın önemli bir kesiti olarak, yargılamanın başında bazı hususların çözümlenmesine imkân tanımaktadır. Yargılama sürdürülecekse, ön inceleme oturumunda tutulan tutanak esas alınarak yargılama yürütülecektir. Bu sebeple, yargılama içerisinde iddia ve savunmaların genişletilip değiştirilmesinin nasıl olacağını da bu yeni düzenlemeyle bağlantılı olarak açıklığa kavuşturulması zorunludur. Madde bu soruya cevap oluşturmaktadır.

Birinci fıkra ile, tarafların karşılıklı dilekçelerini verdikleri aşamada, herhangi bir sınırlamaya bağlı olmadan uyuşmazlığın genel çerçevesi içinde iddia ve savunmalarını değiştirebilecekleri kabul edilmiştir. Zira, daha uyuşmazlığın başında, karşı tarafın açıklamasını, iddia ve savunmasını tam olarak görmeden, sağlıklı ve tam bir iddia ve savunma örgüsü kurmak her zaman mümkün ve gerçekçi değildir. Karşı tarafın beyanına göre, daha önce ortaya konulmayan bir iddia veya savunmayı ileri sürmek zorunlu olabilir. Ayrıca, yeni düzenlemeyle ön inceleme aşamasında, uyuşmazlığın tam olarak tespit edilmesi de gereklidir. Bu hususlar gözetilerek, tarafların, dilekçelerinde rahat, doğru ve sağlıklı bir iddia ve savunma bütünü oluşturmalarını, maddî ve hukukî nitelendirmeleri uyuşmazlığı çözecek doğrulukta ortaya koymalarını sağlamak amacıyla, dilekçelerin verilmesi aşamasında, yani yargılamanın ilk kesitinde, iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı uygulanmayacaktır. Şüphesiz bu imkân,

Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği'nin 41. maddesinde ön inceleme aşamasının sonunda düzenlenecek olan ön inceleme tutanağında nelerin bulunması gerektiği düzenlenmiştir. Buna göre tutanakta şu hususlar bulunmalıdır:

“a) Ön incelemenin duruşmalı yapıp yapılmadığı, ön inceleme duruşmalı yapıyorsa duruşmaya taraflardan hangisinin katıldığı ya da mazeretinin bulunup bulunmadığı.

b) Dava şartlarının mevcut olup olmadığı, eksiklik varsa ne tür işlem yapıldığı.

c) İlk itiraz bulunup bulunmadığı ve varsa ne tür işlem yapıldığı.

ç) Davacının iddialarının ve bunların dayanaklarının özetle neler olduğu.

d) Davalının savunmalarının ve bunların dayanaklarının özetle neler olduğu.

e) Tarafların uyuşmazlık noktalarının ana başlıklarıyla nelerden ibaret bulunduğu.

f) Tarafların sunmadıkları belgelerin neler olduğu, dilekçelerinde belirttikleri tüm belgeleri sunup sunmadıkları, ayrıca başka yerden getirilecek delillere ilişkin bilgi vermedikleri bir hususun bulunup bulunmadığı ve bu konuda ne şekilde işlem yapıldığı, bu aşamada karar verilmişse gerekli delil avansını yatırmaları.

g) Ön incelemede yapılması gereken diğer işlemlerin yapıp yapılmadığı.

---

sadece cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi için söz konusudur. İkiser dilekçeden sonra, hangi ad altında olursa olsun verilecek dilekçeler, sınırlama ve yasak kapsamında kabul edilmelidir.

Yargılamanın ikinci kesiti olan, ön inceleme aşamasında ise bu konuda değişik bir sınırlama getirilmiştir. Ön inceleme aşamasında, ancak karşı tarafın açık muvafakati ile iddia veya savunmaların genişletilmesi yahut değiştirilmesi kabul edilmiştir. Zira, ön inceleme tahkikat için hazırlık aşamasıdır. Bu sebeple, taraf iddia ve savunmaları açıkça belirli olmalıdır ki, uyuşmazlık noktaları tam tespit edilerek tahkikat bunlara göre yürütülebilsin. Tarafların herhangi bir sınırlamaya tâbi olmadan, iddia ve savunmalarını genişletip değiştirmeleri, bu amacın gerçekleştirilmesini baştan engellemek demektir. Karşı tarafın muvafakati varsa, taraf iddia ve savunmasını değiştirip genişletebilir.

Ön inceleme oturumunun yargılama bakımından önemi sebebiyle, tarafların bu oturuma mümkün olduğunca katılmasını sağlamak gereklidir. Bunun için de, gelen tarafı ödüllendirecek, mazereti olmadan gelmeyen tarafı cezalandıracak bir yol izlenmesi zorunludur. Yargılamanın sağlıklı yürütülmesi ve amacı, tarafların keyfi ve kötüniyetli davranışlarına feda edilmemelidir. Dürüstlük ilkesi de bunu gerektirir. Bu sebeple, her iki taraf da ön inceleme oturumuna gelirse, ancak karşı tarafın muvafakati ile genişletme söz konusu iken, taraflardan biri mazeretsiz gelmez, diğeri gelirse, gelen taraf, karşı tarafın muvafakatine gerek olmadan iddia ve savunmasını genişletip değiştirebilecektir. Bunun en önemli sonucu, uyuşmazlık noktalarının tespit edildiği ön inceleme oturumunda, gelen tarafın daha avantajlı bir konuma sahip olmasıdır. Bundan sonra yürütülecek tartışmada, gelen taraf kendini daha sağlam bir noktaya yerleştirerek hakkını ararken, karşı taraf daha zayıf konuma gelebilecektir.

İslah, iddia ve savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağının istisnası olduğundan, ikinci fıkrada yapılan düzenleme ile iddia ve savunmanın genişletilip değiştirilmesi konusunda ıslah hükümleri saklı tutulmuştur. Yani, ıslahla iddia ve savunma genişletilip değiştirilebilir. Islaha başvurulması, belirli şartlara bağlı olduğundan, taraf bu yola başvurmak istiyorsa bu şartları yerine getirmek zorunda kalacaktır.”

ğ) İddia ya da savunmasını genişleten taraf olup olmadığı, bu konuda karşı tarafın açık muvafakatinin bulunup bulunmadığı.

h) Tarafların sulhe teşvik edildikleri ve sonuçlarının ne olduğu.

ı) Eğer ön inceleme duruşması sonunda tahkikat için duruşma günü verilebiliyor ise duruşma günü, duruşma günü verilemiyor ise tahkikat için duruşma gününün sonradan bildirileceği ya da duruşma günü vermeden tahkikata geçileceği.”

Bu ihtivaya sahip ön inceleme duruşması tutanağı taraflarca imzalanır ve tahkikat bu tutanak esas alınmak suretiyle yürütülür.

Ön inceleme duruşması ile ilgili son olarak HMK 142. maddeye değinmek gerekmektedir. HMK 142. maddede “Ön inceleme duruşması tamamlandıktan sonra, hâkim tahkikata başlamadan önce, hak düşürücü süreler ile zamanaşımı hakkındaki itiraz ve def’ileri inceleyerek karara bağlar.” denilmektedir. Bilindiği üzere zamanaşımı hakim tarafından kendiliğinden dikkate alınmazken hak düşürücü süreler mahkeme tarafından kendiliğinden dikkate alınırlar. Madde gerekçesinde de belirtildiği üzere hak düşürücü süreler ve zamanaşımı hususu usule ilişkin değil, esasa ilişkin sorunlardır. Bu nedenle ön inceleme oturumu yapılmadan ve uyuşmazlık noktaları tam olarak belirlenmeden, uyuşmazlığın esası ile ilgili olan hak düşürücü süreler ve zamanaşımı konusunda karar verilemez. Yalnız sürelerle ilişkin bu sorunların tahkikata başlanmadan çözümlenmesi gerekmektedir.

Buraya kadar anlattıklarımızdan yola çıkarak ön inceleme safhasını kısaca özetleyecek olursak, davanın açılması üzerine dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra ön inceleme yapılır. Ön incelemede öncelikle dava şartları ve ilk itirazlar incelenir. Dava şartları mevcutsa ve ilk itirazlar yerinde değilse iddia ve savunma içinden tarafların uyuşmazlık noktalarının ne olduğu belirlenir. Taraflar ön inceleme duruşmasında sulhe teşvik edilir. Ön inceleme duruşmasından sonra mahkemece hak düşürücü süreler ve zamanaşımı hakkındaki itiraz ve def’iler incelenerek karara bağlanır. Bu şekilde ön inceleme aşaması bitirilmiş olur.

3.1.2.Tahkikat Aşaması

3.1.2.1.Duruşmaya Davet

Ön inceleme duruşmasında tahkikat duruşması için ayrıca gün belirlenmişse kanımızca bu duruşmaya katılan taraflara tahkikat duruşma gününün ayrıca tebliği gerekmez. Ön inceleme duruşmasına katılmayan tarafa ise mutlaka tahkikat duruşmasının ayrıca tebliği gerekmektedir.

Buna göre belirlenen zamanda hazır olabilmeleri için tarafların duruşmadan makul bir süre önce usulüne uygun olarak davet edilmeleri gerekir. Mahkemece açılan ilk tahkikat duruşma gününün taraflara tebliği zorunludur. İlk duruşma günü taraflara usulüne uygun olarak tebliğ edildikten sonra yapılacak duruşmaların taraflara tebliğ zorunluluğu yoktur. Yapılacak tebligatın Tebligat Kanunu'na uygun şekilde yapılması gerekir. Buna göre Tebligat Kanunu'nun 9. maddesinde bu kanuna göre çıkartılan davetiyelerde olması gerekli kayıtlara yer verilmiştir. Buna göre davetiyede bulunması gereken hususlar şunlardır:

- a)Tarafların ve varsa kanuni temsilci ve vekillerinin ad ve soyadları ile ikametgah veya mesken yahut iş adresleri,
- b) Anlaşılacak şekilde kısaca tebliğin mevzuu,
- c)Davet edilen şahsın hangi mercide ve hangi gün ve saatte hazır bulunması lazım geldiği ve bu merciin yeri,
- d)Kanunlarına göre davetiye ve celpnamelere derci icabeden sair hususları,
- e) Davetiyeyi çıkaran merciin mührünü ve mahkeme başkatibinin ve diğer mercilerde salahiyyetli memurun imzası.

Bunlar dışında HMK'nın 147 .maddesinde taraflara gönderilecek davetiyede, belirlenen gün ve saatte geçerli bir özrü olmadan mahkemede hazır bulunmadıkları takdirde, duruşmaya yokluklarında devam edileceği ve yapılan işlemlere itiraz edemeyeceklerinin bildirilmesi gerektiği düzenlenmiştir.

Hakim duruşma gününün taraflara usulüne uygun tebliğ edilip edilmediğini ve buna göre taraf teşkilinin sağlanıp sağlanmadığını kontrol etmeden karar veremez. Bu nedenle hakim tebligatların usulüne uygun yapılıp yapılmadığını dikkatlice incelemelidir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 04.11.2003 tarih ve 2003/9615 E. 2003/10544 K. sayılı kararında “hakim, iddia ve savunma haklarını Anayasanın 36. maddesi gereğince kullanabilmeleri için tarafları duruşmaya çağırarak zorundadır. Tebligat parçalarının akibeti araştırılarak getirilip incelenmeden, dava dilekçesinin ve duruşma gününün temyiz eden davalı Ergül S.'ye Tebligat Kanunu hükümlerine uygun olarak tebliğ edilmiş olup olmadığı belirlenmeden ve taraf teşkili sağlanmadan karar verilmesi doğru görülmemiştir” denilerek karar vermeden önce tebligatlar incelenmek suretiyle taraf teşkilinin sağlanıp sağlanmadığı hususunun belirlenmesi gerekliliğine değinmiştir.

Duruşma davetiyesinde bulunması gereken kayıtlar tebligat parçasında yer almazsa usulüne uygun tebligattan bahsedilemez. Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin 10.06.2003 tarih ve 2003/5250 E. 2003/8584 K. sayılı kararında “Kanunun gösterdiği istisnalar haricinde hakim her iki tarafı istima veyahut iddia ve müdafaalarını beyan etmeleri için kanuni şekillere tevfikân davet etmedikçe hükmünü veremez (HUMK. md. 73). Davetiye neler yazılacağı Tebligat Kanunu’nda (md. 9) ve Tebligat Tüzüğü’nde (md. 11-12) gösterilmiştir. Davalıya 15.1.2003 tarihinde bizzat tebliğ edilen davetiyede duruşma günü ve saati yazılmamıştır. Bu hal davalının savunma hakkını kısıtlayan önemli bir usul hatasıdır. Davalı kanuna uygun biçimde duruşmaya çağırılmadığından işin esasına girilerek hüküm verilmesi usul ve yasaya aykırıdır.” denilerek gün ve saat yazılmadan gönderilen tebligatın usulüne uygun olmadığı düzenlenmiştir.

Yine hâkimin daha önce belirleyip taraflara bildirdiği duruşma gün ve saatinden önce duruşma yapılması, savunma hakkının ihlali olduğundan adil yargılanma hakkına aykırıdır.⁷⁶ Yargıtay 19. Hukuk Dairesinin 02.11.2006 tarih ve 2006/2957 E. 2006/10185 K. sayılı kararında “Mahkeme, 28.10.2005 tarihli celsede duruşma gününü 26.12.2005 günü saat: 16'ya bırakmıştır. Ancak, aynı gün saat 15.30'da duruşma açarak hüküm kurmuştur. Anayasa'nın 36. maddesine göre herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde iddia ve savunma ile adil yargılanma

---

76 Yılmaz, şerh,s..302.

hakkına sahiptir. Adil yargılanma hakkı, hak arama özgürlüğünün uygulamaya yönelik uzantısı niteliğinde olduğundan, duruşma gün ve saatinden önce dosyanın ele alınarak hüküm kurulması, savunma hakkının kısıtlanması niteliğinde olduğundan, adil yargılanma hakkı ve hukuki dinlenilme hakkına aykırıdır. Mahkemenin bu uygulaması esaslı bir usul hatası olup, mutlak bozma nedenidir.” denilerek duruşmanın yalnızca taraflara bildirilen vakitte yapılabileceği yönünde hüküm kurmuştur.

Duruşmada göz önünde bulundurulması gereken tarih, taraflara bildirilen tarihtir. Mahkemece taraflara duruşma günü yanlış bildirilirse, bu durumda taraflara bildirilmeyen duruşma tarihi tarafları bağlamaz. Buna göre ya taraflara bildirilen tarihte duruşma yapılmalı ya da Mahkemece bu yanlışlık düzeltilerek taraflara duruşmanın gerçek tarihi bildirilmelidir. Bununla ilgili Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 23.05.2002 tarih ve 2002/2181 E. 2012/5079 K. sayılı kararında “Mahkemece, ilk kararın Dairemizce bozulmasından sonra 11.6.2001 tarihli tensip işlemi ile duruşmanın 18.9.2001 tarihinde yapılmasına karar verilmesine karşın aleyhinde hüküm kurulan davalılardan C.F.Ergenekon vekili adına çıkartılan duruşma davetiyesinde duruşma tarihinin 28.9.2001 olarak bildirilmesi ve hiçbir davalı veya vekilinin hazır bulunmadığı, 18.9.2001 günlü oturumda yargılamanın sonuçlandırılmış olması, taraf teşkilinin sağlanması ve HUMK’nın 73.maddesinde öngörülen çağrı yöntemi zorunluluğuna aykırı düştüğünden, kararın öncelikle bu yön bakımından bozulması gerekmiştir” denilerek duruşma gününün yanlış bildirilmesi sonrasında tarafın gelmediği duruşmada yargılamanın neticelendirilmesi usul ve yasalara aykırı bulunmuştur.

HMK 144. maddesine göre mahkemenin dinlenilmek üzere mahkemeye gelmeleri için iki tarafa vereceği süre iki haftadan az olamaz. Yani davetiyenin tarafa tebliği ile duruşma günü arasında en az iki haftalık süre bulunmalıdır.⁷⁷ Bu süre gerektiğinde mahkemece re’sen veya iki taraftan birinin talebi üzerine uzatılabileceği gibi kısaltılabilir. Böyle bir karar alınmadan tebligat ile duruşma tarihi arasında iki haftadan az bir süre bulunması durumunda kişinin savunma hakkının kısıtlandığından bahsedilebilecektir.⁷⁸

---

⁷⁷ Yılmaz, şerh,s.903.

⁷⁸ Y. 2. HD 15.12.1998 11936/13656, sinerji.

Tebliğat, kural olarak PTT (Posta ve Telgraf Teşkilatı) Genel Müdürlüğü veya tebliği çıkaran merciin memuru tarafından yapılır.⁷⁹ Tebligat Kanununun 41. maddesinde “Adli, idari ve askeri kaza mercileri ile diğer adalet daireleri re’sen veya talep halinde işin mahiyetine göre, dairelerinde çalışan memurlar vasıtasıyla tebligat yapılmasına karar verebilirler.” denilerek mahkeme personeli tarafından bizzat tebligatın yapılabileceği düzenlenmiştir. Yine Tebligat Kanunu’nun 36. maddesinde “Celse esnasında veya kalemde, soruşturmaya, davaya ya da takibe ait evrakın, taraflara, ilgili üçüncü kişilere, katılana veya vekillerine tutanağa geçirilmek suretiyle veya imza karşılığında, tebliğ konusu belirtilerek tevdi, tebliğ hükmündedir. Bu durumda ayrıca tebliğ mazbatasını düzenlenmesi gerekmez ve masraf da alınmaz.” denilerek taraflara duruşma esnasında da tutanağa geçmek suretiyle veya imza karşılığında tebligat yapılabileceği düzenlenmiştir.⁸⁰ Tebligat Kanunu’nun 37. maddesine göre duruşma esnasında mahkeme tarafından sıfatları tesbit edilen avukat katiplerine ve stajyerlerine gelecek duruşmanın gün ve saatinin bildirilmesi avukata tebliğ hükmündedir.

3.1.2.2.Duruşma Zamanı

Duruşma günü ve saati hakim tarafından belirlenir.Hakim, duruşma gününü belirlerken mahkemenin duruşma programına göre tarafların taleplerini de değerlendirmelidir. Hâkimin belirlediği duruşma günü ve saatinden önce duruşma alınamaz. Taraflar kendi aralarında anlaşıp durumu hakime bildirirler ve hakim de bunu uygun görürse belirlenen gün ve saatten önce duruşma yapılabilir.Yalnız burada tüm tarafların iradesi aranmalıdır.

Mahkemeler kural olarak resmi çalışma gün ve saatleri içinde iş görürler. Ancak zorunluluk ve gecikmesinde zarar olan hallerde duruşmanın, resmi tatil günlerinde veya çalışma saatlerinin dışında da yapılmasına karar verilebilir.Ayrıca duruşma günlük

79 Muşul,T.; “Tebliğat Hukuku”, Adalet,4. baskı,Ankara 2012,s.73.

80 Tebligat Kanunu 36. maddesinin gerekçesi: “Maddeyle, sadece celse esnasında doğrudan tebligat düzenlenmekte iken, yapılan değişiklikle aynı zamanda mahkeme, savcılık kalemlerinde ve icra dairelerinde yapılan tebligat da madde kapsamına alınmıştır. Uygulamada özellikle avukatlara, dilekçelerin, belgelerin veya kararların mahkeme veya savcılık kaleminde ya da icra dairelerinde elden ve memur aracılığıyla tebliğ edildiği görülmektedir. Bu, kısa, ucuz ve pratik bir tebligat yöntemidir. Ancak, uygulamada başvurulan bu yöntemin tam bir kanunî dayanağı yoktur. Değişiklikle birlikte uygulamada izlenen bu yöntem kanunî bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Böylece, kalemde taraflara, katılana ve vekillere imza karşılığında belgelendirilerek yapılan tevdi, tebliğ olarak kabul edilmiştir.

Celse ve kalemde yapılan tebligatın nasıl yapılması gerektiği de açıkça belirtilmiştir. Buna göre, tebligat yapılan kişinin (taraf, katılan veya vekil) imzası alınarak ve tebliğ konusu da belirtilerek, tebligatın belgelendirilmesi gerekmektedir. Bu şekilde tebligat yapılması hâlinde, ayrıca tebliğ mazbatasını düzenlenmesi gerekmecektir. Zira, bu tür tebligat ya mahkeme tutanağı veya mahkeme kalemindeki belgelerle belgelendirilmektedir.”

listesinde yazılı işler, tatil saatinin gelmesine rağmen bitmemiş ise bu işlere tatil saatinden sonra da devam edilebilir.

Mahkemeler her yıl 20 Temmuz-31 Ağustos tarihleri arasında yargılama faaliyetine ara verir.(Adli tatil) Kural olarak bu dönemde mahkemelerdeki dava ve işlere bakılmaz. Bunun sonucu olarak adli tatile duruşma günü verilmez. Fakat bu kuralın birçok istisnası vardır.Adli tatilde görülecek işler HMK nın 103. maddesinde sayılmıştır.Buna göre “(1) Adli tatilde, ancak aşağıdaki dava ve işler görülür:

a) İhtiyati tedbir, ihtiyati haciz ve delillerin tespiti gibi geçici hukuki koruma, deniz raporlarının alınması ve dispeççi atanması talepleri ile bunlara karşı yapılacak itirazlar ve diğer başvurular hakkında karar verilmesi.

b) Her çeşit nafaka davaları ile soybağı, velayet ve vesayete ilişkin dava ya da işler.

c) Nüfus kayıtlarının düzeltilmesi işleri ve davaları.

ç) Hizmet akdi veya iş sözleşmesi sebebiyle işçilerin açtıkları davalar.

d) Ticari defterlerin kaybindan dolayı kayıp belgesi verilmesi talepleri ile kıymetli evrakın kaybindan doğan iptal işleri.

e) İflas ve konkordato ile sermaye şirketleri ve kooperatiflerin uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırılmasına ilişkin işler ve davalar.

f) Adli tatilde yapılmasına karar verilen keşifler.

g) Tahkim hükümlerine göre, mahkemenin görev alanına giren dava ve işler.

ğ) Çekişmesiz yargı işleri.

h) Kanunlarda ivedi olduğu belirtilen veya taraflardan birinin talebi üzerine, mahkemece ivedi görülmesine karar verilen dava ve işler.

(2) Tarafların anlaşması hâlinde veya dava bir tarafın yokluğunda görülmekte ise hazır olan tarafın talebi üzerine, yukarıdaki iş ve davalara bakılması, adli tatilden sonraya bırakılabilir.

(3) Adli tatilde, yukarıdaki fıkralarda gösterilenler dışında kalan dava ve işlerle ilgili olarak verilen dava, karşı dava, istinaf ve temyiz dilekçeleri ile bunlara karşı verilen cevap dilekçelerinin ve dosyası işlemde kaldırılan davaları yenileme dilekçelerinin alınması, ilam verilmesi, her türlü tebligat, dosyanın başka bir mahkemeye, bölge adliye mahkemesine veya Yargıtay’a gönderilmesi işlemleri de yapılır.

(4) Bu madde hükümleri, bölge adliye mahkemeleri ile Yargıtay incelemelerinde de uygulanır.” denilmektedir.

Bunun dışında İcra ve İflas Daireleri ile İcra Mahkemesi’nde adli tatil hükümleri uygulanmaz. Yani İcra Mahkemeleri adli tatile duruşma günü verebilir ve duruşma yapabilir. Yine hakemler tarafından bakılan davalarda da adli tatil hükümleri uygulanmaz.

Hukuk Muhakemeleri Yönetmeliği’nin 9. maddesine göre mahkemelerde, duruşma günleri kaydının UYAP’ta tutulması gerekmektedir. Bu kayıt mahkemelerin ve hukuk dairelerinin iş durumlarına göre duruşma yapılacak gün ve saatlerin bir sıra dâhilinde raporlanabildiği kayıttır. Duruşma günleri kaydı; sıra numarası, dosya esas sıra numarası, duruşma gün ve saati, tarafların ad ve soyadları, davanın türü, duruşmanın bırakıldığı tarih, karar numarası ve işlem sonucu sütunlarını içerir.

3.1.2.3. Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma

Kural olarak duruşmada; taraflar ve diğer ilgililer, hâkim önüne bizzat çıkarak mahkemede hazır bulunurlar. Ancak günümüzdeki teknolojik gelişmeler, tarafların ve diğer ilgililerin bizzat mahkemede hazır bulunmadan, buldukları yerden duruşmaya katılma olanağını sağlar hale gelmiştir.

Bununla ilgili HMK’nın 149. maddesinde şöyle bir düzenlemeye yer verilmiştir: “(1)Mahkeme, tarafların rızası olmak şartıyla kendilerinin veya vekillerinin, aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden duruşmaya katılmalarına ve usul işlemleri yapabilmelerine izin verir.(2)Tarafların rızası olmak kaydıyla, mahkeme tanığın, bilirkişinin, uzmanın veya bir tarafın dinlenilmesi esnasında başka bir yerde bulunmasına izin verebilir. Dinleme, ses ve görüntü olarak aynı anda duruşma salonuna nakledilir.”

Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği’nin 60. maddesinde “ (1) Mahkeme veya hukuk dairesi, tarafların rızası olmak şartıyla, kendilerinin veya vekillerinin, SEGBİS veya benzeri sistemlerle aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla

buldukları yerden duruşmaya katılmalarına ve usul işlemleri yapabilmelerine izin verebilir.

(2) Tarafların rızası olmak kaydıyla, mahkeme veya hukuk dairesi tanığın, bilirkişinin, uzmanın veya bir tarafın dinlenilmesi esnasında başka bir yerde bulunmalarına izin verebilir. Dinleme, SEGBİS veya benzeri sistemler vasıtasıyla ses ve görüntü olarak aynı anda duruşma salonuna nakledilir.

(3) Yemin edecek taraf, mahkeme veya hukuk dairesinin bulunduğu yerden başka bir yerde oturuyor ise SEGBİS veya benzeri sistemler vasıtasıyla aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yolu ile yemin icrası mümkündür.

(4) SEGBİS veya benzeri sistemlerle elde edilen ses ve görüntü verileri de Kanunun 199 uncu maddesine göre elektronik belge hükmündedir.

(5) Kimlik tespiti ve dinleme işleminin yapıldığına dair UYAP Bilişim Sisteminde veya zorunluluk nedeniyle haricen tutulan tutanak, dinleme işlemi sırasında hazır bulunan tüm ilgililerce duruma göre güvenli elektronik imza ya da el ürünü imza ile imzalanır. Tutanakta, dinlenenlerin ad ve soyadları, dinlemenin başlangıç ve bitiş zamanı, dinlemenin süresi, hazır bulunanlar ve varsa sunulan deliller gibi hususlar belirtilir.

(6) Elektronik ortamdaki tutanak aynen, fizikî olarak tutulan tutanak ise taranıp, elektronik imza ile imzalanmak suretiyle dinleme talep eden makama UYAP üzerinden gönderilir. Belge asılları mahallinde saklanır.

(7) SEGBİS veya benzeri sistemlerle duruşmaya katılan tarafların beyanlarının imzalanması gerektiğinde, dinlemenin yapıldığı yer mahkemesince talepte bulunan mahkemece tutulan tutanağın bir çıktısı alınarak imzalatılır, imzalanan tutanak tekrar elektronik ortama aktarılır ve tutanağın aslı mahkemesine gönderilir.

(8) Bu maddede hüküm bulunmayan hallerde 20/9/2011 tarih ve 28060 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmeliğin bu Yönetmeliğe aykırı olmayan hükümleri uygulanır.” denilmektedir.

Görüleceği üzere Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği'nde Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkındaki Yönetmeliğe atıfta bulunulmuştur. Bu yönetmeliğe göre sistem için gerekli standartlar belirlenmiştir. Buna göre görüntü ile sesin aynı anda güvenli bir şekilde iletilebilmesi ve kaydedilebilmesi gerekir. Görüntü, ilgilinin yüz ifadelerini, vücut hareketlerini, tavır ve davranışlarını gözlemlemeye; ses, ilgilinin duygularını anlamaya ve söylediklerini anlaşılır şekilde dinlemeye imkân verecek nitelikte olur. Bilgi, belge ve delillerin elektronik ortamda anında iletilebilmesi gerekir. SEGBİS'in kurulması işletilmesi bakımı Adalet Bakanlığına aittir. SEGBİS ile elde edilen kayıtlar, ilgili mevzuatta öngörülen usule göre UYAP Bilişim Sisteminde yazılı tutanağa dönüştürülüp, elektronik imza ile imzalanır. Yazılı tutanağa dönüştürme işlemleri için yazılım veya donanım araçları kullanılabilir. Bu kayıtların tutanağa dönüştürülmesi işlemi Mahkeme tarafından yapılır.

3.1.2.4. Tarafların Duruşmaya Gelmemesi

Usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflar, duruşmaya gelmedikleri veya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde dosyanın işlem den kaldırılmasına karar verilir. Geçerli bir özrü olmaksızın duruşmaya gelmeyen taraf, yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemez. Duruşma gününün belli edilmesi için tarafların başvurması gereken hâllerde gün tespit ettirilmemişse, son işlem tarihinden başlayarak bir ay geçmekle dosya işlem den kaldırılır. Dosyası işlem den kaldırılmış olan dava, işlem den kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde taraflardan birinin dilekçe ile başvurusu üzerine yenilenebilir. Yenileme dilekçesi, duruşma gün, saat ve yeri ile birlikte taraflara tebliğ edilir. Dosyanın işlem den kaldırıldığı tarihten başlayarak bir ay geçtikten sonra yenileme talebinde bulunulursa, yeniden harç alınır, bu harç yenileyen tarafça ödenir ve karşı tarafa yüklenemez. Bu şekilde harç verilerek yenilenen dava, eski davanın devamı sayılır. İşlem den kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde yenilenmeyen davalar, sürenin dolduğu gün itibarıyla açılmamış sayılır ve mahkemece kendiliğinden karar verilerek kayıt kapatılır. İşlem den kaldırılmasına karar verilmiş ve sonradan yenilenmiş olan dava, ilk yenilenmeden sonra bir defadan fazla takipsiz

birakılmaz. Aksi hâlde dava açılmamış sayılır. Hangi sebeple olursa olsun açılmamış sayılan davadaki talep dahi vaki olmamış sayılır.(HMK m.150) Dosyanın işlem den kaldırılması kararı ara karar niteliğinde iken davanın açılmamış sayılması kararı nihai bir karardır.⁸¹

HMK 150. maddede “Usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflar duruşmaya gelmedikleri veya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde dosya işlem den kaldırılmasına karar verilir” denilmektedir. Burada maddenin lafzından davalının da duruşmaya gelmemesinin veya gelip de davayı takip etmeyeceğini beyan etmesinin sonucunda dosyanın işlem den kaldırılacağı anlaşılrsa da, dava üzerinde tasarruf yetkisi davacı tarafta bulunduğundan, davacı davasını takip ettiği sürece, davalının duruşmaya gelmemesi veyahut gelip de davayı takip etmeyeceğini söylemesi dosyanın işlem den kaldırılması sonucunu doğurmaz. Davalı taraf davacı tarafın takip etmediği bir davayı takip edebilir ve böylece yargılamanın esastan devam edip sonuçlanmasını sağlayabilir.

Taraflardan hiçbirinin duruşmaya gelmemesi durumunda Mahkemece dosya re’sen işlem den kaldırılır.⁸² Mahkemece tarafların mazeretsiz katılımı olmadan dosyanın işlem den kaldırılması gerekmekte iken davaya devam edilip esas hakkında karar verilemez. Bu durum bozma nedenidir.⁸³

Tebliğat usulüne uygun yapılmamışsa, tarafların duruşmaya gelmemesi halinde dosyanın işlem den kaldırılması kararı verilemez. Çünkü, ilgilinin duruşmaya gidebilmesi için öncelikle duruşmanın varlığını ve ayrıca hangi gün ve saatte nerede bulunacağını bilmesi gerekir. Bu şekilde usulsüz tebliğat yapıldıktan sonra dosyanın işlem den kaldırılmasına karar verilemeyeceği Yargıtay kararları ile sabittir.⁸⁴

Dosyanın işlem den kaldırılabilmesi kararının verilebilmesi için, tarafların usulüne uygun olarak çağrılmış olması ve gelmemesinin geçerli bir mazeretinin bulunmaması gerekir. Gösterilen mazeret geçerli ise dosyanın işlem den kaldırılmasına

---

81 Umar, B.; “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi” Yetkin, Ankara 2011. s.436.

82 Alangoya,H.Y.;Yıldırım,K.;Deren-Yıldırım,N.; “Medeni Usul Hukuku Esasları”, Beta, İstanbul 2009,s.401.

83 Y 14 .HD 05.02.2012 288/882,sinerji.

84 Y 11 .HD 21.02.2013 9397/5108,sinerji.

ve bunun sonucunda davanın açılmamış sayılmasına karar verilemez.⁸⁵ Bunun dışında Yargıtay Genel Kurulu,⁸⁶ mazereti bulunduğunu bildiren tarafın, duruşma gününün bildirilmesi için gerekli giderleri yatırmaması gerektiği, aksi takdirde mahkemece dosyanın işleminden kaldırılmasının usul ve yasalara uygun olduğu yönünde hüküm kurmuştur. Buna göre mazeretin kabul edilebilmesi için geçerli bir mazeretin bulunması -bu durumun gerekirse belgelendirilmesi- ve yeni duruşma gününün tebliği için gerekli masrafların yatırılması gerekmektedir. Mazeret dilekçesi veren tarafın dosyada tebligatı karşılar gider avansı var ise ayrıca tebligat ücreti yatırmamasına gerek olmadığını düşünmekteyiz. Bu nedenle dosyada yeterli avansı olan ve geçerli bir nedeni olan tarafın mazeret dilekçesi mahkemece kabul edilmelidir.

Mahkemece mazeret kabul edilmişse, mazereti kabul edilen taraf masraf yatırmamışsa bile mazeret kabul edildiğinden masrafi suçüstü ödeneğinden karşılanarak mazeret bildirilen tarafa mahkemece yeni duruşma günü tebliğ edilmelidir.⁸⁷ Mazeretli olduğu kabul edildikten sonra, duruşma günü kendisine bildirilmeyen tarafın yokluğunda karar verilemez.⁸⁸ Yargıtayca bu durum savunma hakkının kısıtlanması olarak değerlendirilmiştir.⁸⁹ Burada uygulamada sıklıkça rastlanan bir duruma değinmek gerekiyor. Uygulamada mahkemeler geçerli gördükleri mazeret dilekçelerini kabul etmekte ve mazeret ile birlikte masraf yatırılmadığı durumlarda duruşma gününün Mahkeme kaleminden veyahut uyaptan öğrenilmesi yönünde hüküm kurmaktadır. Yargıtay bu hususu doğru bulmamakta, bu yönde karar verilmesini kabul etmemektedir. Bu nedenle mazeretin kabulünden sonra mahkemece sonraki duruşma gününün kaleminden veyahut uyaptan öğrenilmesi yönünde hüküm kurulmamalı, bunun yerine (dilekçe ekinde duruşma gün ve saatinin tebliği için gerekli masraf bulunmasa bile) mazeret bildiren tarafa sonraki duruşma gün ve saatinin davetiye ile bildirilmesi gerekmektedir.⁹⁰

Mahkemece taraflardan birinin mazereti kabul edildikten sonra yeni duruşma günü mazereti kabul edilen tarafa tebliğ edilmeden yargılamaya devam edilerek aynı

---

85 Yılmaz, şerh,s.918.

86 YGK 10.11.2010 9-491/593, sinerji.

87 Y 1 .HD 18.02.2012 1583/2082, sinerji.

88 Y 11. HD 06..04.2004 9199/3659, sinerji.

89 Y 1 3.HD 01.11.2005 10629/16228, sinerji .

90 Y 16. HD 29.01.2007 133/10, sinerji.

oturumda karar verilmesi Yargıtay tarafından savunma haklarını kısıtlayan esaslı bir usul hatası olarak değerlendirilmektedir.⁹¹

Mahkemece dosyaya sunulan mazeret dilekçesi ile ilgili olumlu ya da olumsuz bir şekilde hüküm kurulması gerekmektedir. Bu mazeret dilekçesi ister uyaap üzerinden ister fiziki olarak dosyaya yapılsın, mutlaka ki değerlendirilmelidir. Bir şekilde Mahkemeye ulaştırılan mazeret dilekçesi değerlendirilmeden verilen dosyanın işlemden kaldırılması kararı usule aykırıdır.⁹²

Genel itibarı ile bildirilen mazeretin geçerli olup olmadığını değerlendirecek olan hâkimdir. Yargıtay en sık görülen mazeret gerekçesi olan aynı gün ve saatte birden fazla duruşmanın çakışması halini geçerli, bir mazeret olarak kabul etmiş, tebliğ için masraf verilmiş olması şartıyla böyle bir durumda dosyanın işlemden kaldırılmasının usul ve yasalara aykırı olduğu yönünde hüküm kurmuştur.⁹³ Yargıtay bir başka kararında ise salt doktor raporunun varlığını yeterli görmemiş, söz konusu rahatsızlığın davacının duruşmaya bizzat gelmesini veya kendisini bir vekil ile temsil ettirmesini ya da mahkemeye mazeret dilekçesi göndermesini engelleyecek nitelikte ağır bir hastalık olup olmadığı gibi hususların araştırılması gerektiği yönünde karar vermiştir.⁹⁴ Yargıtay'ın bu kararı tarafımca makul karşılanmamaktadır. Taraflar veya vekilleri tarafından mazeret ekinde sunulan sağlık raporlarının böyle ince bir araştırmaya tabi tutulması, yargılamanın sıhhati ve usul ekonomisi açısından pek yararlı bulunmamaktadır. Mahkemelerin, sunulan mazeretlerin makul olup olmadığı veya yargılamayı uzatmaya yönelik olup olmadığı takdirini yapabilecek kapasitede olduklarını düşünmekteyim. Ve kanımızca bir hâkim bu hususta ikilem yaşıyorsa takdirini mazeretin geçerliliği yönünde kullanmalıdır. Çünkü mazeretin kabulünden ziyade mazeretin reddi kararının kişilerin haksız mağduriyetlerine yol açma ihtimali daha yüksektir.

Bunun dışında tarafların takip etmemesi sonucu işlemden kaldırılmış dava, işlemden kaldırıldığı tarihten itibaren üç ay içinde taraflardan birinin dilekçe ile başvurusu üzerine yenilenebilir. İşlemde kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde

---

91 Y 2. HD 01.12.2010 19674/20046, sinerji.

92 Y 12. HD 12.11.2012 16056/3256, sinerji.

93 Y.3. HD 06.02.2013 23512/1725, sinerji.

94 Y 18. HD 06.11.2003 7031/8664, sinerji.

yenilenmeyen davalar, süresinin dolduğu gün itibarıyla açılmamış sayılır ve mahkemece kendiliğinden karar verilerek kayıt kapatılır.(HMK 150.md.)

3.1.2.5.Duruşma Disiplini

Duruşma düzenini sağlayacak olan kişi yargılamayı yöneten hâkimdir. Hâkim duruşma düzenini bozan kimseyi bunu yapmaktan men eder ve gerekirse avukatlar hariç olmak üzere, düzeni bozan kişinin duruşma salonundan çıkmasını emreder. Bir kimse hâkimin ihtarına rağmen düzeni bozar veya mahkeme huzurunda uygun olmayan bir söz söylemeye veya davranışta bulunmaya devam ederse derhal yakalanır ve hakkında dört güne kadar disiplin hapsi uygulanır. Bu yaptırım avukatlara uygulanmaz. Mahkemenin düzenini bozan eylem veya mahkeme huzurunda söylenen uygun olmayan söz veya davranış, ayrıca bir suç oluşturuyor ise bu durum tutanak ile Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir ve gerekiyorsa, avukatlar hariç, fiili işleyenin tutuklanmasına da karar verilir.(HMK m. 151)

Bu düzenlemelerle hâkimin yargılama üzerindeki tam hâkimiyeti vurgulanmıştır. Duruşmalar herkese açık olmakla birlikte taraflar da dâhil olmak üzere duruşmalara katılan kişilerden yargılamayı olumsuz şekilde etkileyecek hareketler içerisinde bulunanlarla ilgili olarak bu madde hükmünün uygulanması gerekmektedir. Uygulamada sıklıkla karşılaşılan yargılama esnasında söz atışmasının, tarafların hâkim söz vermediği halde sürekli konuşmaya çalışmasının, tarafların birbirine fiili olarak saldırma girişimlerin ve buna benzer hareketlerin sağlıklı bir yargılama faaliyetini olumsuz etkileyeceği ortadadır. Hâkim, bu ve buna benzer fiiller içerisinde bulunan kişilerin öncelikle bu fiillerine son vermelerini ister. Bu uyarıya rağmen hareketlerine devam eden kişinin mübaşir gözetiminde dışarı çıkmasını sağlar. Tüm bu uyarılara rağmen duruşma düzenini bozan kişi hem hareketinde hem de dışarı çıkmamakta direnirse hâkim Cumhuriyet savcılığı aracılığıyla güvenlik görevlilerinden yardım isteyebilir. Hâkimin disiplin tedbiri olarak verdiği bu kararlar, kesindir, yani bunlara karşı kanun yoluna gidilemez.⁹⁵

---

95 Kuru,Arslan,Yılmaz, s.114.

HMK'nın 79. maddesinde vekilin veya vekalet verenin duruşmada uygun olmayan tutum ve davranışı düzenlenmiştir. Buna göre vekil, duruşma sırasında uygun olmayan tutum ve davranışta bulunursa, hâkim tarafından uyarılır; vekil uyarıya uymaz ve fiil disiplin suçu veya adlî suç teşkil eder nitelikte görülürse, duruşma salonunda bulunan kişilerin kimlik bilgileri, adresleri de yazılarak olay tutanağa geçirilir ve duruşma ertelenir. Vekil hakkında gerekli yasal işlem yapılmak üzere mahkemece vekilin kayıtlı olduğu baroya ve gerekiyorsa Cumhuriyet başsavcılığına bildirimde bulunulur. Madde ve gerekçesinde de açıkça belirtildiği üzere uygunsuz davranış halinde; avukatın duruşma salonundan çıkartılmasına karar verilemez. Çünkü böyle bir yaptırım, savunma kurumu ve kurucu unsur kriteriyle bağdaştırılamaz.⁹⁶ Tabi buradaki himaye duruşma salonunda bulunan tüm vekiller için uygulanmaz. Sadece duruşması devam eden dosyanın taraf vekilleri için geçerlidir. Onun dışında devam eden duruşmada taraf olmayan ve o esnada duruşma salonunda bulunan vekiller için gerekiyorsa 151. maddede yer alan tedbirlerin uygulanması gerekmektedir.

Davasını kendisi takip eden kimse, duruşmada uygun olmayan tutum ve davranışta bulunursa, hâkim kendisini uyarır; bu uyarılara uyulmaz ve gerekli görülürse kendisini vekil ile temsil ettirmesine karar verip, hemen duruşma salonundan dışarıya çıkartılmasını sağlar; vekil ile temsil ettirmemesi hâlinde, tarafın yokluğu hâlinde uygulanacak hükümlere göre işlem yapılır.(HMK m. 79/2)

3.1.2.6.Soru Yönelme

HMK'nın 152.maddesi gereğince duruşmaya katılan taraf vekilleri ve toplu mahkemelerde duruşmaya katılan hakimlerden her biri; tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılan diğer kişilere, duruşma disiplinine uygun olarak doğrudan soru yöneltebilirler. Taraflar ise hâkim aracılığıyla soru sorabilirler. Yöneltilen soruya itiraz edildiğinde, sorunun yöneltilmesinin gerekip gerekmediğine hâkim karar verir.Hakimin kararının sıhhati açısından tarafların itirazlarını gerekçelendirmeleri gerekmektedir.⁹⁷

152. maddenin TBMM Adalet Komisyonu Gerekçesinde de belirtildiği gibi duruşma aşamasının etkin şekilde kullanılması, yargılamanın en iyi şekilde sonuçlanmasını sağlayacaktır. Canlı ve sözlü gerçekleşen bu aşamada, tanık, taraf,

---

⁹⁶ Yılmaz, şerh,s.662.

⁹⁷ Umar, s.448.

bilirkişi ve diğer kişilere soru sorulması önemli bir yargılama işlemidir. Ancak, yargılamanın amacına hizmet etmeyen sorular sorulması, bu amacın dışına çıkılması sonucunu doğurabilir. Hukukî dinlenilme hakkı, bir içini dökme hakkı değildir. Bu sebeple, bu konuda hukukçu olmayan ve mesleğini bir hukukî bilgiyle yürütmeyenlerle, hukukçu olarak yargılamada yer alanlar arasında bir ayırım yapılması gereklidir. Bu şekilde bir ayırmda Kamu hizmeti ifa eden, yargılamanın bir parçası kabul edilen, bu konuda eğitim almış olan avukatın, doğrudan soru sorma yoluyla gerçeğin ortaya çıkartılmasına bilgi ve tecrübesiyle hizmet etmesi amaçlanmıştır. Bu gerekçelerle HMK da Avukat, duruşma disiplinine ve bu çerçevede yargılamanın amacına uygun olarak, tanık, bilirkişi ve diğer kişilere (müdahil ve uzman gibi) hâkim araya girmeksizin doğrudan soru sorabilecektir. Taraflar bakımından, özellikle soruların duruşma disiplini bozmaması, amacına uygun olması, soru sorulmanın doğru anlaşılması için, hâkim aracılığıyla soru yöneltmesi kabul edilmiştir.

3.1.2.7. Kayıt ve Yayın Yasağı

Hukuk Muhakemeleri Kanunumuza göre duruşma sırasında fotoğraf çekilemez ve hiçbir şekilde ses ve görüntü kaydı yapılamaz. Ancak, dava dosyasında saklı kalmak kaydıyla yargılamanın zorunlu kıldığı hallerde, mahkemece çekim yapılabilir ve kayıt alınabilir. Bu şekilde yapılan çekim ve kayıtlar ile kişilik haklarını ilgilendiren konuları içeren dava dosyası içindeki her türlü belge ve tutanak, mahkemenin ve ilgili kişilerin açık izni olmadıkça hiçbir yerde yayımlanamaz. Duruşma sırasında bu yasağa aykırı davranan kişi hakkında 151. madde hükmü uygulanır. Yani o kişi (Avukatlar hariç) duruşma salonundan çıkarılır ve gerekirse disiplin hapsi cezasına çarptırılır.(m.153/1,2)

Bu hüküm daha çok basın ile ilgili getirilmiştir. Bunun yanında Anayasamızın 28. maddesinin 5. fıkrasında “Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.” denilmektedir. Anayasamızdaki düzenleme bu olmakla birlikte HMK’nın 153. madde gereği basın mensupları duruşmalara izleyici olarak katılabilir bile fotoğraf çekemez ve hiçbir şekilde ses ve görüntü kaydı yapamazlar. Bu düzenleme 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunumuz ile getirilmiş bir düzenlemedir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu yürürlükteyken hâkim aksi bir karar almadığı sürece basın mensupları

tarafından fotoğraf çekilmesi ses ve görüntü kaydı yapılması serbestti. Getirilen bu yeni uygulamadan sonra basın mensuplarının çoğunlukla duruşma salonunu karakalem resimler ile resmederek haber yaptıkları görülmektedir. Kayıt ve yayın yasağına aykırı davranan kişi hakkında, ayrıca Türk Ceza Kanununun 286. maddesi hükümleri uygulanır.(HMK m.153/3).

3.1.2.8.Duruşma Tutanağı

Mahkeme duruşma esnasında yapılan yargılamanın icrasına ilişkin işlemleri ve tarafların ve diğer ilgililerin beyanlarını özet olarak zabıt kâtibî aracılığıyla tutanağa kaydettirmek zorundadır. Buna göre duruşmanın yapılabilmesi için mahkemede görevlendirilmiş bir zabıt kâtibînin bulunması gerekmektedir. Duruşma tutanağı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 154. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre duruşma Tutanağında mutlaka bulunması gereken kayıtlar şunlardır:

- a) Mahkemenin adı, duruşmanın açıldığı yer, gün ve saat.
- b) Hâkim, zabıt kâtibî, hazır bulunan taraflar ve varsa vekilleri, kanuni temsilcileri fer'î müdahil ve tercümanın ad ve soyadları.
- c) Yargılamanın aleni ya da gizli yapıldığı.
- ç) Beyanda bulunana okunmak ve imzası alınmak kaydıyla ikrar, yeminin edası, davanın geri alınmasına muvafakat, davadan feragat, davayı kabule ilişkin beyanlar ve sulh müzakereleri ile sonucu.
- d) Beyanda bulunana okunmak kaydıyla taraf, tanık, bilirkişi veya uzman kişi beyanı.
- e) Duruşma dışında yapılan işlemlerin özeti.
- f) Tarafların sundukları belgelerin neler olduğu.
- g) Tarafların soruşturmaya ilişkin istekleri ile diğer kanunların tutanağa yazılmasını emrettiği konular.

ğ) Ara kararları ve hükmün sonucu.

h) Karar veya hükmün açıklanma biçimi.

Tutanak, hâkim ve zabıt kâtibî tarafından derhâl imzalanır. Duruşma tutanağında hakim ve zabıt katibinin imzasının bulunmaması mutlak bozma sebebidir. Ayrıca tutanak birden fazla sayfa ise her sayfası hâkim ve zabıt katibince ayrı ayrı imzalanmalıdır.⁹⁸ Davalının kabul ve feragat beyanı davalı tarafından imzalanmadığı sürece geçerli değildir. Yine sulh durumunda da iki tarafın imzasının alınması gerekmektedir. Tutanağa imza atamayacak durumda olan kimsenin parmak izi alınır, bunun hangi parmağa ait olduğu belirtilir. Ancak elinde parmak bulunmayanlar, imza yerine mühür veya özel işaret kullanabilirler. Tutanakların tamamı veya bir kısmının örnekleri, talep hâlinde taraflara veya fer'î müdahile verilir. Bu örneklere mahkemenin mührü basılır ve aslına uygun olduğu yazı işleri müdürü tarafından imza olunarak onaylanır. Tutanağın eki niteliğinde bulunan ve gizlilik kararı kapsamında kalan belgelerin örneği ancak hâkimin izni ile verilebilir.

HMK'nın 156. maddesi gereğince ön inceleme, tahkikat ve yargılama işlemleri, ancak tutanakla ispat edilebilir. Bu nedenle tutanağa geçen hususların gerçeği yansıtması büyük önem arz etmektedir. Tarafların özellikle duruşma tutanağı tutulurken yanlışlık yapıp yapılmadığını kontrol etmelerinde fayda vardır. Taraflar duruşma esnasında böyle bir yanlışlık yapıldığını fark ederlerse hâkimden bu hususun düzeltilmesini talep etmelidirler. Yine duruşma sonunda tutanağı alan taraflar ile tutanağı imzalamadan önce hâkim ve zabıt kâtipleri tutanağın doğru tutulup tutulmadığını kontrol etmelidirler. Taraflar tutanaktaki hataları duruşmadan sonra fark ederler ise vakit geçirmeden mahkemeye dilekçe ile başvurmalı mümkünse duruşma esnasında orada bulunanlara da bu dilekçeyi tanık sıfatıyla imzalatmalıdır.⁹⁹ Kanımızca tutanaktaki hata hâkim tarafından duruşma sonrasında anlaşılırsa, söz konusu hata maddi hata olsa bile mutlaka ki ya tarafların huzurunda düzeltilmeli ya da yapılacak düzeltme taraflara resmi olarak bildirilmelidir.

---

98 Umar, s.452.

99 Yılmaz,şerh,s.560.

Bu bahiste özellikle yargılamayı sona erdiren hükmün verildiği duruşmada tutulan duruşma tutanağı önem arz etmektedir. Uygulamada hükmün verildiği duruşmada hakim tarafından kararın tefhimine ve tutulan tutanağa “kısa karar” denilmektedir. Hükmün verileceği duruşmada mutlaka kısa karar tefhim edilmeli ve tutanağa geçirilmelidir. Kısa karar olmadan gerekçeli karar yazılması Yargıtayca bozma nedeni sayılmaktadır.¹⁰⁰ Duruşma tutanağına geçen kısa karar ile gerekçeli kararın hüküm fıkrası arasında çelişki bulunmamalıdır.¹⁰¹ Kısa karar ile gerekçeli karar arasında çelişki olması Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulunun 10.04.1992 tarih ve 1991/7 Esas ve 1992/4 Karar sayılı kararı ile bozma nedeni olduğu hüküm altına alınmıştır.¹⁰²

Hâkimin, dava görülürken yargılamayı yürütmeye, ilerletmeye yarayan; yargılamayı sonlandırmayan kararlarına ara karar denir.¹⁰³ Taraflara süre verilmesi, dosyanın bilirkişiye gönderilmesi, yetki itirazının reddi gibi kararlar ara kararlara örnektir. Ara kararlar tek başına temyiz edilemez. Hakimler re’sen veya tarafların talebi üzerine ara kararlarından dönebilirler veya düzeltebilirler.

3.1.2.9. Duruşmada İsticvap

İsticvap, tarafın hâkim tarafından doğrudan sorgusu demektir.¹⁰⁴ Mahkeme, kendiliğinden veya talep üzerine taraflardan her birinin isticvabına karar verebilir. İsticvap, davanın temelini oluşturan vakıalar ve onunla ilişkisi bulunan hususlar hakkında olur. (HMK m.169) İsticvap tarafların dinlenilmesinden farklıdır. İstivapta tarafların aleyhine olan hususlarda, özellikle ikrar elde etme amacı vardır.¹⁰⁵ İsticvap, sadece tahkikat aşamasında mümkün olduğu halde, tarafların dinlenilmesi, davanın her aşamasında mümkündür. Dinlenmek üzere çağrıldığı duruşmaya gelmeyen taraf sadece gelmediği duruşmada yapılan işlemlere itiraz edemez. İstivapta ise isticvap için çağırılan taraf çağırıldığı duruşmaya gelmezse, sorulan vakıaları ikrar etmiş sayılır¹⁰⁶

---

100 Y. 16 HD 19.06.2003 6890/6286, sinerji.

101 Y. 13. HD 06.07.2011 3971/11140, sinerji.

102 Şener,E.; “Tüm Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları” Seçkin, Ankara 2000s.849-855.

103 Karlı, A.; “Medenî Muhakeme Hukuku Ders Kitabı.” Alternatif, İstanbul 2011, s.361.

104 Yılmaz, şerh,s.371

105 Pekcanitez, Atalay,Özekes, s.392.

106 Pekcanitez, Atalay,Özekes, s.393.

İsticvabına karar verilen kimseye bizzat davetiye gönderilir ve belirlenen gün ve saatte isticvap olunmak üzere hazır bulunması gerektiği belirtilir. Davetiyede, ayrıca, isticvap konusu vakıalar gösterilir; ilgili tarafın geçerli bir özrü olmaksızın gelmediği veya gelip de sorulara cevap vermediği takdirde, isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı ihtar da yapılır. Çağrılan taraf özürsüz olarak gelmediği veya gelip de soruları cevapsız bıraktığı takdirde, mahkemece sorulan vakıalar ikrar edilmiş sayılır.(HMK m.171)

İsticvap olunacak kişi, tarafın bizzat kendisidir. Onun yerine temsilcisi veyahut avukatı dinlenilemez. Tüzel kişiler adına, temsil yetkisine sahip kimseler isticvap olunur. Ergin olmayan veya kısıtlı bir kimse adına yapılmış bir işleme ilişkin olarak, o kişinin kanuni mümessili isticvap olunur.

İsticvap olunacak kişi, mahkemenin bulunduğu il dışında oturuyor ve bulunduğu yerde aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yolu ile isticvap olunması mümkün değil ise istinabe yolu ile isticvap olunur. Bunun dışında isticvap olunacak kimse hastalık, sakatlık veya benzeri sebeplerle mahkemeye bizzat gelemeyecek durumda ise bulunduğu yerde isticvap olunur.

Yukarıda belirttiğimiz gibi isticvabına karar verilen kimse bizzat isticvap olunur. Hâkim, isticvaba başlamadan önce isticvap olunan tarafa gerçeği söylemesi gerektiği hususunu hatırlatır. İsticvap esnasında, karşı taraf ve taraf vekilleri hazır bulunabilirler. İsticvap olunan taraf, mahkemenin izni olmadıkça, yazılı notlar kullanamaz.

İsticvap sonunda bir tutanak düzenlenir. İsticvap olunan tarafça yapılan açıklamalar, sorulan sorular ve verilen cevaplar tutanağa yazılır. Tutanak taraflar huzurunda okunduktan sonra altı isticvap olunan tarafa imzalatılır. İsticvap olunan taraf haklı bir gerekçe göstermeksizin tutanağı imzalamaktan kaçınırsa, bu durum hâkim tarafından tutanakla tespit olunur.

3.1.2.10.Duruşmada Yemin

Yemin, taraflardan birinin bir vakıanın doğru olup olmadığı hakkında namusu, şerefi ve kutsal saydığı bütün inanç ve değerleri üzerine beyanda bulunmasıdır.¹⁰⁷ Yemin iki türdür. Birincisi tanımını yaptığımız delil niteliğindeki yemin, ikincisi ise bilirkişi ve tanıkların doğruyu söylemelerini sağlamaya yönelik yemindir.¹⁰⁸ Delil niteliğindeki yemin bizzat taraflarca yapılır. Yemini ancak taraflardan biri diğerine teklif edebilir. Hâkim kendiliğinden yemin teklifi yapamaz.

Yemin teklif edilen kimse, duruşmada bizzat hazır bulunmadığı takdirde, kendisine yemin için bir davetiye çıkarılır. Yemin davetiyesine, yemine konu hususlar hakkında sorulacak sorular ile geçerli bir özrü olmaksızın yemin için tayin olunan gün ve saatte mahkemeye bizzat gelmediği veya gelip de yemini iade etmediği yahut yemini eda etmekten kaçındığı takdirde, yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı yazılır.(HMK m.228) Yemin için davet edilen kimse, tayin edilen gün ve saatte mahkemede geçerli bir özrü olmaksızın bizzat hazır bulunmaz yahut hazır bulunup da yemini iade etmez ya da yemini eda etmekten kaçınırsa yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılır. Kendisine yemin iade olunan kimse, yemin etmekten kaçınırsa yemin konusu vakıa ispat edilememiş sayılır.(HMK m.229) Taraflardan biri tüzel kişi yahut ergin olmayan veya kısıtlı bir kimse ise onlar adına yapılmış bir işleme ilişkin vakıanın ispatı için yemin, tüzel kişiyi temsile yetkili kişi veya organ yahut kanuni mümessil tarafından eda ya da iade olunabilir.(HMK m.232)

Yemin, mahkeme huzurunda yapılır. Hâkim, yeminin icrasından önce yemin edecek kimseye, hangi konuda yemin edeceğini açıklar, yeminin anlam ve önemini anlatır ve yalan yere yemin etmesi hâlinde cezalandırılacağı hususunda dikkatini çeker. Yemin edecek kimse, yemin konusunun yeterli açıklıkta olmadığını ileri sürerse; hâkim, karşı tarafın görüşünü aldıktan sonra derhâl bu konuda kararını verir. Sonra "Size sorulan sorular hakkında, gerçeğe uygun cevap vereceğinize ve hiçbir şey saklamayacağınıza namusunuz, şerefimiz ve kutsal saydığınız bütün inanç ve değerler üzerine yemin eder misiniz?" diye sorar. O kimse de "Bana sorulan sorular hakkında

---

107 Kuru,Arslan,Yılmaz, ,s.112.

108 Pekcanitez, Atalay,Özekes,,s..501.

gerçeğe uygun cevap vereceğime ve hiçbir şey saklamayacağıma namusum, şerefim ve kutsal saydığım bütün inanç ve değerlerim üzerine yemin ediyorum." demekle yemin eda edilmiş sayılır. Yemin eda edilirken, hâkim de dâhil olmak üzere hazır bulunan herkes ayağa kalkar.(HMK m.233) Hâkim, yemin eden kimsenin beyanını dinleyip tutanağa geçirir ve yazılanları yüksek sesle huzurunda okur; beyanında ısrar edip etmediğini sorar ve verilen cevabı tutanağa kaydeder.(HMK m.238)

Okuma ve yazma bilen sağır veya dilsizler, yemin hakkındaki beyanlarını yazıp imzalayarak yemin ederler. Okuma ve yazma bilmeyen sağır veya dilsizler, işaretlerinden anlayan bir bilirkişi aracılığıyla yemin ederler. (HMK m.234) Yemin edecek kimse, mahkemeye gelemeyecek kadar hasta veya özürlü ise hâkim, bulunduğu yerde o kimseye yemin ettirir. Bu sırada isterlerse taraf vekilleri ve karşı taraf da hazır bulunabilir. (HMK m.235)Mahkemenin yargı çevresi içinde oturan kimse, yemin için davaya bakan mahkemeye gelmek zorundadır. Ancak, yemin edecek kişi, mahkemenin bulunduğu il dışında oturuyor ve bulunduğu yerde aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yolu ile yemin icrası mümkün değil ise istinabe yolu ile yemin ettirilir. (HMK m.236) Hâkim, eksik olan noktaları tamamlamak veya açık olmayan hususları aydınlatmak için yeminin konusu ile bağlantılı gördüğü soruları yemin eden kimseye sorabilir. (HMK m.237)

3.1.2.11. Duruşmada Tanık Dinlenilmesi

Tanıklık üçüncü kişilerin dava ile ilgili vakıa hakkında, dava dışında bizzat edinmiş oldukları bilgiyi mahkemeye bildirmeleridir. Bir davada tarafların ileri sürdüğü vakıalar kişilerin gözleri önünde cereyan etti ise şüphesiz ki bu vakıaların ispatı açısından bu kişilerin tanık olarak dinlenilmesi önem arz etmektedir.¹⁰⁹ Davada taraf olmayan kişiler tanık olarak gösterilebilir. Tanık gösteren taraf, tanık dinletmek istediği vakıayı ve dinlenilmesi istenen tanıkların adı ve soyadı ile tebliğe elverişli adreslerini içeren listeyi mahkemeye sunar. Bu listede gösterilmemiş olan kimseler tanık olarak

---

109 Yenisey, F.; "Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Duruşma ve Kanun Yolları." Dağıtım,2 Bastı, İstanbul 1990.s.24

dinlenemez ve ikinci bir liste verilemez. Tanık listesinde adres gösterilmemiş veya gösterilen adreste tanık bulunamamışsa, tarafa adres göstermesi için, işin niteliğine uygun kesin süre verilir. Bu süre içinde adres gösterilmez veya gösterilen yeni adres de doğru değilse, bu tanığın dinlenilmesinden vazgeçilmiş sayılır. (HMK m.240) Mahkeme, gösterilen tanıklardan bir kısmının tanıklığı ile ispat edilmek istenen husus hakkında yeter derecede bilgi edindiği takdirde, geri kalanların dinlenilmemesine karar verebilir. (HMK m.241)

Kamu görevlileri, görevlerinden ayrılmış olsalar bile, görevleri gereğince sır olarak saklamak zorunda oldukları hususlar hakkında, sırrın ait olduğu resmî makamın yazılı izni olmadıkça tanık olarak dinlenemezler. Bu izin, milletvekilleri hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kurulu üyeleri hakkında Cumhurbaşkanı ve diğerleri hakkında bağlı oldukları bakan veya kuruluşun amiri tarafından verilir. Tanıklık kamu yararına aykırı bulunmadıkça izin verilmesinden kaçınılamaz. Bu izin, mahkeme kararı üzerine yazı ile istenir ve izin verilince tanık davet edilerek dinlenir. (HMK m.242)

Tanık davetiye ile çağrılır. Ancak, davetiye gönderilmeden taraflarca hazır bulundurulan tanık da dinlenir. Şu kadar ki, tanık listesi için kesin süre verildiği ve dinlenme gününün belirlendiği hâllerde, liste verilmemiş olsa dahi taraf, o duruşmada hazır bulundurursa tanıklar dinlenir. Davetiyenin duruşma gününden en az bir hafta önce tebliğ edilmiş olması gerekir. Acele hâllerde tanığın daha önce gelmesine karar verilebilir. Tanığı davet, gerektiğinde telefon, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılabilir. Ancak, davete rağmen gelmemeye bağlanan sonuçlar, bu durumda uygulanmaz. (HMK m.243)

Tanıklara gönderilecek davetiyede; tanığın adı, soyadı ve açık adresi, tarafların ad ve soyadları, tanıklık yapacağı konu, hazır bulunması gereken yer, gün ve saat, gelmemesinin veya gelmesine rağmen tanıklıktan ya da yemin etmekten çekinmesinin hukuki ve cezai sonuçları, Adalet Bakanlığınca hazırlanan tarife gereğince ücret ödeneceği yazılır. (HMK m.244) Tanıklık için çağrılan herkes gelmek zorundadır. Usulüne uygun olarak çağrıldığı hâlde mazeret bildirmeksizin gelmeyen tanık zorla getirilir, gelmemesinin sebep olduğu giderlere ve kanunda belirtilen disiplin para

cezasına hükmolunur. Zorla getirilen tanık, evvelce gelmemesini haklı gösterecek sebepleri sonradan bildirirse, aleyhine hükmedilen giderler ve disiplin para cezası kaldırılır. (HMK m.245)

Hâkim gerekli görülen hâllerde, sözlü olarak dinlenmesi yerine, belirlenecek süre içinde cevaplarını yazılı olarak bildirmesi için tanığa soru kâğıdı gönderilmesine karar verebilir. Bu şekilde işlem yapılması, tanığın vereceği cevabın hükme yeterli olup olmadığı hususunu hâkimin takdir etmesine engel olamaz. Hâkim, verilen yazılı cevapların yetersiz olması hâlinde, tanığı dinlemek üzere davet edebilir. (HMK m.246)

Kanunda sayılan bazı hallerde kişiler tanıklıktan çekinebilirler.¹¹⁰ Tanıklıktan çekinen kimse, çekinme sebebini ve bu sebebi haklı gösterecek delilini, dinleneceği günden önce yazılı veya davet edildiği duruşmada sözlü olarak bildirmek zorundadır. Çekinme sebeplerini ve bunun dayanaklarını önceden bildirmiş olan tanık belli günde mahkemeye gelmek zorunda değildir. Mahkeme, duruşmada bulunan tarafları dinledikten sonra tanıklıktan çekinmenin haklı olup olmadığına karar verir. Bir hukuki işlemin yapılması sırasında tanık olarak bulundurulmuş olan kimse o işlemin esas ve içeriği hakkında, aile bireylerinin doğum, ölüm veya evlenmelerinden kaynaklanan

---

110 HMK madde 248:

Kişisel nedenlerle tanıklıktan çekinme

(1) Aşağıdaki kimseler tanıklıktan çekinebilirler:

- a) İki taraftan birinin nişanlısı.
- b) Evlilik bağı ortadan kalkmış olsa dahi iki taraftan birinin eşi.
- c) Kendisi veya eşinin altsoy veya üstsoyu.
- ç) Taraflardan biri ile arasında evlatlık bağı bulunanlar.
- d) Üçüncü derece de dâhil olmak üzere kan veya kendisini oluşturan evlilik bağı ortadan kalkmış olsa dahi kayın hısımları.
- e) Korumacı aile ve onların çocukları ile koruma altına alınan çocuk.

HMK madde 249:

Sır nedeniyle tanıklıktan çekinme

(1) Kanun gereği sır olarak korunması gereken bilgiler hakkında tanıklığına başvurulacak kimseler, bu hususlar hakkında tanıklıktan çekinebilirler. Ancak, 19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu hükmü saklı kalmak üzere sır sahibi tarafından sırrın açıklanmasına izin verildiği takdirde, bu kimseler tanıklıktan çekinemezler.

HMK madde 250:

Menfaat ihlali tehlikesi nedeniyle tanıklıktan çekinme

(1) Aşağıdaki hâllerde tanıklıktan çekinilebilir:

- a) Tanığın beyanı kendisine veya 248 inci maddede yazılı kimselerden birine doğrudan doğruya maddi bir zarar verecekse.
- b) Tanığın beyanı kendisinin veya 248 inci maddede yazılı kimselerden birinin şeref veya itibarını ihlal edecek ya da ceza soruşturmasına veya kovuşturmasına sebep olacaksa.
- c) Tanığın beyanı, meslek veya sanatına ait olan sırların ortaya çıkmasına sebebiyet verecekse.

olaylar hakkında, aile bireyleri arasında, ailevi ilişkilerden kaynaklanan mali uyuşmazlıklara ilişkin vakıalar hakkında, taraflardan birinin hukuki selefi veya temsilcisi olarak kendisinin yaptığı işler hakkında, tanıklıktan çekinilemez.

Tanık, kanuni bir sebep göstermeden tanıklıktan çekinir, yemin etmez veya göstermiş olduğu sebep mahkemece kabul edilmemesine rağmen tanıklık yapmaktan çekinirse disiplin para cezasına ve bu yüzden doğan giderleri ödemesine hükmedilerek, yeniden dinlenilmek üzere yargılama başka güne bırakılır. Tanık kendisine sorulan sorulara cevap vermez veya yemin etmemekte direnirse o mahkemece iki haftayı geçmemek üzere disiplin hapsine mahkûm edilir. (HMK m.253)

Dinleme sırasında öncelikle tanıktan adı, soyadı, doğum tarihi, mesleği, adresi, taraflarla akrabalığının veya başka bir yakınlığının bulunup bulunmadığı, tanıklığına duyulacak güveni etkileyebilecek bir durumu olup olmadığı sorulur. (HMK m.254)

Tanığa dinlenmeden önce; gerçeği söylemesinin önemi, gerçeği söylememesi hâlinde yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılacağı, doğruyu söyleyeceği hususunda yemin edeceği, duruşmada mahkeme başkanı veya hâkimin açık izni olmadan mahkeme salonunu terk edemeyeceği ve gerekirse diğer tanıklarla yüzleştirilebileceği anlatılır. (HMK m.256)

Dinlendiği sırada onbeş yaşını bitirmemiş olanlar ile yeminin niteliğini ve önemini kavrayamayacak derecede ayırt etme gücüne sahip olmayanlar yeminsiz dinlenir. (HMK m.257) Yemin, tanığın dinlenilmesinden önce eda edilir. Yemin eda edilirken, hâkim de dâhil olmak üzere hazır bulunan herkes ayağa kalkar. Hâkim tanığa, “Tanık sıfatıyla sorulacak sorulara vereceğiniz cevapların gerçeğe aykırı olmayacağına ve bilginizden hiçbir şey saklamayacağınıza namusunuz, şerefimiz ve kutsal saydığımız bütün inanç ve değerler üzerine yemin ediyor musunuz?” diye sorar. Tanık da cevaben, “Sorulacak sorulara, hiçbir şey saklamadan doğru cevap vereceğime namusum, şerefim ve kutsal saydığım bütün inanç ve değerlerim üzerine yemin ediyorum.” demekle yemin eda edilmiş sayılır. (HMK m.258)

Tanık dinlenmeden önce hakkında tanıklık yapacağı olayla ilgili olarak, hâkim tarafından kendisine bilgi verilir ve tanıklık edeceği konulara ilişkin bildiklerini söylemesi istenir. (HMK m.260) Tanıklar, hâkim tarafından ayrı ayrı dinlenir ve biri dinlenirken henüz dinlenmemiş olanlar salonda bulunamazlar. Tanıklar gerektiğinde yüzleştirilirler. Tanık, bildiğini sözlü olarak açıklar ve sözü kesilmeden dinlenir. Dinlenilme sırasında, tanık, yazılı notlar kullanamaz. Şu kadar ki, tanık tarihleri ve rakamları tespit etmek veya bazı hususları açıklamak ya da hatırlayabilmek için yazılarına bakmak zorunda olduğunu hâkime söylese, hâkim derhâl yazılarına bakmasına veya belirleyeceği duruşmada yeniden dinlenmesine karar verebilir. Hâkim, tanık sözünü bitirdikten sonra, ifade ettiği hususların açıklanması veya tamamlanması amacıyla başka sorular da sorabilir. Toplu mahkemede başkan, hâkimlerden her birinin tanığa doğrudan doğruya soru sormasına izin verir. Tanığın sözleri tutanağa yazılarak önünde okunur ve tutanağın altı kendisine imza ettirilir. (HMK m.261) Tarafların, tanığın sözünü kesmeleri, söz veya hareketle onu övmeleri veya tahkir etmeleri yasaktır. (HMK m.262) Ayrıca hâkim tanığa soru sorarken, sorduğu soruların yönlendirici olmamasına özen göstermelidir. Yine hâkim tanığın mahkeme önünde heyecanlanmasını kimi zaman sesinin titremesini hoş karşılamalı, böyle durumlarda tanığı rahatlatarak sakinlikte sorularını yöneltmelidir. Tanık ifadeleri hâkim tarafından dikkatlice ve mümkün olduğunca birebir tutanağa geçirilmelidir.

Tanık Türkçe bilmezse tercümanla dinlenir. Tanık, sağır ve dilsiz olup okuma ve yazmayı biliyorsa, sorular kendisine yazılı olarak bildirilir ve cevapları yazdırılır; okuma ve yazma bilmediği takdirde, hâkim, kendisini işaret dilinden anlayan bilirkişi yardımıyla dinler. (HMK m.263)

Hâkim, tanığın tanıklığı esnasında yalan söylediği veya menfaat temin ederek tanıklık ettiği hakkında yeterli delil veya emare elde ederse bir tutanak düzenler ve bu tutanağı derhâl Cumhuriyet başsavcılığına gönderir. Hâkim, tanığın ve suçta ortakları varsa onların tutuklanmasına da karar verebilir ve kovuşturma yapılmak üzere Cumhuriyet başsavcılığına sevk eder. (HMK m.264)

Mahkeme tarafından çağrılan tanığa, her yıl Adalet Bakanlığınca hazırlanan tarifeye göre, kaybettiği zaman ile orantılı bir ücret verilir. Tanık hazır olmak için

seyahat etmek zorunda kalmışsa yol giderleri ile tanıklığa çağrıldığı yerdeki konaklama ve beslenme giderleri de karşılanır. (HMK m.265)

3.1.3.Sözlü Yargılama Duruşması

Hâkim, tarafların iddia ve savunmalarıyla toplanan delilleri inceledikten sonra, duruşmada hazır bulunan taraflara tahkikatın tümü hakkında açıklama yapabilmeleri için söz verir. Mahkeme tarafların tahkikatın tümü hakkındaki açıklamalarından sonra, tahkikatı gerektiren bir husus kalmadığını görürse, tahkikatın bittiğini taraflara tefhim eder.(HMK m.184)

Toplu mahkemelerde, tahkikatı yapmakla görevlendirilen hâkim, tahkikatın tamamlandığı kanaatine varırsa, tarafların davanın tümü hakkında açıklama yapabilmeleri için dosyayı mahkeme başkanına verir. Toplu mahkeme, gerçeğin ortaya çıkması için gerekli görürse tahkikat için görevlendirilen hâkim tarafından dinlenen tanıkları ve bilirkişiyi tekrar çağırıp dinleyebileceği gibi, davanın maddi vakıaları hakkında gösterilen ve mahkemeye verilememiş veya getirilmemiş olan delillerin verilmesini veya getirtilmesini de kararlaştırabilir. Kurul, eksik gördüğü tahkikatı kendisi tamamlayabileceği gibi hâkimlerden birine de verebilir. Toplu mahkeme, tarafların tahkikatın tümü hakkındaki açıklamalarından sonra, tahkikatı gerektiren bir husus kalmadığını görürse, tahkikatın bittiğini tefhim eder. (HMK m.185)

Mahkeme, tahkikatın bitiminden sonra, sözlü yargılama ve hüküm için tayin olacak gün ve saatte mahkemede hazır bulunmalarını sağlamak amacıyla iki tarafı davet eder. Taraflara çıkartılacak olan davetiyede, belirlenen gün ve saatte mahkemede hazır bulunmadıkları takdirde yokluklarında hüküm verileceği hususu bildirilir. Sözlü yargılamada mahkeme, taraflara son sözlerini sorar ve hükmünü verir. (HMK m.186)

3.2.Basit Yargılama Usulünde Duruşma

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda iki temel yargılama usulü düzenlenmiştir. Bunlar yazılı ve basit yargılama usulleridir. Genel kural yazılı yargılama olmakla birlikte kanunda belirtilen hallerde basit yargılama usulü uygulanır. HMK'nın 316.

maddesinin gerekçesinde yazılı yargılama usulü dışında kalması gereken, daha kısa ve basit şekilde sonuçlanmasında yarar bulunan dava ve işlerin basit yargılama usulüne tabi tutulmasının amaçlandığına değinilmiştir. Basit yargılama usulünde dava açılması ve davaya cevap verilmesi tıpkı yazılı yargılama usulünde olduğu gibi dilekçe ile olur. Cevap süresi, dava dilekçesinin davalıya tebliğinden itibaren iki haftadır. Ancak mahkeme durum ve koşullara göre cevap dilekçesinin bu süre içinde hazırlanmasının çok zor yahut imkânsız olduğu durumlarda, yine bu süre zarfında mahkemeye başvuran davalıya, bir defaya mahsus ve iki haftayı geçmemek üzere ek bir süre verebilir. Taraflar cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi veremezler. Basit yargılama usulünde yazılı yargılama usulünden farklı olarak iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı dava açılmasıyla; savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle başlar.(HMK m.319)

Basit Yargılama Usulünde duruşma HMK 320. maddede düzenlenmiştir. Buna göre Mahkeme, mümkün olan hâllerde tarafları duruşmaya davet etmeden dosya üzerinden karar verir. Daha önce karar verilemeyen hâllerde mahkeme, ilk duruşmada dava şartları ve ilk itirazlarla hak düşürücü süre ve zamanaşımı hakkında tarafları dinler; daha sonra tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit eder. Uyuşmazlık konularının tespitinden sonra hâkim, tarafları sulhe teşvik eder. Tarafların sulh olup olmadıkları, sulh olmadıkları takdirde anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğu tutanağa yazılır; tutanağın altı hazır bulunan taraflarca imzalanır. Tahkikat bu tutanak esas alınmak suretiyle yürütülür. Görüleceği üzere basit yargılama usulünde ön inceleme duruşmasına yer verilmemiştir. Bunun yerine kanunun tabiri ile “ilk duruşma” aslında yazılı yargılamadaki ön inceleme duruşmasının yerini almaktadır.

Mahkeme, tarafların dinlenmesi, delillerin incelenmesi ve tahkikat işlemlerinin yapılmasını yukarıda bahsettiğimiz ilk duruşma hariç, iki duruşmada tamamlar. Duruşmalar arasındaki süre bir aydan daha uzun olamaz. İşin niteliği gereği bilirkişi incelemesinin uzaması, istinabe yoluyla tahkikat işlemlerinin yürütülmesi gibi zorunlu hâllerde, hâkim gerekçesini belirterek bir aydan sonrası için de duruşma günü belirleyebilir ve ikiden fazla duruşma yapabilir.

Basit yargılama usulüne tabi davalarda, işlem den kaldırılmasına karar verilmiş olan dosya, yenilenmesinden sonra takipsiz bırakılırsa, dava açılmamış sayılır. Basit yargılama usulünde yazılı yargılama usulünden farklı olarak dosya iki kere değil yalnız bir kere yenilenebilir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 320. maddesi Basit Yargılama Usulünün Anayasası niteliğindedir. Maddeyi daha iyi kavramak bakımından hükümet gerekçesine bakacak olursak:

“Yazılı yargılama usulünde, dilekçelerin verilmesi aşamasından sonra, önce ön inceleme, daha sonra tahkikat aşamasına yer verilmiştir. Basit yargılama usulünde de temelde bu aşamalar yer almakla birlikte, yargılamanın daha kısa sürede tamamlanabilmesi için bunlar birbiriyle bağlantılı olarak birlikte düzenlenmiş, işlemler basitleştirilmiş ve süreler daha kısa tutulmuştur.

Birinci fıkra ile, bazı, basit yargılama usulüne tâbi dava ve işlere dosya üzerinden de karar verilmesi mümkün hâle getirilmiştir. Hatta basit yargılama usulüne tâbi dava ve işler sayılırken bu durum ayrıca bir bentte düzenlenmiştir. Bu sebeple, dilekçelerin verilmesi aşamasından sonra, dilekçeler ve dosyada yer alan deliller yeterli görülüyorsa, ayrıca ön inceleme yapmadan ve duruşma açmadan da karar verilebilir. Bir tereddüt olmaması için, bu husus birinci fıkrada açıkça belirtilmiştir.

İkinci fıkrada, yazılı yargılama usulünde yer alan ön inceleme aşamasının yerine geçecek olan, ilk duruşmada nelerin yapılacağı belirtilmiştir. Basit yargılama usulünde ilk duruşma, yazılı yargılamadaki ön inceleme aşamasının yerini almıştır. Bu duruşmada, daha önce dosya üzerinden karar verilmemişse, usule ilişkin (dava şartları ve ilk itirazlarla ilgili) hususlarla hak düşürücü ve zamanaşımı sürelerine ilişkin hususlarda tarafların dinlenmesi; daha sonra tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde, anlaşıkıkları ve anlaşamadıkları hususların tespiti yapılacaktır. Uyuşmazlık konularının tespit edilmesinden sonra hâkim, tarafları sulhe yahut arabuluculuğa teşvik edecek, tarafların sulh olup olmadıkları, sulh olmadıkları takdirde anlaşamadıkları hususların

neler olduğu tutanağa yazılacak ve tutanağın altı hazır bulunan taraflarca imzalanacaktır. Tahkikat, bu tutanak esas alınmak suretiyle yürütülecektir.

Üçüncü fıkra, tahkikatın basit yargılama usulünde nasıl yürütüleceğini belirtmektedir. Tahkikat işlemleri kural olarak yazılı yargılama usulüne göre yapılacaktır. Ancak burada bazı önemli farklılıklar kabul edilmiştir. Tahkikatın kısa sürede tamamlanması için tahkikat işlemlerinin ilk oturum hariç iki duruşmada, toplam üç oturumda tamamlanması ilkesi kabul edilmiştir. Duruşmaların arası da en fazla bir ay olmalıdır. Böylece, hâkimin dosyadan uzaklaşmadan daha çabuk inceleme yapip sağlıklı bir karar vermesi de mümkün olabilecektir. Bununla birlikte, işin niteliğine göre, hâkimin, bir aydan sonraya oturum günü koyup üçten fazla duruşma yapması da mümkün kılınmıştır. Ancak bu durum istisna olarak kabul edilmiş olup, hâkimin zorunluluklar dışında bu yola başvurmaması için, gerekçesini belirtmesi gerekir. Bu şekilde yazılacak gerekçede de soyut ve genel açıklamalar değil, somut ve olaya uygun vakıalar açıklanmalıdır.

Basit yargılama usulüne tâbi davaların kısa sürede tamamlanmasını sağlamak ve davayı uzatıcı işlemler konusunda da daha titiz davranılmasını temin etmek amacıyla, dördüncü fıkradaki kural benimsenmiştir. Bu kural gereğince, basit yargılama usulünde, işleminden kaldırılmasına karar verilmiş olan dosya, yenilenmesinden sonra takipsiz bırakılırsa, dava açılmamış sayılır. Böylece, en fazla bir kez, dosyanın işleminden kaldırılmasına imkân tanınmış, tekrarı hâlinde davanın açılmamış sayılması kuralı kabul edilmiştir.”

HMK'nın 316. maddesine göre;

1)Sulh Hukuk Mahkemeleri'nin görevine giren dava ve işlerde (HMK m.316).

2)Doğrudan dosya üzerinden karar vermek konusunda kanunun mahkemeye takdir hakkı tanıdığı işlerde.

3)İhtiyati tedbir(HMK m.389), ihtiyati haciz(İİK m.257 vd.), delil tespiti(m.400-405) gibi geçici koruma talepleri ile deniz raporlarının alınması(TTK m.1098), dispeççi

atanması(TTK m.1280 vd.) talepleri ve bunlara karşı yapılacak itirazlarda(HMK m.316,1/c).

4)Her çeşit nafaka davaları ile velayet ve vesayete ilişkin dava ve işlerde(HMK m.316,1/ç).

5)Hizmet ilişkisinden (TBK m.393 vd.)doğan davalarda(m.316,1/e).

6)Konkordato ve sermaye şirketleri veya kooperatiflerin uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırılmasına ilişkin açılacak davalarda(HMK m.316,1/e).

7)Tahkim hükümlerine göre mahkemenin görevine giren dava ve işlerde(HMK m.316,1/f).

8)Özel bir kanun hükmü ile yazılı yargılama usulü dışındaki yargılama usullerinin uygulanacağı belirtilen dava ve işlerde(m.316,1/g)(Örn:Kadastro Kanunu m.29).

9)Diğer kanunların, sözlü yargılama usule veya ser'i yargılama usulüne atıf yaptığı hallerde (HMK m.447,1).

Basit yargılama usulü uygulanır.

3.3.Kanun Yollarında Duruşma

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunumuz ile iki tane olağan kanun yolu öngörülmüştür. Bunlar İstinaf ve Temyizdir. Yürürlükten kalkan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzda temyiz öngörülmüşken, İstinaf, Hukuk Muhakemeleri Kanunumuz ile getirilen bir kanun yoludur.Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun geçici 3. maddesinde;

“ Bölge adliye mahkemelerinin, 26/9/2004 tarihli ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunun geçici 2 nci maddesi uyarınca Resmî Gazete’de ilan edilecek göreve başlama tarihine kadar, 1086 sayılı Kanunun temyize ilişkin yürürlükteki hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Bölge adliye mahkemelerinin göreve başlama tarihinden önce aleyhine temyiz yoluna başvurulmuş olan kararlar hakkında, kesinleşinceye kadar 1086 sayılı Kanunun 26/9/2004 tarihli ve 5236 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önceki 427 ilâ 454 üncü madde hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Bu Kanunda bölge adliye mahkemelerine görev verilen hallerde bu mahkemelerin göreve başlama tarihine kadar 1086 sayılı Kanunun bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır.” denilmektedir.

Bu hüküm uyarınca Bölge Adliye Mahkemelerinin göreve başlama tarihine kadar mülga kanun Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun temyize ilişkin hükümleri uygulanacaktır.

3.3.1.Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’na Göre Kanun Yollarında Duruşma

Temyiz incelemesi kural olarak duruşmasız yapılır. Ancak, tüzel kişiliğin feshine veya genel kurul kararlarının iptaline, evlenmenin butlanına veya iptaline, boşanma veya ayrılığa, velâyete, soy bağına ve kısıtlamaya ilişkin davalarla değeri her yıl belirlenen miktarı aşan alacak ve ayın davalarında taraflardan biri temyiz veya cevap dilekçesinde duruşma yapılmasını istemiş ise, Yargıtayca bir gün belli edilerek taraflara usulen çağrı kağıdı gönderilir. Tebliğ tarihi ile duruşma günü arasında en az onbeş gün bulunması gerekir; taraflar gelmişlerse bu süreye bakılmaz. Tebligat gideri verilmemişse duruşma istemi dikkate alınmaz. Duruşma giderinin eksik ödenmiş olduğu anlaşılırsa, dairenin başkanı tarafından verilecek yedi günlük kesin süre içinde tamamlanması, aksi hâlde duruşma isteminden vazgeçilmiş sayılacağı, duruşma isteyene yazılı olarak bildirilir. Verilen süre içinde giderler tamamlanmadığı takdirde, Yargıtay incelemesini dosya üzerinde yapar. Yargıtay yukarıdaki davalar ile bağlı olmaksızın bilgi almak maksatlı kendiliğinden de duruşma yapılmasına karar verebilir. Bu kural tüm davalar için geçerlidir. Duruşma günü belli edilen hâllerde Yargıtay, tarafları veya gelen tarafı dinledikten sonra, taraflardan hiçbiri gelmemiş ise dosya üzerinde inceleme yaparak kararını verir. Duruşma günü kararı verilemeyen işlerin en geç yirmi gün içinde karara bağlanması zorunludur. Bunun yanında taraflarca duruşma

talebi yapılmasına rağmen bu talep göz önünde bulundurulmadan, dosya üzerinde inceleme yapılmış olması karar düzeltme sebebidir.¹¹¹

Yukarıda saydığımız davalar dışında duruşma istenemez. Kanun özellikle yukarıda belirtilen davalara ilişkin olsa bile görevsizlik, yetkisizlik, hâkimin reddi, dava veya karşılık davanın açılmamış sayılması, davaların birleştirilmesi ile direnme kararlarının temyiz incelemesinde duruşma yapılamayacağını düzenlemiştir.¹¹²

Yargıtay duruşmasında kendini vekil ile temsil eden ve haklı çıkan taraf lehine vekâlet ücretine hükmedilir. Bu vekâlet ücreti alacağı dosya kesinleşmeden icraya konulabilir.¹¹³

Kanımızca tıpkı istinafta olduğu gibi aksine hüküm bulunmadığı sürece ilk derece mahkemesinde uygulanan duruşmaya ilişkin usuller temyiz duruşmaları içinde geçerli olmalıdır.

3.3.2.İstinafta Duruşma

Kural olarak istinaf yargılaması duruşmalı şekilde yapılır.(HMK m.356)Aşağıda anlatacağımız üzere istinafta duruşma yapılmadan karar verilebilecek durumlar olsa da, istinafin yeniden yargılamayı da içine alan bir kanun yolu olduğu dikkate alınarak mümkün olduğunca tarafların hukuki dinlenilme hakkının ihlal edilmemesine dikkat edilmelidir.¹¹⁴

Aksine hüküm bulunmayan hâllerde, ilk derece mahkemesinde uygulanan duruşmaya ilişkin usuller, bölge adliye mahkemesinde de uygulanır.(HMK m.360) İstinaf incelemesini yapacak mahkemeler bölge adliye mahkemeleridir. Buna göre bölge adliye mahkemeleri hukuk dairesince dosya üzerinde yapılacak ön inceleme sonunda; incelemenin başka bir dairece yapılması gerektiği, kararın kesin olduğu, başvurunun süresi içinde yapılmadığı, başvuru şartlarının yerine getirilmediği, başvuru

---

111 Kuru,Arslan,Yılmaz, s.625.

112 Kuru,Arslan,Yılmaz, s.624-625.

113 Kuru,Arslan,Yılmaz, s.625.

114 Akkaya,T.; “Medeni Usul Hukukunda İstinaf”, Yetkin, Ankara 2009s.303.

sebeplerinin veya gerekçesinin hiç gösterilmediği tespit edilen dosyalar hakkında öncelikle duruşma yapılmadan gerekli karar verilir.

Duruşma Yapılmadan Karar Verilecek Haller:

Aşağıdaki durumlarda bölge adliye mahkemesi, esas incelemeyen kararın kaldırılmasına ve davanın yeniden görülmesi için dosyanın kararı veren mahkemeye veya kendi yargı çevresinde uygun göreceği başka bir yer mahkemesine ya da görevli ve yetkili mahkemeye gönderilmesine duruşma yapmadan kesin olarak karar verir:

- 1) Davaya bakması yasak olan hâkimin karar vermiş olması.
- 2) İleri sürülen haklı ret talebine rağmen reddedilen hâkimin davaya bakmış olması.
- 3) Mahkemenin görevli ve yetkili olmasına rağmen görevsizlik veya yetkisizlik kararı vermiş olması veya mahkemenin görevli ya da yetkili olmamasına rağmen davaya bakmış bulunması veyahut mahkemenin bölge adliye mahkemesinin yargı çevresi dışında kalması.
- 4) Diğer dava şartlarında aykırılık bulunması.
- 5) Mahkemece usule aykırı olarak davanın veya karşı davanın açılmamış sayılmasına, davaların birleştirilmesine veya ayrılmasına, merci tayinine karar verilmiş olması.
- 6) Mahkemece, tarafların davanın esasıyla ilgili olarak gösterdikleri delillerin hiçbiri toplanmadan veya gösterilen deliller hiç değerlendirilmeden karar verilmiş olması.

Aşağıdaki durumlarda davanın esasıyla ilgili olarak;

- 1) İncelenen mahkeme kararının usul veya esas yönünden hukuka uygun olduğu anlaşıldığı takdirde başvurunun esastan reddine,
- 2) Yargılamada eksiklik bulunmamakla beraber, kanunun olaya uygulanmasında hata edilip de yeniden yargılama yapılmasına ihtiyaç duyulmadığı takdirde veya kararın gerekçesinde hata edilmiş ise düzelterek yeniden esas hakkında,

3) Yargılamada bulunan eksiklikler duruşma yapılmaksızın tamamlanacak nitelikte ise bunların tamamlanmasından sonra yeniden esas hakkında, duruşma yapılmadan karar verilir.

Duruşmalı olarak incelenen işlerde taraflara çıkartılan davetiyelerde, duruşmada hazır bulunmadıkları takdirde tahkikatın yokluklarında yapılarak karar verileceği hususu ile başvuran tarafa çıkartılacak davetiyede, ayrıca, yapılacak tahkikatla ilgili olarak bölge adliye mahkemesince belirlenen gideri duruşma gününe kadar avans olarak yatırması gerektiği açıkça belirtilir. Başvuran, kabul edilebilir bir mazerete dayanarak duruşmaya gelemediğini bildirdiği takdirde, yeni bir duruşma günü tayin edilerek taraflara bildirilir. Başvuran mazeretsiz olarak duruşmalara katılmadığı veya tahkikatla ilgili giderler süresi içinde yatırılmadığı takdirde, dosyanın mevcut durumuna göre karar verilir. Şu kadar ki, öngörülen tahkikat yapılmaksızın karar verilmesine olanak bulunmayan hâllerde başvuru reddedilir. (HMK m.358)

3.3.3.Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Temyizde Duruşma

Kural olarak temyiz incelemesi duruşmasız yapılır. Ancak, tüzel kişiliğin feshine veya genel kurul kararlarının iptaline, evlenmenin butlanına veya iptaline, boşanma veya ayrılığa, velayete, soybağına ve kısıtlamaya ilişkin davalarla miktar veya değeri her yıl belirlenen miktarı aşan aşan alacak ve ayın davalarında taraflardan biri temyiz veya cevap dilekçesinde duruşma yapılmasını talep etmiş ise Yargıtayca bir gün belli edilerek taraflara usulen davetiye gönderilir. Tebliğ tarihi ile duruşma günü arasında en az iki hafta bulunması gerekir; taraflar gelmişlerse bu süreye bakılmaz. Tebligat gideri verilmemişse duruşma talebi dikkate alınmaz. Duruşma giderinin eksik ödenmiş olduğu anlaşılırsa, dairenin başkanı tarafından verilecek bir haftalık kesin süre içinde tamamlanması, aksi hâlde duruşma talebinden vazgeçilmiş sayılacağı, duruşma isteyene yazılı olarak bildirilir. Verilen süre içinde giderler tamamlanmadığı takdirde, Yargıtay incelemesini dosya üzerinde yapar. (HMK m.369/2) Yargıtay ne olursa olsun bilgi almak maksatlı duruşma yapılmasına karar verebilir. Bu kural tüm davalar için geçerlidir. Duruşma günü belli edilen hâllerde Yargıtay, tarafları veya gelen tarafı dinledikten sonra, taraflardan hiçbiri gelmemiş ise dosya üzerinde inceleme yaparak

kararını verir. (HMK m.369/5) Duruşma günü kararı verilemeyen işlerin en geç bir ay içinde karara bağlanması zorunludur. (HMK m.369/5) Kanunda bir hüküm bulunmasa bile kanımızca tıpkı istinafta olduğu gibi aksine hüküm bulunmadığı sürece ilk derece mahkemesinde uygulanan duruşmaya ilişkin usuller temyiz duruşmaları içinde geçerli olmalıdır.

4.SONUÇ

Duruşmanın asıl amacı, yargılamanın amacıyla paralel şekilde, var olan bir uyuşmazlığı çözmek için gerçeğe ulaşmaya çalışmaktır. Bu çerçevede uyuşmazlık konusu olayın mahkeme huzurunda tartışıldığı, delillerin ve tarafların hâkim tarafından doğrudan izlenip dinlenebildiği duruşma aşamasının gerçeğe ulaşmadaki önemi yadsınamaz. Bunun dışında adil yargılanma kapsamında genel itibarı ile kişilerin kendilerini ifade edebilmeleri için duruşmanın gerekliliği kuşkusuzdur. Bu gereklilik Uluslararası hukukta; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 10. maddesi, iç hukukumuzda ise başta Anayasamızın 36. maddesi olmak üzere Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzun 27. maddesinde yer alan düzenlemelerden anlaşılmaktadır. Duruşma usul hukukunun başlıca ilkeleri olan hukuki dinlenilme hakkı, doğrudanlık ve aleniyet ilkeleri gereğince yargılamanın vazgeçilmez aşamasıdır. Duruşmanın olmadığı bir yargılamada bu ilkelerin varlığından bahsetmek mümkün değildir. Duruşmanın gerekliliği Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ve Yargıtay'ın birçok kararı ile de hüküm altına alınmıştır. Uluslararası hukukta ve iç hukukta bu şekilde korunan, usul hukukunun temel ilkeleri için vazgeçilmez olan duruşma kavramını, yargılamanın tarafları açısından bir hak olarak ele almak gerektiği ortadadır. Hem yargılama yapan makamlar tarafından hem hukuka bilimsel çalışmaları ile katkıda bulunan akademisyenler tarafından duruşmanın bu şekilde algılanması yerinde olacaktır.

Biz hukukçuların ideal yargılama usulü arayışında duruşmanın önemi yadsınamaz. Özellikle adil bir yargılama açısından duruşmada uygulanan metot üzerinde önemle durmak gerekmektedir.

Ülkemizde duruşma uygulamasına girmeden önce duruşmanın şekli unsurlarından olan duruşma salonlarına bakacak olursak, bugün için istenilen yeterlilikte ve düzende olmadığı görülecektir. Ülkemizde bulunan adliyelerdeki fiziki şartların artan iş yükünü kaldıramadığı ortadadır. Halen birden fazla mahkeme, aynı duruşma salonunu kullanmakta ve hatta kimi mahkemelerde hâkim odalarında duruşma yapılmaktadır. Bunun yanında hem hâkim ve savcı, hem de diğer adli personeller yeterli

sayıda değildir. Kürsüde görev yapan meslektaşlarımızın çoğu kaldıramayacağı iş yükü altında ezilmektedir. Bunun sonucu olarak duruşma günleri ve sayıları artmakta bu da yargılamanın en önemli aşaması olarak gördüğümüz duruşma aşamasının sıhhatini etkilemektedir. Bu şekilde gerçekleşen duruşmaların sonucunda gerçeğe ulaşmada güçlkle karşılaşılabileceği gibi, taraflar açısından bir hak olarak nitelendirdiğimiz bu aşamanın adil yargılamaya uygun bir şekilde gerçekleşmesinin zor olacağı ortadadır.

Böyle bir ortamda karar merciinde görev yapan meslektaşlarımız kadar yargılamanın diğer kanadını oluşturan avukat meslektaşlarımıza da büyük görevler düşmektedir. Buna göre avukatların; özellikle delillerin, iddia ve savunmaların öne sürülüp tartışıldığı gerçeğe ulaşmaya çalışılan duruşma aşamasında vazgeçilmez bir unsur olduklarını unutmamaları ve yargılamaya mümkün olduğunca yardımları ile yön vermeleri gerekmektedir.

Duruşma ile ilgili düzenlemelere baktığımızda özellikle 01/10/2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile teknolojik gelişmeler de göz önünde bulundurularak getirilen yenilikler olumlu karşılanmaktadır. Bunlardan ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma gibi bir takım yeniliklerin zaman geçtikçe daha işlevsel bir hal alacağını düşünmekteyiz. Yargılamanın hızlanması amacı ile yine bu kanun ile getirilen ön inceleme duruşmasının henüz mahkemelerce bu amaca tam anlamıyla hizmet eder şekilde yapılmadığını gözlemlemekteyiz. Bu durumun da ilerleyen zamanda düzeleceğini umarız.

Son olarak özellikle belirtmek isteriz ki; duruşma her ne kadar tarafımızca bir hak olarak nitelendirilse de, bu hakkın kapsamını sadece duruşmanın varlığı ile sınırlanamamak gerekmektedir. Taraflara kendisini -hakkında karar verecek mahkeme karşısında- tam anlamıyla ifade etme imkânı tanınmayan, silahların eşitliği ilkesi kapsamında taraflara eşit imkânlar verilmeyen, aleniyetin sağlanmadığı bir duruşma bizim hak olarak tanımladığımız duruşma değildir. Bizim tarafların hakkı olarak gördüğümüz duruşma; medeni usul hukukunun temel ilkelerine uygun, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde belirtilen adil yargılanma hakkının gerçekleştiği duruşmadır.

5.KAYNAKÇA

- Akkaya,T.; “Medeni Usul Hukukunda İstinaf”, Yetkin, Ankara 2009.
- Alangoya,H.Y.;Yıldırım,K.;Deren-Yıldırım,N.; “Medeni Usul Hukuku Esasları”, Beta, İstanbul 2009.
- Altıparmak,C.; “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Maddesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Esasları”,TBB Dergisi,Sayı 63,Ankara 2006.s.244-270
- Arslan,A.S.; “Medeni Usul Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi”Adalet, Ankara 2012.
- Balcı,U.; “Franz Kafka’da Mekân Ve Yabancılaşma”.
http://www.jasstudies.com/Makaleler/896020568_balc%C4%B1_umut_TT.pdf
- Çelik, M.L.; “Meslek Kurallarında Avukat-Mahkeme İlişkileri”, TBB Dergisi, sayı 74,Ankara 2008,s.282-296.
- Ermenek, İ.; “Medeni Usul Hukukunda Şekilcilik.” G.Ü.H. F. Dergisi, Cilt IV, Sayı I-II, Ankara Haziran-Aralık 2000, s. 1-38.
- Günel, A. N.; “Roma Medenî Usûl Hukukunda Yargılama Süreci ve İstinaf”.Yetkin, Ankara 2007.
- Hırş, E.; “Pratik Hukukta Metod.” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları,3.baskı, Ankara 1978.
- Karadeniz-Çelebican, Ö.; “Roma Hukuku” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 7. Basım,Ankara 2000.
- Karşı, A.; “Medenî Muhakeme Hukuku Ders Kitabı.” Alternatif, İstanbul 2011.
- Kurt, N.; “Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi”.Adalet,Ankara 2009.
- Kuru, B.;Arslan, R.;Yılmaz, E., “Medeni Usul Hukuku”,Yetkin,Ankara,2013.
- Meriç,N.; “Hâkimin Davayı Aydınlatma Yükümlülüğü.” D.E.Ü.H.F. Dergisi Özel Sayı,İzmir 2009,s.377-427
- Mill, J.S.; “Hürriyet” MEB yayınları, Ankara 1988.
- Mole, H.; “A.İ.H. S.’nin 6. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz” Türkiye Barolar Birliği Yayınları,Ankara 2001.
- Muşul,T.; “Tebliğat Hukuku”, Adalet,4. baskı,Ankara 2012.
- Özekes, M.; “Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı” Yetkin, Ankara 2003.

- Pekcanitez, H.;Atalay, O.;Özekes, M.;"Medeni Usul Hukuku", Yetkin,Ankara 2011.*
- Pekcanitez, H.;"Medeni Yargıda Adil Yargılanma." İzmir Barosu Dergisi sayı 2,İzmir 1997,s.31-61.*
- Pekcanitez,H.;"Hukuki Dinlenilme Hakkı", Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan, DEÜ Yayınları, İzmir 2000,s.753-791.*
- Pekcanitez, H.; Korkmaz Taş,H.;Meriç,N.;"Gerekçeli Hukuk Muhakemeleri Kanunu",Yetkin, Ankara 2012.*
- Pınar, A.;"Yargısal İmajımız Yargı Faaliyetleri Sırasında "Oturarak Konuşmaya " Dair Bir Deneme ve Çözüm Önerileri"-TBB Dergisi, sayı 97,Ankara 2011,s.321-338.*
- Sungurtekin Özkan, M.; Türkoğlu Özdemir, G.;"Roma Hukukundan Günümüze Medeni Yargılamanın Esasları",Seçkin, Ankara 2008.*
- Şener, E.;"Tüm Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları" Seçkin, Ankara 2000.*
- Tanrıver, S.;"Hukuk Yargısında Etkinliğin Sağlanması İçin Alınması Gereken Önlemler Üzerine." AUHF Dergisi c.49, Ankara 2000,s.67-83.*
- Tanrıver, S.;"Hukuk Yargısı (Medeni Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı." TBB Dergisi Sayı 53,Ankara 2004, s.191-215.*
- "Türkiye Cumhuriyetinde Yargı Sisteminin İşleyişi" Ankara Barosu Avrupa Birliği Merkezi Yayını , Ankara 2004.*
- Umar, B.;"Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi" Yetkin, Ankara 2011.*
- Ulukapı, Ö.;"Medeni Usul Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi." Mimoza, Konya 1997.*
- Vietmeyer, K.; Vor-und Nachteile von Fernsehöffentlichkeit; Eine Untersuchung der Diskussionum Fernsehkameras im Gerichtssaal vor dem Hintergrund der amerikanischen Erfahrungen, Abington, Göttingen 2002.*
- Yaz, B.;"Kalem Mevzuatı", Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir 2013.*
- Yazıcıoğlu,Y.;"Avukatın Duruşma Sırasında Ayağa Kalkma Zorunluluğu Hakkında Değerlendirme" ,İBD Ceza Özel Sayısı, İstanbul Ocak 2007,s.39-41.*
- Yenisey, F.;"Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Duruşma ve Kanun Yolları." Dağıtım,2 Bası, İstanbul 1990.*
- Yılmaz, E.;"Hukuk Sözlüğü",Yetkin, Ankara 2001.(sözlük)*

Yılmaz, E., “Hukuk Muhakemeleri Şerhi”, Yetkin, Ankara 2013.(şerh)

Yılmaz, E.; “Savcının Hukuk Davalarındaki Görevleri” AÜHF Dergisi, Sayı 28, Ankara 1971.s.255-287.(savcı)

Yılmaz, E.; “Usûl Ekonomisi.” AÜHF Dergisi, c 57, Ankara 2008.s.243-270.

<http://www.myd.adalet.gov.tr/>

<http://www.tdk.gov.tr>

<http://www.sinerjias.com.tr/>

<tr.wiktionary.org>